OMLADINA

LIST ZA ZABAVU I POUKU SREDNJEŠKOLSKE MLADEŽI

GOD. VI. BROJ 3. i 4.

SADRŽAJ:

IZDAJE NA SVIJET »DRUŠTVO HRVATSKIH SREDNJOŠKOLSKIH PROFESORA« U ZAGREBU.
UREDJUJE DR. FERDO NIKOLIĆ.

»OMLADINA« IZLAZI SVAKOGA MJESECA IZUZEVŠI MJESECE PRAZNIKA. — PRETPLATA JE ZA CIJELU GOD. ZA ĐAKE 100 K, A OSTALE 120 K, A ŠALJE SE DRUŠTVU HRV. SREDNJOŠKOLSKIH PROFESORA, ZAGREB, MEDULIĆEVA 33. — RUKOPISI SE ŠALJU NA IME UREDNIK. MEDULIĆEVA 30. I NE VRAĆAJU SE.

POJEDINI BROJ STOJI 12 K

TISAK „TIPOGRAFIJA", GRAFIČKO-NAKLADNI ZAVOD D. D., ZAGREB.

OMLADINA

LIST ZA ZABAVU I POUKU SREDNJEŠKOLSKE MLADEŽI

GOD. VI. | U ZAGREBU, DNE 10. PROSINCA 1922. | BROJ 3. i 4.

RANJENA TREŠNJA.

FRAN NOVLJAN.

Bio sam još posve malo dijete. Na putu nađoh četverouglasti pljosnati čavao, kojim pribijaju potkovu na papke volu. Ogleđam ga, nov je novcat, sviđa mi se.

Uz put raste susjedova trešnja. Lijepa je i velika. Koža joj je posve glatka, crvenkasto pisana. Znam, da rodi izvrsnim voćem.

Sjetih se, da susjedovi muče moje roditelje. Gone ih i radi paše i radi prolaza i radi smetanja posjeda. Užasno kunu i proklinju, kada naša ovca ili janje ili pura ili kokoš preskoče na njihovo zemljište. I tuku te jadne životinje, koje ne znaju i ne mogu znati, što je naše, a što je njihovo. Da, oni i nas djecu progone, oni su naši krvni neprijatelji. Pače i oca mi htjedoše ubiti, kad je vozio sijeno.

Jest, moram im se osvetiti! Kad oni nama toliku štetu čine, učinit ću i ja njima.

Uzeh lijepi kamen, pođoh k onoj trešnji, pa prislonih šiljak oštroga čavla na onu čistu, svijetlu i glatku koru. Udarih kamenom po glavici. Čavao probije onu neoštećenu koru i zarije se u deblo. Milo mi bijaše. Stadoh živahno zabijati. Čavao izmiče ispod mojih udaraca i sakriva se u trešnji, a u meni se razbjesnila neka neobična radost, kakve dosada nikada ne osjetih. Već je i glavica sravnjena s korom. Zadnji udarac potjera i glavicu u drvo, a rani koru naokolo, kao kada dijete dobije modrice pavši nesmotreno.

Sav uzrujan pobjegoh, a onda se ogledah, nije li me tkogod vidio.

Savjest mi se probudi, pa mi reče, da sam učinio prvi grijeh, zločin. Ta što je trešnja kriva? Još je i manje kriva, nego one naše životinje, koje uskoče na susjedovu pašu. Ona tu stoji i sprema slatke, crvene, debele trešnje, krasne darove za male i velike ljude.

— Ah, kako ju je to moralo boljeti, tako oštar čavao pa tako duboko u tijetu. Pa onaj udarac po kori, ona masnica.

I potrčah natrag. Zarijem noktiće u onu ranu, i hoću čavao da izvadim. Tek ga se mogu dotaći, ali zahvatiti ga ne mogu. Strašno. Zaplakah gorko i pođoh kući plačući.

Toga dana bio sam vanredno nesrećan. Kad bih barem znao moliti! Molio bih Boga, da mi ovaj užasni grijeh oprosti. Molio bih ga, da trešnji izliječi onu ranu, da joj ne da poginuti. Ali još moliti nijesam znao, tek me je mati učila svako jutro i svako veče.

I kad mi je mati uveče po običaju kazivala molitve Očenaš, Zdravo, Marijo! Slava i Vjerovanje, izgovarao sam sve riječi pobožno, a u duši namjenjivah, da to sve bude za ranjenu trešnju.

I tako sam rastao. Ni za što nijesam htio ići onim putem, da ne prođem mimo onu trešnju.

*

Zločin počinih u jesen, kada lišće pada s drveća. Bila je zima duga. Kadgod bih izdaleka promatrao one gole grane. I snijeg je jednom pao, pa ih krasno nakitio kao i sve ostalo drveće.

Došlo je i proljeće. Već su procvjetale kajsije i breskve. Već i ljubica po šikarama miriši. Pogledah golo granje ranjene trešnje. Obuze me neodoljiva samilost. — Svako će se drvo sada probuditi. I trava i cvijeće i trnje, sve je to već dugo spavalo, pa je vrijeme, da se probudi. Samo se jedno drvo probuti ne će, ranjena trešnja zaspala je zauvijek. Onda će je susjed posjeći. Grane će pomalo spaliti u kuhinji, a deblo će u jesen dati raspiliti, pa načiniti bačvu. Nikad više ne će ona donijeti onih krasnih slatkih bobica. Ja je ubih, ja nesrećnik, ja grješnik — zločinac! —

Ali eto. pomolilo se i na njoj cvijeće. Za nekoliko dana sva se osula cvijećem. Izgledala je kao veliki, veliki puni mjesec.

Gospod me je Bog uslišio: zacijelio je ranu.

Pođoh k ranjenoj trešnji, ali se prije dobro obazreh na sve strane, da me ne bi tkogod vidio. Cvate divno, sva okolica prekrasno miriši, u njoj pčele samo zuje. Jest rana je još tu, posve onakva, kakova bijaše u jeseni. Samo iz nje sluzi nekakova tekućina ljepkava, već je glavicu čavla posve prikrila.

Hvala Bogu, možda će ipak preboljeti.

*

I tako rastoh, i dorastoh i do crkve i do škole. I moliti sam već znao, i brojiti sam znao, i sijeno sam grabiti znao, mnogo sam toga znao. Došlo je vrijeme i prve ispovijedi. S ostalom sam djecom polazio na nauk u crkvu. I mati me je kod kuće za ispovijed pripravljala.

Dugo sam ispitivao svoju savjest. Grijeha nijesam našao nego jedan, a to onaj teški i smrtni. . . . Dugo sam razmišljao, kako ću to župniku u ispovijedaonici reći.

Dođe taj slavni dan. Kod ispovijedaonice sam čekao, dok na mene dođe red, i pobožno molio. Klekoh, prekrižih se i drhtavim glasom izmolih ispovijednu molitvu . . . . ispovijedam se Bogu svemogućem i Tebi, oče duhovni! . . . .

— No, što si sagriješio, dijete moje?

— Zabio sam čavao u tuđu trešnju.

— Što si to učinio?

— Zabio sam čavao u tuđu trešnju.

Župnik bijaše Slovenac, pa me valjda nije razumio, zato me ljubezno ponovo pitao:

— Reci, dijete moje, što si to učinio?

— Zabî san cvek va tujo čerešnjo, rekoh u čistom materinjem narječju.

— Jesi li slušao oca i mater?

— Jesam.

— Jesi li molio svaki dan?

— Jesam.

— Ideš li rado u crkvu?

— Idem.

— Ideš li rado u školu?

— Idem.

— Slušaš li gospodina učitelja?

— Slušam.

— Jesi li svakiput naučio kod kuće ono, što ti je gospodin učitelj zadao u školi?

— Jesam.

Sad me dobri župnik stane poučavati, ali ništa nijesam razumio, jer sam sa zebnjom očekivao, kako ce me ukoriti radi one ranjene trešnje.

Ni riječi mi nije o tome rekao, nego me je odriješio od svih grijeha.

Ustao sam od ispovijedaonice nezadovoljan, jer sam bio uvjeren, da dobri župnik nije razumio moj grijeh.

*

Kod svake slijedeće ispovijedi bio sam u sumnji, imam li onaj smrtni grijeh još jedan put reći ili ne. Ne rekoh nikada. Dosada živoj duši ne spomenuh toga svoga zločina.

Trešnja je dalje rasla. Svakoga je proljeća lijepo cvala, a onda donosila obilno slatkoga ploda. Čavao je posve obrastao, a na onom se mjestu učinila kvrga.

Na glavi mi stalo cvjetati bijelo cvijeće. Išao sam životom i griješio. Ali prvi me je grijeh najjače tištao.

Nedavno pohodih kod kuće starca oca i dobru mater, koja mirno počiva iza crkve, gdje sam se prviput ispovijedao. I susjedovi se već tamo preseliše. Mlađi im u kući gospodare. Izmiriše se s mojim ocem, mojom braćom i sestrama. Vidješe rat i proljev krvi, osjetiše glad i nevolju. Cijeli se svijet tresao od neprijateljskoga bijesa, a oni pružiše jedni drugima pomirnice ruke. Zajedno kopahu, zajedno orahu, zajedno spremahu, zajedno moljahu i plakahu radi onih, koji bijahu na ratištu. Pokoljenja bijahu zavađena, a oni se izmiriše.

I dođoše drugi ljudi, sluge drugoga kralja, govore tuđim jezikom, dođoše da vladaju narodu. Stari župnik već davno iza crkve počiva. Iza njega je došao drugi: mlađi Hrvat. Ali ti mu novi ljudi provališe u stan, svezaše ga, pa ga svezana odvedoše nekuda, na neku, kažu, Sardiniju. Došao je drugi svećenik, ne zna niti riječi hrvatski. On neće nijednoga grijeha ovoga naroda kod ispovijedi razumjeti.

Ostavih svoj roditeljski dom i pođoh putem, što vodi mimo onu trešnju. Pratio me otac. Šutjeli smo, suze ugušiše riječi.

Došavši do trešnje pregledah joj ogromnu krošnju. Kod debla se zaustavih i nježno položih ruku na onu kvrgu, koja bijaše tako nisko, da sam se morao sagnuti.

— Zbogom, ranjena moja trešnjo, proplakah i pođoh dalje.

Otac me nije razumio, ali proplakao je i on.

— Ta ne plači, stao me miriti, lagano idući uza me, — još ćemo se vidjeti, ja sam još zdrav. Pokojne, Bože, pomiluj!

Da ugušim uzbuđenje u sebi, stadoh intenzivno promatrati bregove i polje i drveće. Sve mi je to imalo aureolu. Okrenuh se. Vidjeh onu trešnju cijelu od podanka do vrha. Krošnja joj bijaše okrugla kao velika glava baš onakva, kakova bijaše onoga proljeća, kad sam je u cvatu gledao, samo mnogo veća. Okružena bijaše krasnom anreolom, kakvu imadu sveci mučenici u našoj župnoj crkvi.

FOTOGRAF.

A. DAUDET. Preveo dr. D. Cepulić.

Budući da je njihovo gospodarstvo izgledalo posve neznatno, a pokućstvo im stalo u ručne teretne dvokoce, imali su da plate stanarinu unaprijed. Onakovu stanarinu, kakvu plaćaju oni, što se usele u sasma novu kuću, da joj zidove osuše, jer oni stanuju u petom spratu jedne posve nove kuće, na jednom od onih velikih nedovršenih boulevarda, punih izvješenih cedulja, ruševinskog kamenja i praznih zemljišta, ograđenih daskama. Njihove tri male sobe vrlo osvijetljene upravnim svijetlom, koje čini gole zidove još golijima, mirišu svježom bojom. Najprije dolazi slikarska radionica sa staklenim prozorima, s pruskim kaminom, mračnim i hladnim, u kom je pripravljena mala vatra od koksa, koju će da zapale samo u slučaju, ako dođe svijeta. Fotografije obitelji obješene su o zid: otac, mati, troje djece, sjedeći, stojeći, zajedno ,za se, u svim mogućim pozama; zatim ima tu nekoliko spomenika, pa ladanjskih vidika izblijedjelih od sunca. To sve datira iz doba, kad su bili bogati, i kad je otac fotografirao zabave radi. No sada su u bijedi, i nemajući drugog zanata pri ruci on pokušava da si stvori zanat iz onoga, što mu je negda bilo samo nedjeljna zabava.

Aparat, što ga djeca sa strahopočitanjem okružuju, zaprema počasni prostor, sredinu ateliera, i čini se, da je u svoje posve nove novcate bakrene dijelove, velika stakla, izbočena i jasna, upio svu raskoš, sav sjaj siromašnog malog stana. Ostalo pokućstvo je staro, potrto, crvotočno i tako neobično. Mati ima neko rđavo odijelo od crne svile i zgužvano, komadić čipke na glavi, držanje kao u kontoru, u koji mušterije ne dolaze. Otac, no otac, on je kupio jednu lijepu kapu, kakvu umjetnici nose, kratki kaput od baršuna, jer to djeluje na buržuja. Pod tom blistavom prnjom izgleda on sa svojim poput mjeseca velikim čelom a punim iluzija, s očima začuđenim i dobroćudnim jednako nov kao i njegov aparat. Pa kako se samo komeša, siromah čovjek. Kako samo ozbiljno sebe shvaća! Treba ga čuti, gdje govori djeci: Ne ulazite u tamnu sobu. Tamna soba! Mislio bi špilja kake vračare... Zapravo, on je nesretnik vrlo uzbuđen. Kad plati stan, drva, ugljen, ne ostaje mu ni pare. Pa ako se mušterije ne popnu do njega, ako izlog, što je dolje na uglu vratiju, nikoga u prolazu ne zaustavi, što će mališi da jedu danas navečer?... Napokon, što Bog da. Uređivanje je dovr-

šeno. Nema više što da se pripremi, nema više što da sjaji. Sada sve ovisi samo o prolazniku.

Prolaze časovi čekanja i tjeskobe. Otac, mati, djeca, sve je na balkonu, da vreba. Među tolikim svijetom, što prolazi, naći će se valjda jedan amater, do bijesa!... Ali baš ne. Mnoštvo dolazi, odlazi, križa se duž pločnika. Nitko se ne zaustavlja. Da, ipak. Eto se jedan gospodin približio izlogu. On gleda slike, jednu za drugom; čini se, da je zadovoljan; sad će se popeti. Djeca ushićena već hoće da se peć zapali. — »Sačekajmo još« mati će oprezno. Vrlo je dobro uradila. Jer gospodin je nastavio svoj put lutajući. Jedan sat prođe, prođu dva. Dan postade manje jasan. Veliki oblaci prolaze nebom. No ipak bi se u onoj visini dalo još izrađivati izvrsne snimke. Čemu, kad nitko ne dolazi? Svaki čas uzbuđenje, kriva radost, na stubama se čuju koraci, koji dolaze do posve blizu vratiju, pa se naglo izgube. Jednom je pače zazvonilo. Bio je to netko, tko je tražio starog stanara. Lica se produže, oči se napune suza. — »Nije moguće, — reče otac, — mora da su skinuli našu ploču... idi, mali, pa vidi.« Začas eto ti maloga natrag uprepašćena. Ploča je vazdan na svom mjestu, ali baš kao da je ni nema. Nitko ni da se obazre.

Uostalom pada kiša. I doista, kiša počinje da pada na stakla ateliera s malim porugljivim šumom. Boulevard se crni od kišobrana. Zađu u kuću, zatvore prozor. Djeci je zima, ali se peć ne može da zapali, kad sadržaje baš posljednju zalihu ugljena. Sve je potišteno. Otac koraca velikim koracima stisnutih pesti. A mati se sakriva u sobu, da je se ne vidi, gdje plače... Iznenada jedno od djece, što je izrabilo jedan čas, kad nije padala kiša, te izašlo na balkon, stade živo tuckati po oknima: »Tata, tata.... ima netko dolje kod izloga.« I nije se mališ prevario. Eno jedna gospođa, vrlo dobro odjevena gospođa, gleda časkom u fotografije, koleba se, podiže glavu... Ah, kad bi svi parovi očiju upravljeni na nju krili u sebi mrvu magneta, što bi se tada popeli uza stube grabeći sve četiri po četiri... Napokon se gospođa odluči. Unilazi, uspinje se. Evo je. Brzo šibicu pod vatru, mališe u sobu na stranu. I dok otac poravnava svoju kapu, mati hiti da otvori sva uzbuđena, smiješeći se, a haljina joj stara od svile čedno šuška.

»Da, gospođo, ovdje je to, da ovdje...« Sve se žurba, da je posjedne. To je jedna južnjakinja, pomalo brbljava, ali vrlo prijazna, i po svom profilu nipošto škrta. Prva je snimka promašena. Eh, pa šta, treba početi iznova, dabome!... I bez tračka mrzovolje gospođa južnjakinja opet prisloni lakat na stol i obuhvati bradu rukom. Dok joj fotograf raspoređuje nabore na suknji, vrpce na kapi, čuje se zagušen smijeh, gurkanje prema malim staklenim vratima. To se djeca turaju da motre oca, gdje pruža glavu pod zeleno sukno aparata i ostaje tamo, a da ne miče kao kaka životinja iz Apokalipse s velikim prozirnim okom. O! kad će oni biti veliki, svi će da budu fotografi... Napokon evo jedne dobre snimke, što je operator donosi u triumfu, svu još mokru. U tim crnim i bijelim djelovima gospođa se raspoznaje, naručuje dvanaest karata, plaća ih unaprijed i izlazi ushićena...

Otišla je, vrata su zatvorena. Živjelo veselje! Djeca oslobođena plešu naokolo oko aparata. Otac vrlo uzbuđen sa svoje prve radnje briše si dostojanstveno znoj, zatim, budući da dan ide kraju, mati silazi da kupi večeru, malu dobru večeru izvan reda, u čast posvete novog stana, i da kupi također zbog reda — jedan veliki protokol sa zelenim hrptom, u koji će se zapisati lijepim rond-pismom dan otpreme, ime gospođe južnjakinje i iznos utržbe: dvanaest franaka! Istina, da je brojka izdataka jednaka onoj primitaka, ali tu je pašteta, tu je kolač, s kojima se slavilo novu slavu, tu je još nužno gorivo, šećer, svijeće. No man'te! ako se danas, kad je kišovito, na dan uređenja zaradilo dvanaest franaka, promislite, što će se zaraditi sutra. I tako veče prolazi u planovima. Nevjerojatno je, koliko planova krije u sebi jedan ovakov mali stan od tri sobe, u petom katu, s izgledom na ulicu.

Sjutradan krasno vrijeme, ali nitko ne dolazi. Čitav dan ni jednog klijenta. Šta ćete? To je trgovina. Uostalom, nešto je paštete preostalo, i tako djeca ne legoše prazna želuca. Prekosutra još uvijek ništa. Sad se stadoše opet mnogo zadržavati na balkonu, ali bez uspjeha. Gospođa južnjakinja došla je tražiti svojih dvanaest fotografija, i to je bilo sve. Te su večeri morali založiti strunjaču, da kupe kruha... Dva dana, tri dana prođoše tako. Evo već potpune tjeskobe. Nesrećni fotograf morade prodati svoju kapu od baršuna i svoj mornarski haljinac i preostaje samo da proda još i aparat i da pođe kuda za dućanskog pomoćnika. Majka očajava, djeca izgubiše srčanost i ne idu više na balkon, da motre. Iznenada jedne subote jutrom, kad su to najmanje očekivali, netko zazvoni. Svadba, čitava jedna svadba uspinje se kroz pet spratova, da se dade fotografirati. Mladoženja, nevjesta, djever i djeveruša, sve čestiti ljudi, koji su samo ovaj jedan jedini puta obukli rukavice, i bilo im je stalo, da uspomenu na to ovjekovječe. U taj je dan fotograf zaradio trideset i šest franaka. Sjutradan dvostruko. I tako je evo radnja otvorena... Ovo Vam je jedna od tisuću drama pariške male trgovine.

MOJOJ MAJCI.

MARKO VRANJEŠEVIĆ

U očaju dugih, besanih noći
ja tražim, majko, tvoj nezapamćeni
davno iščezli lik.
U lutanju vječnom, majko,
klonuše noge umorne;
i oči moje
uzalud tražeći tebe
već gube svoj sjaj.
Hladne grudi žude za toplim dahom tvojim.

I sad,
umoran od lutanja i traženja uzaludnog
ja pružam svoje drhtave ruke k tebi gore,
gdje vlada vječni, mistični mir
i vapim za toplim krilom tvojim.
Hladno je, hladno ovdje, majko!
Stûdên bije svojim oštrim dahom...
O primi me, primi u svoj topli zagrljaj.

Bihać, 1922.

BOGORODIČINE TREŠNJE.

J. TRUHELKA.

(Svršetak).

Tata Anicu u jorgan pa je odnese mami. Tu se Anica stisne čvrsto uz majku, zagrli je, kao da ju je htjela od nekoga da otme i sačuva. I onda je Anica morala da ispriča svoj san.

Mama i tata nijesu ništa rekli, samo tata zarogoborio ispod brka na štokakve priče o Pepeljugama i Genofevama i drugim besposlicama, što djeci smućuju pamet i srce uznemiruju i odmah će sjutra malo da ispretraži Aničinu biblioteku i da odstrani knjige, koje suviše uzrujavaju i razdražuju.

Sjutradan dogodilo se još nešto neobično. Pukao mamin vjenčani prsten. Kad je to vidjela Krista i još saznala za Aničin san, udri u kuknjavu i proricanje zla i nesreće, jer su to dva znaka, koji nefaljeno predskazuju, da mama ne će preboljeti.

Djeca se strašno zaprepastila od Kristina gatanja i odmah kažu tati. Sad se tata silno razljuti na staru, vjernu sluškinju, što djeci uši puni glupim praznovjericama, i reče joj strogo:

— Pričajte im iz biblije, štogod hoćete, ali ostavite se proricanja i gatanja, jer su to sve gluposti i besmislice.

Kristina je uvrijeđeno zašutjela, ali u duši ostala je na svojemu. Zna ona već, što zna, neka pametni ljudi govore, štogod im drago.

Ipak je raspoloženje poslije toga u porodici bilo još ozbiljnije. Kuća je još više onijemila. Djeca se šuljala iz kuta u kut, mirovala sama od sebe i nije ih trebalo opominjati, sama su se klonila svake buke i vike.

Anica u svome srcu još se više ukrijepila, da joj na svaki način treba izvesti djelo žrtveno, kojim će da otkupi mamino zdravlje.

U jedanaest prije podne imala je vjeronauk u djevojačkoj školi. Kad je bio red na njoj, izišla je iz klupe k stolu, jer je ona jedina odgovarala hrvatski, a druge su djevojčice odgovarale njemačkim jezikom. Pita je kateheta o Abrahamu i Izaku, i to je ona dobro i lijepo znala, jer je iskitila priču, kako ju je čula od Kristine.

Kad je svršila, i gospodin kateheta je pohvalio i zadao novu lekciju, pošalje ju na mjesto. Ali Anica ne odlazi, već stoji i obara glavu.

— Šta bi ti još htjela? — pita gospodin kateheta prijazno.

Anica porumeni. Nije znala, kako da počne. Što je to teško razgovarati s odraslim ljudima, osobito kad ih treba štogod da se pita. A tako je dobro bila naučila, što će kazati.

— Ne boj se ništa, samo reci, što znaš, — hrabrio je vjeroučitelj.

Poslije duga oklijevanja Anica najposlije ispenta s mnogo prekidanja i stanaka:

— Molim, ja bih, molim, kad je kogod naš bolestan, pa bi htjeli, da ozdravi, pa se pomolimo Bogu i još mu žrtvujemo kakovu najmiliju stvar, i ja bi htjela znati, može li to biti kakova god stvar, što se hoće Bogu i Majci Božjoj da žrtvuje. Može li?

— To stoji do toga, kakova je to stvar, — odgovori kateheta. — Ti dakle hoćeš, da ti mama ozdravi i zato ćeš da žrtvuješ Bogu kakvu najmiliju stvar. Je li tako?

Anica živahno potvrdi glavom, vesela, što je gospodin kateheta pogodio njenu želju.

— A kakovu si ti stvar naumila da žrtvuješ?

Sad se Anica opet malo zaplete i postidi. Zagrcavala se, počela, prestala, najposlije izlanula:

— To je Jelica.

— Jelica? Ko je to?

— To je moja lutka, moja najmilija lutka.

Gospodin se kateheta ni najmanje nije nasmijao.

— Lutka? To je doduše malo neobičan dar. Ja u tome ne vidim ništa nedolično. Ali svakako je neobično. Lutka niti je cvijet, da se njim okiti oltar, niti je svijeća, da se pali u crkvi, ni druga stvar, da posluži crkvi. Ali, meni eto pada na pamet drugo nešto. Da nađemo štogod drugo, bolje, dragomu Bogu ugodnije a i po tebe samu mnogo, mnogo spasonosnije.

— Ali i za mamu, — uleti mu u riječ Anica.

— To se zna, i za mamu pogotovo radosnije.

Anica pogleda u dobro lice svoga katehete. Ovaj uzme iz srebrne burmutice među palac i kažiprst nešto onoga ljutoga praška, potpraši njim nos, otare plavim rupcem i pošto sve opet spremi u džep, nakašlje se i reče:

— Znaš, kćeri moja, i u najvećega pravednika ima po koja mana ili pogrješka, pa ima i u mene a biće i u tebe. Ne velim, da ih ima mnogo ili velikih, ali onako po koja sitna mana, manica. Pa sad uzmi, da se ispitaš i da nađeš među ovim manama ponajveću i to onu, — hm — zbog koje je tvoja dobra mama s tobom možda kadgod bila i nezadovoljna. No je li to bivalo?

Anica prisloni lice k prsima i šapne tjeskobno:

— O jest!

— Dakle, dobro, nastavi dobri svećenik, — kad dakle nađeš tu svoju najveću manu, onda ćeš i to znati, da je ona tvoj najveći dušmanin? Je li tako? I sad da okrenemo ovako: Ti hoćeš da žrtvuješ Bogu, što je tebi najdraže. Ali ako u tebi i dalje ostaje ona mana, koja tvoju mamu tako često žalosti? Šta misliš, ne bi li bolje bilo, da žrtvuješ tu svoju manu, t. j. da čvrsto odlučiš, da je više ne ćeš počiniti, i tako da razveseliš mamu i nikada je više ne ljutiš i ne žalostiš? Ne misliš li, da bi to bila vrlo draga žrtva pred Bogom i za tvoju mamu velika radost, a za tebe spasonosna i korisna? Znam, da nije lako otresti se koje mane i zle navade. Treba tu da snažno upreš voljom i da sama sebi zapovijedaš: ne ću se više ljutiti ni svađati sa svojom braćom, ne ću prigovoriti, kad mama štogod zapovjedi, ne ću neistinu govoriti, ne ću se srditi ni na koga — a Bože ne daj — pogotovo ne na mamu. I preduzmi sebi, da ćeš tako raditi n. pr. dva ili tri dana ili koliko već misliš, da budeš mogla. I onda se pomoli dragome Bogu, da ti poda snagu i pomogne, da sama sebi održiš riječ. Ovako ćeš započeti u svom srcu časnu i junačku borbu. I ako ti pobijediš i protjeraš onu svoju manu, svoga ljutoga dušmanina, ono će biti taman tako sjajna pobjeda kao onih velikih junaka, što su svoje ime prodičili za sva vremena. Da biće još veća, jer najteža je borba protiv samoga sebe i najljepša pobjeda nad samim sobom.

Anica za katehetova govora sve dublje spušta glavu, sve se više crvenila i najposlije se polila suzama.

— Gle, Anica plače. Gospodin je sigurno ruži, valjda nije zadaću znala, šaptale djevojčice između sebe.

— Ne plači, uzvrpolji se kateheta i položi ruku na Aničino crno tjeme, ne plači. Ta ja ne kažem, da je u tebe toliko mana, samo hoću, da razmisliš. A sada idi s mirom kući. I ja ću se pomoliti za zdravlje tvoje mame i za tebe.

Anica pogleda zahvalno u gospodina katehetu, šapne tiho »hvaljen Isus« i brže bolje iziđe iz školske sobe.

Kad ona na trijem, eto ti Ćire, upravo se vraćao iz gimnazije.

— O Anice, šta plačeš? Izružio te gospodin kateheta. Sigurno nijesi znala zadaću. Neka, neka!

I Ćiro se bratski naruga tarući prst o prst.

Sad, Anica šta će? U svakoj drugoj zgodi ona bi gnjevom planula na bratove riječi. Osjećala bi se silno uvrijeđena u svome ponosu. Nasrnula bi na brata i šakom i riječima, da se obrani od nezaslužene uvrede. No — sada od svega toga ne učini ništa. Uzmakne, zaobiđe Ćiru, stisne usne i bez odgovora uleti u kuhinju.

Ćiro se malo začudio, što mu se sestrica ne odaziva ljubeznome pozdravu, ali odmah i zaboravi.

Ali ne zaboravi Anica. Ovim je prvim junačkim pregorom započela djelo, koje ne će dovršiti za svega života. Počela ga, da otkupi zdravlje materino, a nastaviće ga, da danomice iskupljiva sebe i svoju dušu od spona grijeha i pogrješaka, od ropstva strasti i na-

M. Gjurić: Ljevaonica zvona.

prasitosti, od uze sebičja i zla svakojaka. I vazda će iznova započeti tu borbu, jer će uvijek nanovo padati i griješiti, ali jednom daće Bog, svršiće se ona pobjedom.

Taj je dan bio za Anicu kao pravi blagdan. Bila je spram svih krotka i uslužna. U kume je sa suzama u očima izmolila, da smije čitavi dan da sjedi kod mamina bolesnog kreveta. Plela je omraženu čarapu s najvećim prijegorom i u tome čisto osjećala neku nasladu. Morala je puno da razmišlja o onome, što joj je govorio gospodin kateheta. Uzme nemilice da ispretraži sve zakutke svoje male duše i tu nađe doista mnogo toga, što nije bilo dobro. To nijesu bile samo mane i manice, tu su bile prave pravcate pogrješke i pakosti, kojima je ona ne jedamput žalostila majku svoju. Zar nije bila i stoputa pakosna i osorna spram braće svoje?, neljubazna i neposlušna spram svoje dobre mame, odgovarala i prkosila?

Ah Bože dragi, kakova je to samo muka, kad je čovjek kome kriv. Nikakovo breme nije tako teško kao krivnja. Anica se sada sjeti, da nikada nije osjećala takoga nemira u sebi, kad njoj kogod zgriješi, kao kad ona kome što skrivi. I pravo veli baka: »Što tko čini, sebi čini«.

Ali samo neka mama ozdravi, Anica će se čvrsto uzeti u pamet, da je više nikada ne uvrijedi. Ona zna, da je to teško; jer kad je zgrabi onaj vražić u njenoj duši, onda ona nikada ne zna, što radi, pa učini ono, što ne bi htjela da čini, kad je opet prođe zla volja. Ali treba Bogu se moliti, govore i gospodin kateheta

i mama i baka, pa i Majci Božjoj, i oni će pomoći. Osobito Majka Božja, u nju se mama najviše pouzdaje i pali joj svake subote kandioce s dušicama. Majka Božja puna je milosti i dobra, baš kao i mama njena.

Anica se zagleda u sliku Majke Bogorodice i usne se polako micahu u molitvu. »Zdravo Marijo, milosti puna . . .« I tu osjeti, da je pomoć blizu, i bila je čvrsto uvjerena, da će mama ozdraviti. Činilo joj se, kao da su oči na slici oživjele i gledaju je s puno utjehe i hrabrenja.

Ali to su gledale oči žive majke, koja se povratila k svijesti. I majka je pogledima duboko prodirala u dušu svoga djeteta i tamo čitala kao u otvorenoj knjizi. I srce majčino nabuja kao cvijet od ljubavi prevelike i od vruće želje, da djetetu svome poda, što mu trebaše.

— Anice, dahnu mama tiho.

Anica skoči na taj glas, vesela i sretna naže se nad majkom.

— Mama, slatka mama, je li ti nešto bolje? Ah samo budi opet zdrava i ja ću biti dobra i poslušna i ne ću te nikada više žalostiti.

I Anica zajeca i klone glavom na materine grudi.

— No, no, dušo, ne plači. Sve će biti dobro. Bog te blagoslovio, tiho šaptala mama i rukom milujući svoju kćer.

Bože, što je ona u tome času voljela svoju mamu! Tako ju je voljela, da je smišljala najveća djela samozataje i pregaranje, onakova, kakova su podnosili prvi kršćanski mučenici, da dokaže svoju ljubav spram majke.

— Ah, dragi Bože, daj mi jednom, da postanem i ostanem dobra, šaptala Anica gorljivo i predatno. Htjela bi, da bude dobri anđeo svima, na radost i veselje svakome. Ali kadgod bi joj došlo do svijesti, da ona taj cilj nikada ne će potpuno dostići, osjećala bi se do skrajnosti bijedna i nesretna. No, možda će joj dragi Bog sada udijeliti tu milost?

Ne ćemo dalje da slušamo, što su šaptale dvije čiste duše, duša materina i duša kćerina i što su osjećale, kako se jedna prelijeva u drugu i kako im se stapale u čisti plamen jedne svete ljubavi.

Uveče došao liječnik. Pošto ispretraži mamu, lice mu se prviput razvedrilo i on s osmjehom rekne tati:

— Hvala Bogu, bolest je krenula na bolje. Ozdraviće.

Anica od sreće zanijemila. Htjela je da vrisne, nešto da kaže, ali ne mogaše ništa drugo, nego se poli suzama i uteče u drugu sobu .Pošto se tu isplače sita, iziđe u kuhinju. Tu se već znalo za veselu vijest. Dragoš dočeka seku veselim vriskanjem:

— Aha, mama će ozdraviti, jer sam ja trešnje žrtvovao Majci Božjoj. Jesam, Boga mi!

— Pa ne trebaš da se bogmaš, mi tebi i tako vjerujemo, a to je grijeh, odgovori Anica bratu tako mirno i sabrano, da se morala sama sebi čuditi. I učini se pred sobom čisto kao odrasla. A to ju je napunilo velikim zadovoljstvom. Nije li mogla da protuslovi bratu, da nijesu njegove trešnje proizvele sretnu promjenu u maminu zdravlju, nego njezina vruća želja i molitva, o čemu je ona u duši čvrsto bila uvjerena. Ali ona se svladala i prepuštala čitavu slavu svome bratu. Samo neka mama ozdravi, pa bilo to čijom mu drago zaslugom.

Čitava je kuća odahla, kao da je s nje skinuto teško breme. Dakako još je valjalo mnogo njege i pažnje i mira oko bolesnice, dok se mami povrati čitavo zdravlje i stara snaga. Ali kolika je to sreća za sve, da će to sve opet jednom da bude.

U to se Anici u ove dane desilo još nešto vrlo neobično, čega za života nije doživjela. Uze je tata za ruku i odvede je u svoju školu. Sve to učini šuteći i vrlo tajanstveno. U školi stane pred Anicu, uzme naprstak burmuta, potpraši nos, onda zasvjetluca očima i počne — ništa manje ni više — nego da se sa kćerkom svojom posavjetuje, s malom svojom kćerkom i to o jednoj važnoj stvari.

— Slušaj, Anice, kćeri moja, počne tata. Hvala Bogu, naša će mamica ozdraviti, i ja bih rado, da joj zato načinimo kakovo veselje, kad prvi put opet sjedne za stol da s nama ruča. Razumiješ li me?

Anica je razumjela. Razumjela, makar da su joj za tatina govora sve žmarci prolazili tijelom ozgor dole. Jer ovako »odraslo« još niko s njom nije progovorio, a pogotovo nijesu ni tata ni mama, oni navijek u svojoj djeci ne vide ništa drugo nego vazda onu ludu djeđetinu. A sada eto tata čak se s njom posavjetuje! Zato je Anica bila u ovaj čas silno ponosna. No u nje se ponos uvijek pokazivao u obliku skromnosti, te stoga je izišao vrlo nalik na stid, tako nalik kao jaje jajetu.

— Dakle dobro, nastavi tata. Sad šta ti misliš, čime da razveselimo mamu?

Anica ne može odmah da se sjeti, šta bi baš moglo najviše mamu da razveseli. Uto će tata:

— Da joj kupimo novu haljinu, hm?

Anica pljesne u ruke i vrisne radosno:

— Da, da, novu haljinu!

— A šta misliš, hoće l' to mamu radovati?

— Sigurno da hoće! — brzo odgovori Anica. — Kako ne će? Zar i Anicu ne bi obradovala nova haljina? Svakako će i mamu.

— Dobro, dakle. Zato sam te i pitao, jer si ti žensko, pa se u te stvari bolje razumiješ nego ja, iako si još mala.

Anica je od te hvale tatine sve više rasla. Rasla, rasla u vis i u šir, često se vidjelo, kako raste, od pusta zadovoljstva i ponosa. Ali to još nije bilo sve. Tata nastavi:

— Slušaj dalje. Ti ćeš danas popodne sa mnom u gornju varoš, ili zapravo ja ću s tobom, jer i onako ideš u školu. U gornjoj varoši otići ćemo u dućan. Ti ćeš znati, gdje to mama kupuje za vas haljine, i odvešćeš me tamo.

— Znam, tata, to je kod Špicera, — Anica će brzo.

— Dakle Špiceru. Tu ćemo onda za mamu izabrati sukno, lijepo fino sukno. Jesi li me razumjela?

Anica je i to razumjela, a tata produži:

— I ti ćeš to sukno izabrati po svome ukusu i sve, što k tome treba. To ćeš valjda moći? Ta znaš krojiti i šivati za svoje lutke, razumiješ se u sve te stvari, kupovala si i s mamom svake vrsti robe po dućanima, umješ dakle i sama da pogodiš, što je prema mami i što će joj pristajati. Je l' da ćeš to umjeti? Ali pst! nikome ni slovca o tom!

Anica obeća, da će šutjeti kao grob. Zar ne znaju djeca šutjeti, kad valja da se kome spremi kakovo iznenađenje i veselje?! A sad ovo istom! Ona će s tatom u dućan da kupi, da bira i da odabere za mamu haljinu. Baš kao da je već velika. Samo što nije prsla od punoće te svoje tajne. I duduše, valja mi priznati, da joj nije

bilo baš lako održati je. Hodala je ono nekoliko dana po kući kao nabijen top, gotov da pukne i da prasne, čim ga se na zlu mjestu dotakneš.

Anica dakle s tatom pošla u gornji grad, a da se nitko ne dosjeti, — bio je upravo školski dan — tata će je pratiti. U tome nitko nije vidio ništa neobično. U dućanu Anica doživljala sve jedno zadovoljstvo za drugim. Šta mislite, kad je trgovac razvijajući latke, top za topom svaki čas upozorivao na ljepotu i boju, na sjaj i kvalitetu i obraćao se učtivo i cifrasto Anici govoreći.

— Što kaže gospođica za ovaj štof? Nije li prekrasan? Ili bi se možda ovaj drugi bolje sviđao? Preporu-

M. Gjurić: Rad.

čio bih gospođici ovaj modri. Najnovije je mode, istom sam ga dobio neki dan iz Beča.

Tako je to išlo redom. Anici se »gospođice« muvalo oko glave kao roj pčela, a boje i »kvalitete« štofova poizmiješali se, da najposlije nije znala, koji joj se najbolje sviđa. Jer doista svi su bili lijepi: i zeleni i crveni i modri i svi drugi. Kao da je s neba sišla duga, našle su se sve njezine boje na trgovčevoj tezgi. Ali ipak od ovih svih najbolje joj se sviđao modri. Sjao se čisto od modrine nebeske.

— Doista, ovaj će modri štof divno pristati gospođici, reče uslužni trgovac, pošto izmjeri na rifu.

— Nije za mene nego za mamu, usudi se napokon Anica da ispravi govorljiva trgovca.

— Taako? začudi se trgovac i časkom izvrne očnu jabučicu, da se vidjelo samo bijelo. Za gospođu mamu? No, i gospođi će mami svakako dobro pristati, osobito ako se haljina uresi sivim trakama. Imam eto unpravo najnovije vrsti. Fine francuske trake i gajtani, prava svila. Izvolite samo pogledati, gospođice, kako se prekrasno slažu s modrom bojom latka.

I tata potvrdi.

— Siva pristaje uza svaku boju, jer je neutralna, pouči tata trgavca.

Anica pogleda u tatu, tata namigne, i tako uzeše i trake. Onda tata isplati račun i naredi, da se roba pošalje kući, ali ne u stan nego u školu.

— Ali tata, to su veliki novci? pitala Anica, pošto su izišli iz dućana i kako je čula često mamu govoriti, kada bi kupila kakovu veću stvar.

— Šuti, to sam ja dobio za onu svoju knjigu, rekne tata. A mami ne ćemo ni kazati, koliko smo platili.

Pošto su odmaknuli nekoliko koračaja, odjednom se tata lupi po čelu i reče:

— Eto, trebali smo nešto da kupimo i za kumu. Toliko se mučila dvoreći mamu i brinući se za kuću. Kako bi bilo, da joj štogod uzmemo za uspomenu?

Anica jedva dočeka, jer je osjetila, da je pazarenje po dućanima bila vrlo zabavna stvar.

— Šta ti misliš? pitao je tata, što bi kumu obradovalo?

Anica se časkom zamisli, a onda rekne živo:

— Da kupimo suncobran? Kuma je baš neki dan rekla, da je njen već ostario i počeo da se dere.

— Ajdemo dakle po suncobran, tata će i upute se trgovcu, što prodaje suncobrane.

— Vidjela sam u izlogu neki dan vrlo krasan crven, cupkala Anica pored tate.

Trgovac pokaže crveni suncobran. Doista bio je lijep, to je i tata priznao. Ali ipak prišapne Anici, hoće li biti kumi po volji?

Kako ne će? odgovorila je Anica. Nema od ovoga ljepšega u čitavom dućanu.

Pogode se za cijenu, tata isplati i uzme suncobran, da će ga sam ponijeti kući. Ali na ulici se predomisli:

— Uzmi ga ti, reče Anici, ali nemoj da ga putem izgubiš.

Anica će već paziti. Uzme zamotani suncobran pa put pod noge. Ajme, kasno je već, na tornju crkvenom pokazuje tri sata, a trebala je u dva i pol da je kod gospođice.

Idući tako dugom ulicom sve je nešto bockalo, da malo poviri u papir, da opipa i ogleda suncobran. Bože, što je krasan. Da je i njoj takav jednom! Da ga otvori i oproba?

Anica odmah učini. No doista takove krasote nije još nad sobom vidjela. Kao da je planula bengalska vatra povrh nje, kad je kroz suncobran probilo sunce i svu nju istopilo u sjajno i žarko rumenilo.

— Što će se kuma obradovati! pomisli Anica vesela, što se može pred kumom pohvaliti, da ga je ona izabrala. I teška srca ga zatvori. A zatvori ga, čim se na kraju ulice pojavio toranj Rokove crkve. Ne bi ni kako htjela, da gospođica kakogod vidi, da ga je ona razapinjala.

Gospđica je bila malo ljuta, što je Anica zakasnila. Nije nikako trpjela netačnosti. No Anica je imala dovoljnu ispriku, što je bila s tatom u dućanu i kupila za mamu novu haljinu a za kumu sucobran. I tom se isprikom Anica obilno i poslužila. U isti mah godilo joj je, što je ipak mogla kome da povjeri svoju tajnu, jer gospođica dakako nikome ne će dalje pripovijedati.

Kad gospođica ugleda crveni suncobran, vrlo se začudila.

— Aulà, i to češ zar da daruješ kumi? Ama, sinko, ta kuma je prestara za takovo čudo. Ovo crvenilo prije bi tebi pristajalo. A kakovu si rekla, da ste izabrali haljinu za mamu ? pitala gospođica s probudjelom sumnjom.

— Modru, krasnu modru, kao nebo, himelblau, znate, i kazao je trgovac, da je to najnovija moda. I usto kupio tata sive trake, bortne, jer je siva boja n e j u t a r n j a boja i pristaje svakome, rekao je tata, obavješćivala Anica gospođicu s puunim ustima sretna, što se riješila najnovije riječi, što bješe uhvatila od tate.

— Najutarnja? zapita gospođica u čudu, kakova je to opet nova moda?

— Pa tata je kazao, uvrijedi se Anica.

No gospođica nije dalje pitala, mada nije mogla zamisliti, kakova je to nejutarnja stvar. Istom nekoliko vremena poslije saznala je, kad je došla mami u pohode i pred tatom pripovijedala onaj razgovor s Anicom, da je ta nejutarnja boja imala da znači neutralnu boju. I tu su se onda svi troje, tata i mama i gospođica slatko nasmijali. —

Uto je mami svaki dan bivalo bolje i još koji dan i smjeće da ustane. Anica je smišljala, čime da ona — ali sama od sebe — obraduje mamu. Haljina je svakako od tate, makar ju je ona i izabrala. Ali treba da i ona nešto poda od svoga. Ako je Dragoš mogao da potroši na trešnje svoj četvrtak, ima i u Anice srebrna cvancika, pa zašto da i ona ne učini kakovo vidno djelo za mamino zdravlje?

U izlogu kod slastičara vidjela je krasnu tortu s ružicom na sredini. Svakiput joj se oči željno ustavile na njoj. Kako bi bilo, da pita, pošto je, i da je kupi, ako dosegnu novci.

I, o sreće, dosegli su. Anica kupi tortu i krišom je unese u ormar sasvim ozdol u najdalji kut, gdje se nije ni najmanje mogla da vidi, niti će kogod onamo da posegne, jer tu je stojalo ono bolje suđe, koje se samo rijetko kada vadilo. I nikome nije rekla ni riječi o torti. Pogotovo nije se smjelo Dragošu da kaže. Jer on je strašno popašan na slatke stvari. Doduše i Anica voli slatko. I zato je upravo i izabrala tu tortu, jer je bila od čokolade, a iznutra ispunjena slatkim mućkom, kako je rekla gospođica u slastičarni.

Ali ipak nije Anica mogla s a s v i m da prešuti svoju slatku tajnu. Jednom će ona, kad je sve troje bilo samo i razgovaralo, tako je mama već skoro sasvim ozdravila, onda će Anica tajanstveno:

— Samo da znaš, što sam ja mami kupila, kad prviput opet s nama ruča.

Dragoš odmah prihvati za udicu i hoće da zna, što je. Ali Anica dabome ne će da kaže, nego samo toliko, da je nešto prekrasno i slatko. I tu umalo da nije došlo do rječkanja. Srećom mama zvala Anicu, i Anica otrči u sobu, da vidi, šta mama zapovijeda. Mama je željela da pije vode. Za Anicom uđe i Dragoš. Hvala Bogu, to se sada već smije u svako doba. Smjelo se i glasno da razgovara pa ni na prstima se više nije moralo da hoda. Nekad su se i popravdali, a Anica mirila i odgajala brau, kadgod je ustrebalo. I Dragoš je smio da ogleda staklenice i kutijice s lijekovima, što su stajale na miminom noćnom ormariću, gledao ih prema svijetlu, očepljivao bočice, primirisao i okušao jezikom i najposlije pitao:

— Je li, mama, tebi sada više ne trebaju te medicine?

— Ne trebaju, hvala Bogu, odgovori mama.

— Pa bi li meni dala?

— Što će ti?

— Popio bih.

M. Gjurić: Rad.

— A Bog stobom, to je samo za bolesnike.

— Pa znaš mama, možda bi dobro bilo, da se lijekovi uzimaju unaprijed, pa se ne bi razbolio.

Svi se nasmiju. Međutim Dragoš je i prije već rado ispijao preostale medicine, bile gorke ili slatke ili kisele. Kad su Ćiro ili Anica bolesni, oni nerado uzimaju lijekove, gruste im se. Onda Dragoš pokazuje, kakov je on junačina. I onako zdrav popiće najgorču ljekariju. Onda bi mama svakiput pričala o svojoj baki, kako je ona ispijala svoje lijekove, makar je odavna već opet bila zdrava. Onda kad ju je pitala unučica, zašto ih još pije, kad joj ih više ne treba, rekla bi:

— Sinko, plaćeni su, zašto da propadnu?

No u tom općenitom veselom raspoloženju poradi mamina ozdravljenja Dragoš nijedan čas nije zaboravio, da su mamu zapravo ozdravile njegove trešnje. Svakomu je ponovo pričao o tome čudu — jer to je ipak bilo pravo pravcato čudo! I gospodinu je doktoru pričao i malo da se nije s njim posvadio.

— Ti dakle misliš, rekao je gospodin doktor, da su tvoju mamu tvoje trešnje ozdravile? A zar moje medecine baš ništa nisu vrijedile?

— Ja ne velim, odgovori Dragoš mudro, da vaše medicine nijesu vrijedile. Ja na priliku vrlo volim medicine. Ali ako dragi Bog ne će, onda ni sve medicine ne koriste.

— Ne, momče, tu si ti rekao jednu vrlo duboku istinu. Bez Boga ne koristi ni sva naša znanost, rekne gospodin doktor i potapša Dragoša po glavi.

Nego da vidimo, što se to dalje dogodilo s trešnjama Bogorodičnim.

Tri dana izakako je onomadne Dragoš odnio trešnje u crkvu, otrpio je, da osim Anice i Kristine nikome nije ni riječi rekao. Samo u crkvu je trčao svaki dan. Odmah drugoga dana trešnje nijesu više bile na oltaru.

— Jao, gdje su? pitao se Dragoš vrlo uznemiren. Istom treći dan uvrebao crkvenjaka.

— Je l te, gospodine mežnjaru, jeste l vi uzeli moje trešnje tamo s bijelog oltara? pitao sav zaduhan.

— Kakove trešnje? stari će crkvenjak otresito. A zar se kakove trešnje ostavljaju u crkvi? Crkva valjda nije nikakova pijaca?

— Pa, pa ja sam ih samo metnuo, odgovori Dragoš krotko, za mamino zdravlje. A znate možda, ko ih je uzeo?

Crkvenjak se ljutito pograbi za svoj veliki nos, strašno se nakostruši i zarogobori:

— Ajd otale, briga mene za tvoje trešnje.

I hoće da ode. Aha, ali Dragoša nije se tako lako otresti.

— Mora da vas je briga, rekne odlučno, jer to je bila žrtva majci Božjoj i dragome Bogu, da ozdrave mamu.

Znate li?

— No pa dobro, ako je žrtva, žrtva je primljena. Jesi l me razumio?

Dragoš zine. Eh kad je tako . . . onda je on razumio.

— Onda je dobro, rekne na glas i uputi se kući pa odmah Kristini, da se pohvali, e mu je žrtva »primljena«.

Crkvenjak otišao u župni dvor, da kaže župniku, što je upravo doznao. Kad je ono prekjuče ugledao trešnje na prebijelom oltaru, vrlo se začudio i ražljutio, jer su ostale na čistom platnu dvije crvene mrljice. I mislio je, da se kogod našalio i napravio sprdnju u crkvi, a to je dakako svetogrđe, pa je bio dužan, da to javi gospodinu župniku. Ni gospodin župnik nije znao da protumači, što bi mogle da znače te trešnje na oltaru.

— Što ću s trešnjama? najposlije pitao crkvenjak.

— Pojedite ih ili podajte ih vašoj djeci, nasmije se gopodin.

To crkvenjak i učini.

A sad eto ti odgonetka. Gospodin se župnik od srca nasmijao.

— Filipe, rekne vjernome sluzi crkve, to je jedna vrlo dražesna zgodica, kakva mi se još nije desila, otkad sam župnik. Treba nešto da se učini.. Kad pođete kući, putem svratite se u moju bašču i kažite Joci baštovanu, čim sazrije ona trešnja vidovska, što stoji uz kuću, neka natrese punu korpu ponajljepših i ponajkrupnijih i neka ih donese ovamo. —

U tome osvanuo i davno žuđeni dan, kad će mama opet da sjedne za stol, da iza teške i dugotrajne bolesti prviput ruča sa svojim dragim i milim.

Bila je duhovska nedjelja ,taj prijatni blagi ljetni danak. Sunce, Božje oko, veselo se smješkalo s modra neba na zelenu rascvalu zemljicu. A ona se ponovila baš u najljepše svoje ruho. Na glavi joj kruna od ponosite ružice, ispod grla đerdan od srebrnih zvončića, miomirisnog đurđica, u rukama po stručak junačke perunike, a na pleća prebacila kraljevski plašt od zelena baršuna svojih polja i livada pa ga okitila rukom milovidnih potočnica i drage dječice svoje, šerene i miloduhe. Pratnju joj čine debeli božuri, crveni i glavati, a glasnici su joj raspjevale, krilate kćeri uzduha, ptice zlatokrile i milopojke. I razveselilo se srce i duša ljudska.

Anica cvijećem iskitila stolić, na kojem će se da namjeste darovi za mamu. To vam je bilo sinoć čitav dan šuškanja i tajnoga dogovaranja s Kristinom i bez Kristine. Jer kako Anica pored svega junačkoga naprezanja nije mogla da potpuno taji svoje preduzeće, ne htjedoše dabome da zaostanu za Anicom ni draga braća. Ako je ona mogla da spremi nešto» izvanredno dobro«, mogu i oni.

Ćiro upravo dogotavlja kutijicu od izrezuckanih daščica, a zapravo još nije znao, na što će mu. Sada će mu dobro poslužiti za darak mami. Bržebolje slijepiće je, a svilenu podstavu iznutra može mama i sama da napravi.

Dragoš opet dugo prevrtao po svojoj imovini, ali u čitavome svome arsenalu vojnika i oružja junačkoga nije se našlo ama baš ništa zgodno. Baš je neprilično, što se ženske ne razumiju u te stvari i za njih malo haju. I bio je jedan čas vrlo skrban. Zar on jedini da stupi praznim rukama pred mamu? To nikako ne može da bude.

Odlučno se uputi tati. Tata mora pomoći.

— Tata, molim, imaš li ti sekser?

— Ne znam baš, imam li. Ali čemu ti to hoćeš da znaš?

— Htio bih da imam sekser. Hoćeš li mi dati? Molim, dragi, lijepi tata, daj mi sekser?

— A na što će tebi toliki novac? pita tata i tare znoj sa čela, jer je upravo došao iz škole, gdje su se držali veliki pokusi s pjevačicama i vojničkom glazbom za duhovsku veliku misu.

— Htio bih mami nešto kupiti za sjutra.

— Sjutra? A šta mi je to sjutra? pita tata rastreseno.

— Pa zar ne znaš, tata, mama će prviput s nama opet da ruča.

— Aha! Dakle, a šta bi ti htio da kupiš?

— Još ne znam. Samo mi daj novce, smisliću ja nešto vrlo lijepo.

Tata stane da kopa i prekopava džepove. Nema šestaka. Ali — nađe se negdje na dnu dvadesetica, srebrna dvadesetica. Veliki novci, ogromna svota za Dragoša.

— Hm, to je previše? reče tata i prevrće novac neodlučno među prstima.

— Nije, tata, nije previše, upravo će biti dosta, klikne Dragoš i odjednom nađe mu se srebrnjak na dlanu, kao da je sam na njega skočio.

Dragoš bez oklijevanja uputi se pred slastičarnu. Sad, tu je bilo vazda prekrasnih stvari u izlogu. Ali što će i slastice, makar da su doista strašno zamamne, kad je Anica već uzela tortu? Nešto više od torte u toj vrsti ne može se naći. Treba nešto drugo, sasvim drugo, da bude razlike i izmjene.

Ha, ova mala staklenica sa slatkom vodicom? Takovih je bilo i na onoj brezi, što su preklani veliki đaci tati podigli na prvi dan svibnja pred školom, pa je zakitili šarenim vrpcama i bombonima. Pa tu je bilo i onakovih sitnih bočica, čisto izgledaju ko za lutke

da su. A ona crvena vodica unutri slatka je bila i mirisava.

Dragoš bez mnogoga razmišljanja kupi takovu staklenicu. Taman stajala je dvadeseticu. Bio je siguran, da će taj njegov darak mamu najviše obradovati.

Čitavo jutro duhovsko djeca su bila svečano raspoložena. Kad su ulazili k mami u sobu, svako od njih s neobično napetim licem govorio mami tajanstvene i zagonetne riječi.

— Mama, samo da znaš, nešto se za tebe sprema, vrlo je lijepo. Vidjećeš, veli jedno.

— Mama, da ti znaš, što ja znam, ti bi se strašno radovala, rekne drugo.

— Mama, ali ono od mene što je, ipak je najljepše, šaptao Dragoš, da su svi mogli da čuju.

— Ali ja to dakako sada još ne smijem da znam? šaptala mama isto tako tajanstveno.

— To se zna! potvrdi Dragoš sasvim ozbiljno, to je tajna!

Uto eto ti kume i tate. Kad kuma stupi u trijem, zašto je već jednom ne namjesti kraj drugih darova.

Ali Anica će svoje posljednje iznijeti. Hoće samo da sačeka, dok se tata i kuma vrate iz crkve. Neka je za sve iznenađenje.

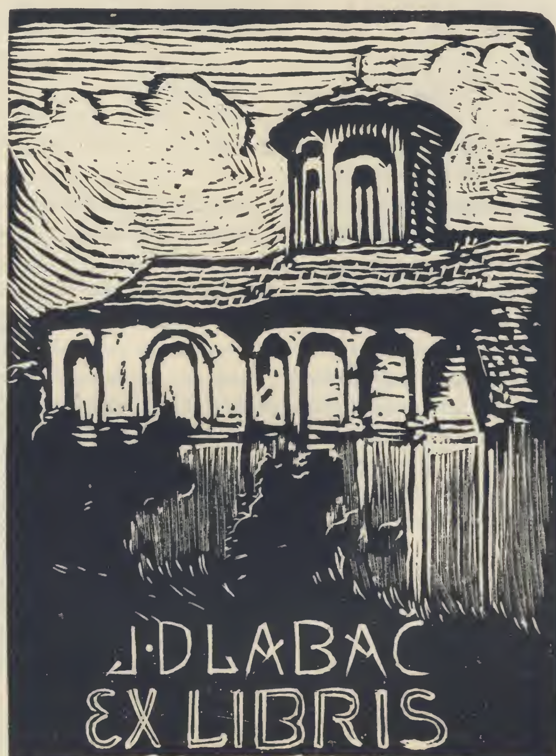
Uto eto ti kume i tate. Kad kuma stupi u trijem, tu sjedi mačak, sit i debeo, pa se zadovoljan oblizuje.

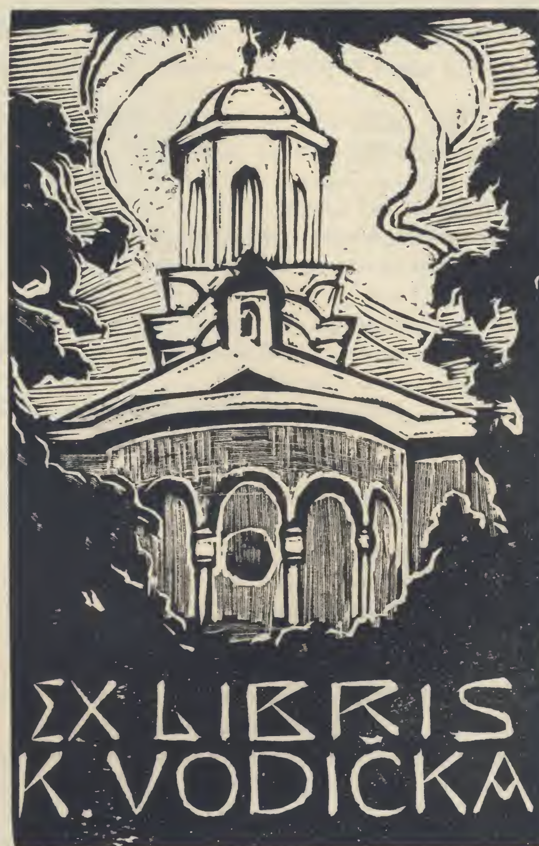
— No eto, vaš mačak zna, da će kuma u goste, rekne veselo. A tata će na to učtivo:

— I da je vazda dobro došla.

— Aulà, a šta mi je to pod nogom? uzvikne se kuma, čim prekorači prag u sobu.

— Ta valjda nije Kristina štogod zaboravila da pomete i još na današnji dan? uzbuni se tata

M. Gjurić: Ex libris.

— Bome nešto se lijepi za tabane kao smola da je. Valjda ne očekujete Pepeljugu? smije se kuma i uzme da pipa po tabanu cipele.

Kad al u isto vrijeme Anica pred ormarom čuči i plače. Iz susjedne sobe izišla mama, da se pozdravi s kumom. Dječaci stoje kraj nje, puni nestrpljenja, gotovi da prsnu od radoznalosti, kako će se da razvije svečana zgoda.

To je nešto slatko i mirisavo, zasmije se kuma, pošto je točno ispretražila, na što je nagazila nogom.

Pošto se pozdravila s mamom, tata će Anici:

— A šta si se ti ovdje snuždila kao gladna godina? Što ne dolaziš da pozdraviš kumu?

— Moja totototorta! zajaukne Anica.

Velika graja. Ali brzo se sada sve razjasnilo. U zao čas mačak — a u zadnjem hipu — našao vratašca ormara otvorena pa onda . . . No to se onda već zna, što je dalje bilo. Ne će valjda jedan mačak pred tortom da se moli, nego što nije pojeo, htio da ponese pa putem izgubio. Te tako kuma dobila svoj dijelak odmah pod cipelu.

— I sad ja, sad ja nemam ništa da podam mami, jecala Anica bezutješno, a torta je bila tako lililijepa.

— No šuti samo, tješio je tata dignuvši nešto sa poda, evo ružica je barem ostala živa i zdrava, pa neka ona vrijedi za čitavu tortu.

To je doista bio dan velikih iznenađenja. Kuma se nije ništa manje iznenadila crvenome suncobranu nego mama što je plavoj haljini, pa Ćirinoj kutijici i Dragoševoj staklenici. A dakako divila se mama i onoj šećernoj ružici rekavši:

— Kakva je istom morala biti torta, kad je na njoj bio tako prekrasan nakit. Anica zna, šta je lijepo, i umije dobro i da bira.

To je Anicu malo utješilo. Ona otare suzice i pita mamu:

— Je li mama, da je lijepa haljina? Baš je plava kao nebo, po pošljednjoj modi.

— Jest, baš je i lijepa i plava i posljenja moda, nasmije se mama i pogladi tatu po rukama. To je naš tata opet imao previše novaca. . . .

Tata se počeše za uhom i nasmjehne ugursuski.

— A mama, pozapita Dragoš, šta misliš, ona je vodica slatka u ovoj staklenici. De, kušaj malo.

Mama morala da očepi i da primiriši. Dragoš gleda s najvećom napetošću.

— Hoćeš i meni malo da daš da kušam?

Mama će Dragošu da poda čitavu bočicu, rekavši:

— Podaj i Ćiri i Anici, neka svi kušaju.

Ćiro uto ponovo podnese mami pred oči svoju kutiju, ali od Dragoša nije uspio poradi prirođene čednosti. Ćiro je počesto zaostao u općenitome veselju, jer se nije umio da progura naprvo te se na nj gdjekada i pozaboravljalo.

— Svida l' ti se, mama, ova kutijica? reče zaljubljenim očima promatrajući svoje djelo. Možeš u njoj da spremaš konce i igle i naprstak i svašta. Ja sam je napravio.

— Pa kako onda da mi se ne sviđa? mama će razdragana i ganuta. Sve se meni sviđa, i što sam opet zdrava, i što vas imam i što ste svi tako dobri. Neka nam svima tako i ostane.

— Amen! zaključi tata i dovrgne: Ali sada hajdemo da ručamo. Kristina se eno već nestrpljivo nalukava na vratima.

I sjedoše svi zadovoljni da ručaju. Kad bi kraj ručku, kada eto ti iznenada momak župnikov s velikom korpom do vrha punom i izruči:

— Pozdravio gospodin paroh i poslao ovo za djecu.

Da je u kuću gruhnulo topovsko tane, ne bi moglo biti većega iznenađenja, nego što ih proizvedoše trešnje u toj župnikovoj korpi. Najprije djeca od čuda onijemiše. Ne mogu da vjeruju, e je toliko blago za njih . Ta božiji su darovi učiteljskoj djeci u ono davno doba bili izmjereni na vrlo malenu mjeru. A osim toga ove su trešnje bile tako izvanredno lijepe i nevjerojatno krupne, da skoro nijesi vjerovao očima, jesu li prave i istinske trešnje, ili su nekakove naslikane ili inače kako varljive pa će ih nestati, čim ih se dotakneš.

Ali one nijesu varljive, ma da će ih brzo i nestati.

Pošto se djeca povrate od prvog začuđenja, i navale na košaru kao jato skakavaca na zelenu njivu i stanu trpati, kao da tri dana nisu okusili ni jela ni pila. Jeli su kao očarani, jeli ustima i očima. Jedva su ruke stigle, da poizbiraju vazda ponajljepše od najljepših.

Najposlije trebalo je i da se jednom predahne. I tu tako u jednoj povećoj pauzi između dva zalogaja, sine Dragošu iznenada sjajna misao i on vikne:

— Pa to su zapravo moje trešnje! Jesu: Zar ja nijesam darovao prve trešnje Bogi za mamino zdravlje? I dragi Bogo ih je sad namnožio i opet vratio. Je l te, Kristina, vi ste jednom kazali, da se svako dobro, što ga učinimo, stostruko vraća. A u toj korpi ima sigurno stotina trešanja, a možda i dvije stotine. Ajde, da ih prebrojimo.

— Broj ti, mumljao Ćiro punih usti, ja ću jesti dalje.

— Ne smiješ, jer su to moje trešnje, zaprijeti Dragoš i odmah drekne: Mamaaa . . . Ćiro . . . .

— No, šta je tu bilo? javi se kuma na pragu u dobri čas, dok još nije počela bratska tučnjava, — valjda se ne ćete pravdati na današnji dan.

I onda dovrgne spram tate:

— Ja im ipak ne bih dala, da sve najedamput pojedu.

Što no rekoh, ima više dana nego kobasica. Pa da ostane štogod i za poslije.

Ali tata će da odgovori:

— Istina je, šta rekoste, kuma, ali istina je i to, da će biti i dana i trešanja, a nas ne će biti. Neka se moja djeca sjete ovoga dana i jednom okuse u čemu god obilje, kad im se ovako u zgodi našlo.

I sad kuma u sebi pomisli:

— Eto, tako su ti roditelji: popuštaju vazda djeci i tako ih naravski kvare.

Od sve troje najzadovoljniji je bio Ćiro. Ne što je on bio možda od svoje braće proždrljiviji ili popašniji to ne, nego zato, što mu se ova zgoda činila kao kakova čarolija. Kadgod je razmišljao, šta bi on htio i želio da ima, on bi vazda maštao:

— Da sam ja car ili biskup, ja bih sve svoje novce poklonio mami, samo kumi kupio bih smeđu svilenu haljinu. A sebi zadržao bih toliko, da se mogu čitav dan voziti na sijenu i najesti trešanja.

Tako se eto Ćiri ispunila jedna njegovih velikih želja. Mogao se sit najesti trešanja, a da mu se srećom nijesu nikako osvetile.

I dugo još sjećaće se djeca toga trešnjina blagoslova. Jer onoga je ljeta blio toliko trešanja, da se moglo zaista reći, da je ono bila jedna od onih sedam rodnih godina. Bila je prava poplavica trešanja. Nijesu se trešnje u grad donosile samo u korpama, nego se čitava kola stresla do vrha i tako vozila na pijacu u dugačkim povorkama. Izgledalo je, kao da je majčica priroda u jednom času neobično dobre volje punim pregrštima oko sebe prosula svoje darove, da tom svojom ljupkom i slatkom dječicom razveseli djecu ljudsku.

Da se na Antunovo, uz crkveni god franjevačkog samostana kogod popeo na vrh stuba sv. Trojice, što stoji nasred pijace između ona četiri svetačka kipa, pa pogledao poda se na pijacu i na ulicu od jedne crkve do druge, vidio bi kola do kola, gusto jedna uz druga puna puncata najljepših najrumenijih trešanja. Čitavo more trešanja. A među kolima tiskali se ljudi, ali najviše djeca. To su bili čitavi rojevi djece. A ono ljeto donijelo im raj na zemlji. Mogla su se najesti trešanja za čitav život. To se nije samo jelo, to se kupalo u trešnjama. Ta pomislite čitava holba po dva krajcara. Ali šta rekoh, poslije podne, onako oko četiri sata prodavali ih seljaci već i po krajcaru, a podveče oni, što su okasnili, davali trešnje čak i zabadava, samo da ih ne moraju opet da kući voze.

Taj se dan u čitavom gradu ništa drugo nije ni jelo ni vidjelo nego samo trešnje. Na svakom koraku sretneš žene i djevojke s korpama, gdje nuđaju na sve strane:

— Trešanja, kupite trešanja.

I kamogod pogledaš, šetaoci, prolaznici, gospoda i gospođe nose trešnje u fišecima, u košaricama, u torbicama pa zoblju, zoblju djeca iz kapa i šešira, djevojčice iz pregačica, soldati iz šajkače. Svuda se trešnje i ručale i južinale i večeravale, pa i mladi oficiri ostavili se za čas gizde i ponosne ukočenosti pa zobali pred kazinom kao i sav ostali svijet i onda se strijeljali košticama. A strijeljala se i djeca, to se već zna, napravile se čitave paljbe i bitke na svim trgovima i u svim ulicama. Ulični pločnik i pokaldrmisane ceste posijani su košticama kao bojno polje junačkim kostima i ugaslim streljivom. Ali što rekoh ugaslim: eno na

svakom koraku puca pod cipelom kao da je tane od lumbarde. I nema toga djeteta, koje uši svoje nije zavjesilo trešnjama, pa se gdjekoje čak otimale o ljepotu i sjaj s garavim očima koje nasmijane crnke.

Tako je bilo napolju, tako je bilo i u kućama. Nikoja kuća ne ostade, da se u njoj ne nađe koliko toliko trešanja. Pa i kod otaca franjevaca na svečanom svetoantunskom ručku stojale uzduž stola košarice pune toga umiljatoga voća.

A bilo je za stolom mnogo gosti, sve sama izabrana gradska gospoda. Među njima sjedio je i tata učitelj, jer za velikom misom umije tako lijepo da slavi Boga svojim orguljama i skladnim pjevanjem dječijim.

I naskoro se razgovor kretao i oko onoga, što u svako doba najviše zanima osobito oce obitelji: oko ljetine i kako je urodila uopće a oko trešanja ponapose. Svi su bili složni, da ovako kao ove godine još nikada nijesu rodile. Najstariji ljudi ne pamte tolikoga blagoslova i što se tiče množine i što se tiče ljepote i dobrote.

Tad odjednom gospodin župnik, koji je sjedio čelo stola, podigne svoj glas i stane da priča o malenom dječaku, koji je prve svoje trešnje žrtvovao na oltar Gospin a za zdravlje svoje majke.

Gosti ušutjeli i slušali parokovo pričanje. I kad su sve razumjeli, od dragosti se srdačno nasmijali. Onda gospodin župnik kad svrši priču, ustane, podigne čašu punu najfinijega karlovačkoga vinca i zamahnuvši njome spram učitelja, reče svečano i srdačno:

— Da Bog poživi majku toga maloga junaka iz moje trešnjeve priče, tu uzor majku, da Bog poživi i čestitoga oca našega vrijednoga i poštenoga učitelja.

— Neka žive! gromko zaori po prostranoj sali gospode fratara.

Svi poustanu i razigrani što od vina što od vesele priče zagrajili kucajući se s Dragoševim tatom:

— Zar je to naš sinko bio?

A tata se skromno smiješkao, ta istom je sada saznao za to djelo svoga sinka.

— Vražji dečko! vikne gospodin poštar i nastavi šapćući spram gospodina gradskoga suca: pomislite, prostrijelio mi neki dan staklo na prozoru. Počnem da ga grdim, ali on se odmah stao pravdati, da nije htio u prozor, nego u vrapca na brzojavnoj žici, pa jer mu je na pucaljki popustila jedna tetiva od gume, zato je promašio. Ali on će odmah popraviti pucaljku i onda će nefaljeno pogoditi nišan pa ne će više u prozor. Šta ti na to veliš? Obješenjak te obješenjak.

— Mani, reče sudac zadihano, jer je bio vrlo debeo. I u mene ti ima takova voćkića. A šta ćeš. Djeca vragovi. Onomadne umalo da ne prostrijeli oko našoj kuharici. Ni mi nijesmo bili bolji. A nu u zdravlje njima.

I ispi čašu do dna.

Poslije je tata kod kuće pričao, što je čuo na gozbi kod fratara.

— Pa zar ti to nijesi znao, tata? — pitala je mama i Dragoš se dosta hvalio svojom žrtvom.

Tata nije ništa znao.

— Jest, istina, podigne Dragoš ponosito svoj glas. Da ja nijesam poklonio one svoje trešnje Majci Božjoj, mama sigurno ne bi ozdravila. Kupio ih za četvrtak u babe Klare . . .

ŠARCU KRALJEVIĆA MARKA.

NIKICA ŠOP.

Gdje si, o konju slavni? Srce me k tebi vuče.
Gdje si? Kad ćeš opet da s tebe zadršće gora,
a kopito teške
kad će da zemljom zatuče?

Gdje si? Da l' jošte, golem kao sfinga,
pažljivo strižući ušima slušaš u noćnoj tišini
šum vjetrova teških i pjesme heroja svojih
na tamnoj Urvin-planini?

Il' si odletio bijesno na mramorne vrhove gora,
gdje mjesec sniva, a zvijezde toplotom pjevaju?
Il' si odletio u dubrave opojne, guste,
gdje zamamne vile pjevaju?

Gdje si?

Da li te krasna nimfa toplotom svojega tijela
zavela u tamne dubine dubokog mora,
da na tebi jaši, i da joj u mjedenim kolima
vučeš biser za gradnju njezina dvora?

O slavni Šarče!

Da znadem, gdje si, ja bih došao k tebi,
skočio bih na tebe, kad se ni nadao ne bi,
podbo te ljuto, za grivu pograbio,
za grivu bujnu, što zujeć zrakom se vije.

Ti bi mi Pegaz bio

Poletio bih s tobom bijesan i brz kô i ti
kroz etera prozirne vale i maglenu buru oblaka,
tamo, gdje ljudska noga još zastala nije.

BOŽIĆ.

DRAGUTIN NEMET.

(Iz mitološko-povjesne pripovijesti iz davnine: »Zoran«)

Dan prije Božića bio je vedar i studen. Zima je pritisla, da ne može jače. Bila je prava ciča zima bez kijanja i bez vjetra, pa je ujedala za ruke i obraze. Snježna je cjelina otvrdnula tako, da je podnosila čovjeka, da u nju ne propadne, ma da je ove godine bila preko gležnja duboka. Cjelac je škripao i na suncu se iskrio, kao da je bio posut tisućama presitnih alemova, rasipanih po slabom snježnom modrilu.

Po toj zimi nemaju mališi volju, da izvode u snijegu svoje igre. Stisli se u kuhinji kraj ogromne vatre ili se zavukli u sobu, koju su razgrijali stari suhi panjevi u ogromnim zemljanim pećima. Bilo im je u tim razgrijanim sobama ugodno, pa su zadivljeno pomišljali na svoje oce i odraslu braću, koja su danas pošla po toj okorjeloj studeni u šumu. Divili su im se, ali opet su znali, da se danas moralo onamo. Ta badnji je dan, dan bdijenja, pa im valja usjeći »badnjake«, koji će suhi gorjeti cijelu noć na ognjištu u slavu sutrašnjega dana.

Da, sutra je Božić, najveseliji dan starih Slavena, kad će se roditi mlado božanstvo Koleda, pomlađeno »Sunce.« Zato i pohrliše danas iz svake kuće u Bijelovu po nekoliko odraslih muškaraca, da donesu par suhih dubova »badnjaka«. Pa i iz kneginičina dvora odoše još u cik zore nekoliko dvorjanika po »badnjake«, jer ih valja još prije izlaza sunca usjeći.

Zoran je danas kruto poranio, ali opet ne zateče kod kuće ljude. Oni su već bili otišli u šumu, a on je tako želio, da vidi sve priprave za veliki dan, o kojemu je cijela njegova okolica već nekoliko dana s ushićenjem govorila. Po tom njehovu ushićenju mogao je ocijeniti značenje velikoga dana, koji je u špilji Velimirovoj neopažen prolazio. Ako se starac i držao nekih obreda na taj dan, to nije u njegovoj duši ostavilo dubljih tragova, koji bi se izdizali nad druge svetkovine. Sve su one bile proslavljene jednolično. Ta i kako bi drugačije? Bili su sami, a starac se nije više oduševljavao kao nekad. Vjera je njegova bila oslabila, a napokon i njegova starost doprinijela je onoj obrednoj monotoniji. Ali ovdje u Bijelovu, gdje svako lice oko njega izražava očekivanje i radost, ovdje, gdje mu majka iz dana u dan pripovijeda u božićnoj slavi i običajima, za koje on ni slutio nije; ovdje je i sam razigran i cijelo mu biće gori u očekivanju, da vidi tu slavnu svetkovinu, koja već unaprijed pobuđuje veselje u narodu. Zato je i poranio, da vidi sve priprave za svetkovinu, da mu ne izmakne ni najmanja sitnica. No kad je doznao, da su ljudi već otišli u šumu, snuždi se i ostane neodlučan na dvorištu. Tu je malo postajao i kad htjede otići, pojavi se stari dvorjanik Lubomir i nemalo se začudi, kad opazi Zorana.

Ti si baš poranio, sine!

Jesam, Ljubomire.

A što te je izagnalo iz toplog ležaja?

Htio sam, da vidim, kad se ljudi otpreme u šumu po »badnjake.«

Eh, onda ti bijaše jače poraniti, ali ništa zato, bar ćeš mi pomoći kod priprava za svetkovinu.

U čem bih ja tebi mogao pomoći?

Izabrat ćeš u toru najpretilijeg ovna za veselicu. Zaklat ćemo ga i očistiti, pa nataći na ražanj, da bude pripravan, kad dođe vrijeme, da ga pečemo. Onda ćemo prirediti za žrtvu pjevca, kokoš i odojče, te mile životinje boga Kolede.

Dobro, Ljubomire, ja ću ti pomoći, ajdemo u tor.

Da idemo, a ti ćeš kao domaćina svojom rukom izvući ovna na dvor, kao što ćeš i sve ostale obrede ovoga Božića obavljati.

Ja?

Da, ti. Po prvi put će iza mnogo godina muška ruka upravljati našim udesom, a to je tvoja ruka; ta tebi priliči i suđeno ti je.

Ali kako ću ja? . . . ta meni su ti obredi nepoznati.

Pođi, već ćeš ih naučiti.

Zoran ga posluša i pođe s njim do tora. Tamo izabere najljepšega ovna i izvuče ga iz stada. Ljubomir ga zakolje.

Dok su oni bili zabavljeni poslom, približi im se kneginja.

grljaj. Ona ga izljubi.

Dobro jutro, miljenče! klikne, kad je opazila Zorana.

Eto, kneginjo, progovori Ljubomir, novi je domaćin poranio, da odabere ovna za »veselicu«, kao što će ovog božića i svim drugim obredima upravljati.

Kneginja se nasmiješi, a suza joj se skotrlja niz lice, pa reče ganuta:

Da, dočekasmo, Ljubomire, i taj veseli Božić . . .

Bogovi nas ne zapustiše.

Neka im zato bude vječna hvala! klikne ona i ponovo zagrli Zorana.

Ljubomir je gledao sreću majčinu, a onda, davši se na posao, reče:

A sad ga, kneginjo, odvedi u dvor i pouči ga, što mu je ovog Božića činiti, jer se malo prije branio, da ne zna božićnih običaja.

Kneginja pomiluje Zorana, a onda reče:

O, naučit će on . . . nešto ću mu ja pripovijedati, a nešto Višna. Pođi, sinko, sa mnom, i Višna je sigurno već ustala.

Zoran pođe s njom i izgubi se u kneginjičinim odajama, gdje su već našli i Višnu na nogama. Kad je ova čula, koja joj je danas dužnost namijenjena, osmjehne se i milo pogleda Zorana. Kneginja opazi taj pogled i zagrli Višnu.

U predvečerje istoga dana užurba se sva čeljad u kneginjičinu dvoru. »Veselica« se stala rumeniti kraj velike vatre na dvorištu i napunila ga zamamljivim mirisom pečenoga mesa. »Badnjaci« već čekaju naslonjeni na strehi kuće, da ih unesu na ognjište. Čeljad se sakupila na dvorištu, te čeka kneginjicu i Zorana. Uz domaću čeljad sakupilo se iz Bijelova i devet najljepših djevojaka, koje će cijelom mjestu navijestiti početak svetkovanja badnje večeri. Kad je kneginja sa Zoranom i Višnom stupila u dvorište, družina ih bučno pozdravi, a Lubomir s još jednim dvorjanikom prihvati prvi »Badnjak« i ponese ga u kuću, gdje je gorjela vatra. Zoran također prihvati »Badnjak« i pomogne ga unijeti preko kućnog praka, na kojem su gorjela dva žiška. Stupivši na prag pozdravi Zoran družinu riječima: »Dobro jutro, braćo, zdravi i sretni bili na Božić«, i položi badnjak na vatru. Tisuću iskara poleti s ognjišta, a plamen stane lizati suhi badnjak, i on se za čas zapali. Tada unesu drugi i treći suvar. Kneginja doda Zoranu pšenice i medovine, čim on pospe badnjake, da ljetina bude obilata. Izatoga prijeđe preko gorućih »Badnjaka«, a za njim isto učine i ostali ukućani i svi se među sobom izljube.

Prije nego će Zoran žrtvovati Koledi, pripali kneginja luči na svetom ognju i dade svakoj djevojci po jednu, da s njima pođu po Bijelovu i navijeste pjesmom početak svetkovanja. Djevojke držeći zapaljene boriće stanu pjevati:

Izlazite, staro, mlado
Izlazite svi na vrata.
Sutra nam je lični danak,
Lični danak, dan Koledov.

Stari, druže, sada pali,
Zapali taj sveti oganj,
Jasni oganj i blistavi,
Jer večeru badnju vari,
Trpezu je već složio
A na noj je već večera.
Ali jošte nije sio
Nije sio, da večera,
Tek koledu čeka boga itd. *)

Ovu su pjesmu pjevale putem, te su išli od kuće do kuće, a druge djevojke izlazile su iz kuća, te su zapaljivale svaka svoju borovu luč, i tako su rasvjetljivale cijelo selo.

Seljani su posjedali za trpeze i blagovali od božje žrtve, a valjalo im biti budnim cijelu noć uz svetu vatru, doklegod nije osvanulo.

Noću su gatali, kako će komu u novoj godini sreća poslužiti, te je vještak iz lopatice žrtve cijelu budućnost nove godine proricao, a da se vidi, hoće li tko od družine umrijeti, postavljao je svaki član po jedan list na površinu žive vode. Čiji je list noću utonuo u vodu, taj se nadao smrti u novoj godini.

I u kneginjičinu dvoru posjedaše za pune trpeze. No prije toga okitiše glavna vrata grozdacem i lišćem bršljanovim, tim najmilijim i najsvetijim drvetom božića, jer mu plod sazrijeva baš u to doba. Isto su tako prije okitili i sveti borić, to je uvijek zeleno i svježe »stablo života« i povješali djeci na »božje drvce« svakoke darove i igračke.

Na trpezi je bila smještena cijela »veselica«, nakićena oko glave bršljanovim grozdićima i lišćem. Iza blagovanja počela su gatanja. Jedna ženskinja unese mješavinu žita, koja je bila uvarena na Varin dan t. j. polovicom prosinca. Stari Velimir tumačio je iz »varice« uspeh usjeva prema tome, kako je žito u vrutku nabubrilo. A kad je unesena bila druga zdjelica, u kojoj je mješavina žita bila iz vode nikla, prorekne, koje će žito ove godine najbolje uspjeti.

U tom kao i drugom bajanju je vrijeme prolazilo. Djeca hrleći od kuće do kuće navraćala se i u kneginjičin dvor pjevajući koledice.

»Koledve« su navještale narodu mladu godinu, koja je započimala mladim suncem.

Narod slušajući to naviještanje mlade godine radovao se, što će sunčani bog pobijediti sutra zimske zloduhe i babu zimu (Ježibabu).

Zoran i kneginja obilno su ih darivali. Tako je prošlo vrijeme večere. Kad prestadoše djeca dolaziti, zamoli Zoran Višnu, koja je kraj njega sjedjela, da zapjeva koju pjesmu. Kneginja pljesne rukama, a i ostala se družina veselila, što će čuti Višnino pjevanje, kojim je i ovdje kao gošća sve osvojila. Višna se rado odazove i zapjeva svojim divnim glasom i posebnim napjevom pjesmu:

Sutra nam je lični danak
Lični danak, dan Koledov,
Jur Koleda sađe s neba,
Čim počine, pa se rodi,
Eto šeće bog Koleda
Sve od mjesta, pa do mjesta
Te od sela, pa do sela
I od kuće, pa do kuće.
Tko mi oganj sjajni pali,
Sjajni oganj na ognjištu,
Večeru mi tko zgotovi;
Večeru od bijelih ptica,
Tomu sjedne bog za sofru
Da večera večeru mu.
Pjesmu, momo, zapjevajmo:
Jur su mome već izašle,
Sveti borić pozlatile,
Te ga majci izručile;
Majka ga je zapalila,
Sjajni oganj iznijetila
K njemu čutak[1]) primetnula
Zlatan čutak pozlačeni
Pa da gori sve do rana,
Sve do rana i do zore.
Hajde malo sjedni malko
Sjedni malko na trpezu,
Čekaj malo na večeru,
Jur da dođe na trpezu,
Pa da sjedne, da večera.

Svi su bili oduševljeni njezinim pjevanjem. Zoran joj iz zahvalnosti stisne ruku, a kneginjica je pred svima poljubi i nazove je svojom dragom kćerkom. Svi su razumjeli ovaj nježni znak pristajanja svoje gospodarice, da joj Višna postane snahom i veselili su se, da su bogovi odabrali za svoga miljenika takovu vjerenicu. Višna je to također razumjela i sva planula rumenilom nevine sramežljivosti. U tom času bila je tako lijepa. Zoran je s njom skupa bio u nemaloj neprilici, iz koje ih na sreću izvuče dolazak pastira.

Ha, Bogoljub! kliknuše domaći, kad spaziše pastira.

A gde si, sinko, tako zakasnio? upita ga kneginjica.

U planini, kneginjice.

Pa baš danas, Ljubomire, a stado je valjalo prebrojiti i okaditi.

Nije moglo biti drugačije . . . Putem do kuće nabasao sam na vučicu. Kad je spazih izdaleka, krenuh ovčicama stranputice, da je obiđem. Nije mi se dalo na nju izvikivati i plašiti je, da je otjeram, jer znaš, da bi mi onda bilo cijelu godinu vukove plašiti i na njih hajkati.

A drugo si sve uredio?

A što bi uredio? Obuću sam jutros dobro pritegnuo i jače se opasao, da mi ne bude u proljeću pomlada stada traljava.

Lijepo, Ljubomire.

A ti si zacijelo ogladnio, reče Zoran. Sjedi, da založiš.

Čobanin ga začuđeno pogleda, a onda progovori: Ti se, domaćino, sa mnom valjda šališ? . . .

Ne šalim se, Ljubomire.

Onda si zaboravio, da čobanin na današnji dan ne jede ništa, osim svoga jutarnjeg obroka.

Toga nisam znao . . .

Ne jede, razjasni Zoranu Višna, da mu stoka bude cijelu godinu sita.

Tako je, domaćino, a sad ustaj, da prebrojimo i okadimo ovce.

Zoran ustane i pođe za Ljubomirom.

Ne zaboravi, sine, da poslije pođeš na vodu, da je pozdraviš i obdariš.

Ne ću, majko.

A ti se, Ljubomire, nađi pri pečenju »Koledine pogače.«

---

*) Ostatak smo pjesme, koja se nalazi u rukopisu, radi štednje prostorom izostavili.

[1]) badnjak

U osvitu sutrašnjeg dana najavit ću ti se, kneginjice, kao položenik, reče čoban i pođe za Zoranom u dvorište. Stado još nije bilo pušteno u tor; moralo je danas čekati, da ga okade i prebroje.

Čim se čobanin približio ovcama, ove se uskomešaju i stanu dizati svoje glave prema njemu. On ponekoju pogladi i onda prođe do tora. Tamo kraj zatvorenih vratiju uzme postavljena dva grebena i pričvrsti na njih baklje i zapali ih. Tako zapaljene postavi jedan s jedne, a drugi s druge strane torskih vratiju i propusti ovce između bakalja u tor. Kako je koja ulazila, on ju je brojio, i kad je konačno s brojanjem bio gotov klikne:

Taman na broju, domaćino!

Zar su sve?

Sve — domaćino — ljetos se ne prebrojih, a to kazuje dobar znamen, reče pastir i uzme posudu s medovinom pa poprska stado, da mu do godine ostane zdravo, a onda ga pogladi plavom smolom, koju prilijepi na baklju, da od njega otjeraju zloduhe. Napokon prihvati kolač i razlomi ga na hrptu ovna prethodnika. Mrvice padoše a hrbat prethodnikov, ali se neke i sruniše niz vunu na zemlju.

Dusi su ti skloni, domaćino, klikne Ljubomir, bit će otpadaka od stoke cijele godine.

Misliš, Ljubomire?

Zastalno domaćino, srunila se i više od jedne mrve na zemlju.

Eh, hvala budi Jarilu.

Da hvala tom štititelju i množitelju janjadi.

Prvo proljetno janje žrtvovat ćemo njemu.

I pravo je tako, reče Ljubomir i zatvori za sobom tor.

Ti ćeš među družinu, je li, Ljubomire?

Hoću, za danas sam posvršavao poslove.

A ja ću još na vodu, da je pozdravim.

U sretni čas pošao, zaželi Ljubomir, i ode u družinsku sobu. Zoran pođe na izvor, koji je nedaleko kneginjičina dvorca izvirao i otjecao u jezero.

Došavši onamo progovori: Dobro jutro, hladna vodo, veseo ti svečar! Onda je obdari komadom »veselice« i vrati se u dvor među ukućane, koji su pozorno pratili Višnino i kneginjičino gatanje s voskom.

Pred njima je ležala drvena zdjela s vodom, u koju su lijevali rastopljeni vosak. Iz oblika izlivena voska gatali su sreću svakog čeljadeta. I Zoran se nadvio nad zdjelu, da motri zavoje voska i čudnovate njegove oblike u studenoj vodi. U gatanju dočekaše i ponoć.

Sad je bilo vrijeme, da se donese živa voda s obdarena izvora za »Koledinu pogaču.« Zoran uzme posudu i pođe na izvor. Kad se vratio, dočeka ga cijela kuća, a kneginja ga zapita:

Što nosiš, sine?

Nosim, majko, sreću našoj kući i cijelom plemenu.

Mati prihvati posudu, da je spremi, a družina otprati pjesmom kneginju i opet posjeda oko badnjaka i nastavi se zabavljati. Bilo je tu pjesme, pripovijedanja, gatanja, što je potrajalo sve do željno očekivane zore. Čim se ukazaše prvi znaci svitanja, pohrli sve iz kuće i potrča na obližnji humak kraj jezera, gdje se već bilo sabralo više žitelja iz obližnjih kuća, čekajući izlaz »Sunca« rođenje mladoga boga Kolede.

Već se na istočnoj strani zažarilo obzorje. Rumenilo jutarnje raslo je sve više i više, a s njim uporedo radost i veselje naroda. Sve su oči netrepimice gledale s pobožnom strepnjom u središte rumenila, iz kojega će izroniti njihova sreća. Od časa do časa raslo je sveto raspoloženje... Srca su jače udarala u onoj tišini grozničavog svetog iščekivanja. Točka, u koju se upriješe pogledi stotine gledalaca, postane napokon jasnija. Krik radosti poleti iz grudiju i zaustavi se u grlima slavitelja. Napetost je bila na vrhuncu. A kad spaziše gornji rub mladoga »Sunca«, koje veličanstveno izroni iz obzorja i baci prve sjajne zrake na kristalno nebište i umirenu zemlju, ote se pritajeni usklik ushita iz stotinu grudiju poklonika i pretvori se u frenetični vrisak i jauk. Istodobno razlijegne se ushitni vrisak naroda s obližnjih humaka i brdečaka. I tako cijelo Bijelovo, cijelo pleme slovensko u prostranoj zemlji, koju nastavaše Slaven, pozdravi istodobno svoju »Sreću«, svoju »Nadu« svoga Jutrboga, koji će razbiti ledene verige zlobnika Črnoboga i njegove ortakinje pakosnice Babe Jage. Svanut će im dani jasni i svijetli, puni blage topline koja će svaku klicu u zemlji pokrenuti, koja će roditi nov život na zemlji pun ugode i poezije.

Prvi ushitni pozdrav zamijene hvalospjevi bogu Koledi. Rodi se himna Njemu »usrečitelju«, koja se razlijegne po čitavoj zemlji. Iz tisuće i tisuće grla izvijala se pjesma sretnog Slavenstva, koje je plesalo u bezbroj irtualnih kola sve dok nije mlado božanstvo poskočilo koplje visoko nad obzorje i nasmijanim sretnim licem pozdravljalo svoje poklonike.

Zoran je gledajući oko sebe ova sretna lica, ovo božanstveno ushićenje s početka bio kao izgubljen, a kasnije zahvati i njega opće raspoloženje. Srce mu se razigra i osjeti plemeniti poziv svoje unutrašnjosti. Došlo mu je, da zagrli cijeli ovaj skup, da ga izljubi, da mu zahvali za osjećaje, koji su se rodili u njemu. Kao da mu je spala mrena s očiju, i on uvidi, da pojedinac ne može biti potpuno sretan. Sreća se osjeća najjače u sreći bližnjih, zadovoljstvo je njegovo tek u zadovoljstvu množine. Ono je nepatvoreno, ono je pravo, bez natruhe sebičnosti, koja čovjeka zavarava i predočuje mu tek varljivu vlastitu ugodu. Ova sreća, ovo osjećanje jest ono, što mu je dosada bilo nepoznato, a toka je ugodno i veliko. U toj spoznaji postao je sretan i ogleda se oko sebe. Kraj njega je stajala Višna, a dalje majka. I na njihovim se licima odražavala sreća.

Zoranu se Višna u tom času učinila tako bliska, tako njegova, da ju je bez promišljanja zagrlio i poljubio.

Djeco moja! klikne sretna majka.

Zoran priskoči i k majci i stane i nju ljubiti.

Višna sva sretna i zažarena gledala je u zemlju.

Neka Vas, djeco moja, u ovom velikom času blagoslovi moćna Vida, cvjetna Lada i današnji Koleda, rekne kneginja, kad je privela Zorana k Višni. Budite djeca »Sunca«, a život neka Vam bude protkan danima svijetlim i srećnim, danima vječnog proljeća.

Hvala, majko! zanosno klikne Zoran, a Višna tek blaženo pogleda kneginju.

Kćeri moja! klikne sretna majka videći tako skromnu Višnu pred sobom i poljubi je. Da, ti si zavrijedila da budeš njegova, jer Ti ćeš ga jedina moći usrećiti. Primite, djeco, moj blagoslov i budite svoji.

Zoran i Višna pogledaju majku, a onda jedno drugo.

Hoćete li, djeco?

Oh majko, ja sam tako sretan.

A ti, kćeri?

Majko! klikne Višna i sakrije svoje sretno lice u nabore kneginjičine haljine.

Dok se na ovaj svečani način obavljale zaruke Zorana i Višne, okupio se veliki krug domara i drugih ljudi oko kneginje i zaručnika, da ovi nijesu toga ni primijetili. Tek kad starješina Vladimir klikne: Dakle ćemo pirovati, kneginjo? opazi kneginja krug znatiželjnika oko sebe i svoje djece, pa odgovori:

Hoćemo, starešino! Svezat ćemo ovo dvoje djece Sunca.

Bilo sretno! klikne Vladimir.

U dobar čas bilo! čuo se glas.

Živili mladenci! zaori cijeli skup i stanu neki bacati šubare u zrak, a neki opet svatovski podcikivati.

Kneginja se oprosti od svetkovatelja i pođe sa Zoranom i Višnom u dvor. Za njima pođu i drugi domari.

Tako se svrši jutarnja božićna slava. Sada je valjalo u kući još štošta obaviti, da za objed sjednu potpuno zadovoljni i svjesni, da su svime bogu učinili sve, što ga može prodičiti i proslaviti, i da ostatak dana provedu u bezbrižnoj radosti, koju rađa osjećaj, da su zadovoljili boga miljenika, koji će opet stostruko nagraditi to njihovo sveto pregnuće obiljem proljetnih i sunčanih darova.

* * *

Čim je kneginja došla u kuću, stane se pripravljati, da smijesi Koledinu pogaču (česnicu). Ženska joj se čeljad pridruži i zajednički otpoče rad oko pogače, bez koje nije bilo moguće zamisliti Božića u slavenskoj kući. Ta je pogača bila znamenita, jer se njom, odnosno dobivenim komadićem, česticom čestitalo »mlado ljeto« a opet se njom doznavala sudbina pojedinaca. To je bila velika pogača preko 50 cm. u promjeru, na koju su iz tijesta pričvršćivali simboličke znakove kao zrakasto Sunce, oko kojega gori sedam oganja. Ovo je sve bilo zaokruženo ženskom kosom upletenom u tri struka. U pogaču, u kojoj možemo nazrijevati mlado božanstvo »Sunce« sa sedmero nebeskih mjeseci, zamijesili su komadiće sira, žitnoga klasja i drugih podmetaka, a kako će tko kod lamanja pogače naći što u svojem komadu pogače, tako će mu biti suđeno da bude: ili bogataš, ili pastir, ratar ili uglednik.

Živom ponoćnom vodom, koju je s izvora donio Zoran bude umiješena pogača. Ženska opet čeljad pravila je zrakasto sunce vatre i upletala kosu. Zoran je s pastirima ložio vatru, da je razgori što jače, e da bi bio što veći kup žara i pepela, u koju će zapretati pogaču.

Kad su ženskinje donijele umjetno iskićenu česnicu, da se peče, stane Zoran razgrtati u sredini vatru, kamo će se metnuti pogača i stane govoriti: Kako ja lako razgrtao upret, tako i moji volovi zemlju. Sad pastir primi pogaču a na rukama mu vunene rukavice, da mu bude stoci mnogo vune, i metne je u sredinu razgrnute vatre, a onda nagrne žari i pepela na nju. U tom ga času Zoran zaogrne vunenim gunjem uz riječi: Kako ja tebe gunjem, onako da mladi »Božić« moje ovce vunom zaogrnuo.

Dok se upret pogače obavljao, zapjevaju ženskinje pjesmu:

Zapjevala na planini vila
Jasno pjeva, jasno popijeva,
Pjesmu pjeva, pjesmom seki kaže:
Seko Koso, gdje si jutros bila?
Gde si bila, je si li vidjela,
Kad zaigra na istoku Sunce? . . .
Vila vili jasno progovara:
Seko Janjo, na domu sam bila,
I juče sam veselja vidjela . . .
Kako kolju zaoblice ovce,
A djevojke bijele metu dvore,
A jutros je još veće veselje,
Danaske je Božiću rođenje,
Domaćinu svakom krsno ime.

Glas pjesme domami iz kuće svu čeljad, i ona jednodušno zapjeva punim grlom omiljelu pjesmu. Pri tom zagaljeni stadoše se njihati, što se malo pomalo pretvori u kolo praćeno popijevkom:

Granu Sunce iza brda,
Veselo, veselo!
Nije sunce, nego Božo
Koledo, Koledo!
Nosi igru za pojasom
Veselo, veselo!
Manu igrom na junake
Koledo, Koledo!
Junaci se razigraše,
Veselo, veselo!
Manu igrom na nevjeste
Koledo, Koledo!
Nevjeste se razigraše,
Veselo, veselo!
Manu igrom na djevojke
Koledo, Koledo!
Djevojke se razigraše
Veselo, veselo!
Manu igrom na dječicu,
Koledo, Koledo!
Dječica se razigraše
Veselo, veselo!
Svi u kolo veselo, veselo!
Hajd u kolo Koledo, Koledo!

Od časa do časa bivalo je kolo sve veće, jer svejednako dolažahu iz kuće nova lica, a napokon se umiješaše i djeca sa svojim hihotom i veseljem rasplamtiše srca starijih, koji se također dadoše o objesno veselje poput djece. Razmahalo se kolo, a popijevka nabuja, i njezini usklici i kao morski valovi zapljuskivahu srca razigranog mnoštva, koje je dolazilo još uvijek iz okolnih krajeva, da u kneginjičinu dvoru nastavi slaviti »Koledu« pjesmom i igrom. Kao raspršena pjena valova udarajući o žal morski djelovala je i poskočnica. Srca uskipe, duša nabuja preobilnim osjećajem i prijeđe u raspojasanost. Život je ključao . . . kipio . . . i izvirivao iz strastvenih kretnja ritualnoga kola, zažarenih lica i zažagrenih očiju. Sve je bilo opojeno . . . sve je drhtalo od snažnog ushita, neke velike, moćne otajstvenosti, koja se krije tu nedaleko oko njih, među njima, potpuno blizu u njihovim srcima.

Kolo ne prestaje . . .

Kneginja se ispusti iz njega i stane motriti igrače. Sve je obuzeo raskošni osjećaj sreće, razdraganosti. Pa i sam Zoran, koji je plesao uz Višnu, danas je bio drugačiji. Svojoj je raspupaloj mladosti dao oduška. Sreća mu je izbijala iz očiju, a mladost jaka, neobuzdana iz cijeloga mu bića. Plesao je strastveno, a Višnu na mahove privijao k sebi . . . tako jako, da ju je zaboljelo. No ona i sama sretna podavala se tim snažnim izljevima njegove ljubavi i blaženo ga pogledavala.

Kneginja razdragana s te momačke raspojasanosti svoga miljenca, prišane nešto jednom dvorjaniku. Ovaj se udalji, a začas se pojavi s medovinom. Kneginja je naumila pogostiti mnoštvo i proslaviti javno zaruke Zorana i Višne.

Usred veselja stigoše neki župani i starješine iz zapadnih strana, da pozdrave kneginju i čestitaju joj na sreći, što joj se povratio sin. Među njima bio je i starješina iz Crnog luga, koji je došao po Višnu, da je poslije blagdana povede kući.

Kad ovi doznaše, da se uz božićnu svetkovinu ujedno slave i zaruke Zorana s Višnom, poraste veselje još jače. Naravno, da su pridošlice bili gosti kneginjičini, pa je ovaj put o ručku bilo živo i veselo kao nikada. Iza svih dosadanjih tmurnih »Božića«, koje je slavila sama, osjećajući tu osamljenost svoju jače bez vojna i milog izgubljenog deteta, htjela je, da se danas nadoknade sve one izgubljene radosti pređašnjih godina, pa nije štedila ni u čem. Kneževski ih je pogostila. Ta danas se slavi dvostruka svečanost: rođenje mladoga boga i zaruke njezina miljenika; zato je i bila pozvala četu djevojaka kao »druge« Višnine, bez kojih se nijesu mogle slaviti zaruke. Zato su se danas običaji božićni izmiješali s onima zaruka. Uz »mirobožanje« t. j. cjelivanje nad božićnim kolačem, uz gatanje s napaljenim žišcima, da vide, na koju će stranu plamen okrenuti, da li prama sjeveru ili jugu, što znači, da će roditi polje, ili će nagnuti prema istoku i zapadu, a u tom će se slučaju jače množiti stoka, uz običaj kucanja sjekirom po stablu, koje slabo rodi, da na neki način opomenu duh stabla, koji u njem živi, da će stablo do godine posjeći, ako ne uzrodi, pjevale su djevojke pjesme, kojima su zaručnicu pripravljale na nov život.

Veselje je teklo, radost bujala i svečanost se ne dovrši toga dana, nego je potrajala nekoliko dana sve dotle, dok se gosti ne počeše opraštati od gostoljubive domaćice i sretnoga zaručnika.

Rastajući se od Veselina doviknuše mu, da pripravi dosta medovine, jer će svi doći kao uzvanici svoga miljenika k njemu u goste, kad se budu tračili svatovi njegove kćeri.

Ovaj razdragan obeća, da će prirediti kneževsku medovinu, samo neka održe riječ, da će mu, kao uzvanici Zoranovi, doći u goste.

Još nekoliko dana ostane Veselin u kući svoga budućega zeta, a onda se i on krene s Višnom i pratnjom kući.

Srce je Zoranovo bilo ojađeno, što Višna odilazi, ali drugačije nije moglo biti. Stari običaji zahtijevaju, da se mlada odvede iz očinskog doma, pa se tom valjalo pokoriti.

Višna se tajila videći svoga zaručnika smućena i pogledima ga bodrila nek ustraje.

Dakle me se nadaj, starješino, pred svetkovinu velike Lade, rekne Zoran ocu Višninu, kad je ovaj već bio sio na konja.

Dobro, sine, samo kupi svatove, a ja ću Vas dostojno dočekati, odgovori Veselin i podbode konja.

Za njim krene Višna i cijela pratnja.

Koleda Vas pratio! klicahu kneginja i njezini ljudi, putnicima pa ih isprate pogledima i mahanjem, sve dok nije Veselin i njegova pratnja skrenula zavojastim putem s visinske ravni za šumu i izgubila im se iz vida.

INTERMEZZO JESENJE NOĆI.

DAVORIN M. ROBOTIĆ.

U jesenji suton zasvijetlile se na prekrižju dviju ulica crvene oči kestenjarske peći. Zvono samostanske crkvice naviješta s pietetom Pozdrav Majci i početak noći. Pokrajna gradska uličica potamnjuje i kao ukočuje se; samo vjetrić huji kroz nju i šuška po zabatima kuća i diskretno zaviruje kroz male prozorčiće. Prolaznika nema. Jedini kestenjar stoji uvučen u svoje prnjke i žmirkajući pospano gleda, kako vjetrić potpiruje crveno svijetlo i raznosi dim . . .

Dolazi noć. Donosi sa sobom zimu, mrak i strah. Uvlači se lijeno u sve zakutke uličice i gasi po kućama lampe. Tjera čiope i šišmiše sa samostanskoga tornja. Plaši malu djecu u krevetima svojom crnom odjećom. Pospanom kestenjaru stvara akoazmu prolaznika kupca. Kestenjar čuje korak prolaznikov, i glas, pa se maša garavim rukama za vruće kestenje. Sada tek opazi, da nema nikoga, samo noć . . . i mrak . . . neki mu se podmukli glas ceri u tmini. — — —

Tišinom vlada noć. Pokatkad razljuti se samo tihi taj vladalac, pa skoči u toranj, te lupne nevidljivim tamnim krilima o crkveno zvono, i izbije noćni sat. A onda opet tajac i tišina.

Prohujaše tako satovi, prošla je i ponoć; kestenjar je zaspao, tek u njegovoj peći tinja slaba, modrikasta vatra . . .

Tiho tihano javi se odnekud klavir. Glas mu je sladak i tih kao šapat noći. Probudi se vjetrić i brže doskakuće do prozora, odakle dolazi glas. Iznenađuje ga glazba u noći, jer on zna, da su svi zaspali i da već svi mirno i pravilno dišu. Ljubopitno se nadvija nad prozorčić i gleda u sobu. U kolijevci leži maleno čedo i smiješi se nekome u snu. Podalje, kod klavira sjedi bosonoga, u bijeloj, dugoj košulji, spuštenih kosâ, zaplakana lica mlada majka. Odsijeva se s nje tužna ljepota.

Prsti se polako pomiču . . . jedva čujni plač klavira širi se po sobi. Nadimlju se majčine grudi i brzo se spuštaju. U njima nešto tišti, plače i moli uslišenje. U njima jedno srce strepi i jače udara radi tajne i skrivene boli. U njima vrište sve zatvorene suze, čežnje, plač i uzdisaji, sva tuga ostavljene žene.

Iz haosa tog stvaraju prsti zvukove tihe i bolne, glazbu teških časova stradanja. Izvija se glazba iz duše i jeca po sobi . . .

Prsti se življe kreću. Glazba je sve jača i snažnija: iz duše silom izvire sve skrivano i brižno sačuvano. Plače duša i svija se u grču; plače kroz tipke klavira i osjeća u glasnom naricanju glazbe svoju afirmaciju.

Vjetrić se zabrinuo za djetinji san, pa je počeo lupkati po prozoru: htio bi on opomenuti majku, da tiše svira. Ali tipke plaču u visokom glasu . . . Nitko ne može spriječiti tu glazbu, taj labuđi pjev, koji proizlazi s dna duše a nosi u sebi motive idilične mladosti, prve ljubavne sreće, zaboravljenih radosnih časova i nizove ogorčenih noći i dana . . .

Vjetar lupa sve jače i jače, trese staklima . . . Mlada majka, u ekstazi iskazane boli, završila je posljednju svoju pjesmu kobnim finaleom u punome jeku, pa sada bježi do kolijevke, diže dijete, ljubi ga i blagosilja ga materinjim suzama . . .

Kroz tamne hodnike ide mlada majka. Izilazi na ulicu i stupa polagano kao bijeli, mramorni kip Vile Noći.

Kroz noć ječi krik probuđenoga djeteta . . . Vjetrić nosi te zvukove i trči za majkom, ali ona ide polako gluha, nijema i blijeda s očima modrim i suznim, s pogledom u daljinu.

— — — — — — — — — — —

Kestenjar se trže. Probudi ga neki pijani čovjek, koji želi litru kestenja, da razveseli kod kuće svoju ženu. . .

U daljini čuje se krik djeteta sve slabiji i slabiji. Kroz ulicu lupnu još nekoliko pijanih koraka i opet nastane mir.

Tišina. . .

Na istoku poče svitati dan. — — — — — — —

BALADA O SMISLU ŽIVOTA.

JAROSLAV VRCHLICKY. Sa češkoga jezika preveo R. KLAIĆ.

Dver se rajska otvorila,
bijela duša izletila.

Sveti Petar vrti glavom:
»Što se ruga rajskom slavom?«

Petru, što se nebom stara,
bijela duša progovara:

»Ti od gnjeva širiš zjene,
ali čama mori mene.

Anđeoske čete čiste
vazda poju pjesme iste.

Gloriola svece krasi,
‚Aleluja!' vijek se glasi.

Vazda slušaš istu slavu,
kadgod Tvorac makne glavu.

Slatki jesu rajski treni,
al se živjet hoće meni!«

Bijela duša izletila,
dver se rajska zatvorila.

Lete časi, idu danci,
ginu ljeta kao sanci.

Na nebu se kucaj čuje,
sveti Petar izvirkuje.

To je ona duša bila,
koja raj je ostavila.

Bio raj je od iskona,
ali crna sad je ona.

»Kako, dušo, ti si žila?« —
Tužno ona besjedila:

»Ti ćeš mi se čudit sada . . .
I u svijetu čama vlada!

Sve je pusto koprcanje,
sve je podlo vojevanje.

Sve je blato, sve je trica,
svemu viri grijeh sa lica.

A za svaku želju svoju
vazda primaš kletvu koju.

Svud je teško u tom svijetu!« —
»Ne ćeš među rajsku četu!

Ti si samo crno blato!«
veli Petar duši na to.

»Biser samo, alem sjajni
može doći u raj bajni.

K čistilištu zato kreni,
onda istom dođi k meni!«

Ode Petar. Duša stala,
uzdahnula, zaplakala.

Pogledala u obzorje,
koje grli tamno gorje.

Bura digla tešku buku,
k njojzi duša pruži ruku:

»Uzmi mene ti sa sobom!«
Al se bura smije zlobom.

Zatim jače duhat stala,
jače duša proplakala.

Oblačine nebom plove,
zdvojna duša i njih zove:

»Uzmite me k sebi gore,
da idemo tražit more!«

One kišom prokapale,
al se same na put dale.

Tada spazi sjajne zvijezde,
kako svojom cestom jezde.

»Neba luči, pune sjaja,
riješite me moga vaja!«

One samo zatitrale,
dalje same putovale.

Opet sama duša stala,
sama sobom tugovala.

Nikog nema, da je tješi,
da je tuge teške riješi.

Kao da se svemir cio
proti njojzi urotio.

Vjetar hladan popuhava,
slabo svijetlo zvijezda dava.

Noć je gluha, crna tama,
dušu jače mori čama.

Ah, da može kamen biti,
pa da mašak bar je kiti!

Ali zalud želja pusta,
Sve je gušća magla gusta.

Stid i srdžba kasno, rano
grud joj glođe neprestano.

Oči tužne suze liju,
grudi bijedne hladno biju.

Lete časi, idu danci,
ginu ljeta kao sanci.

Višnji glas se čuo tada:
»Znaš li, da si bijela sada?

Suzama si očišćena,
pa si anđel, a ne žena.

Ti si pokraj svíju zala
žalac čami iščupala.

Prave boli slasti daju,
one čame ne poznaju.

Korijen čamin onaj hudi
tek u taštoj niče grudi.

Komu duša mnogo strada,
njim taština ne zavlada.

Još i ljubav u kom plane,
taj je silan u sve dane.

Čamu ne zna ovo dvoje —
To, gle, žiću smisao je!«

Opet dver se otvorila,
u raj duša uletila.

NAŠA DJECA.

BLAŽ J. KRUNIĆ.

Skupila se djeca mala,
Skupili se kao ptići;
Skupili se oko mene
Moji mali Hrvatići.

Neki je bez oca, majke,
Neki nikog svoga nema;
Već ih sada nužda bije,
Svako zlo se na njih sprema.

Sad kad idu, da ih prime
Na prehranu dobri ljudi,
Čini mi se ko da čujem
Kucaj srca im u grudi.

A voz samo napred juri
Naskoro će cilju doći,
Kako li će moji ptići
U svom novom gnijezdu proći?

I voz stade, a seljak se
Žuljnom rukom djece maša
Sa stotinu svoje braće
Šapćuć: »To su djeca naša!«

KLETVA.

(Po narodnoj priči.)

A. PETKOVIĆ.

Stari Ivan stazom u gori
Gledaj i danas se vere,
Gdje bjehu negda kneževski dvori,
Ali bez pravde i vjere.

Tu brata dva su u davno doba
Mučili kmetove svoje,
No kletva puka satre ih oba
I u zemlju dvor propo je.

A kraj ponora sestra im staje,
Bije ju ljeto i zima,
Suzama gr'jehe braće si kaje
Ponor pak suze joj prima.

Golemo jezero plačem već stvara,
Al' braće kletve su veće
Suza, da skine kletva se stara,
Mora još dugo da teče.

Djeva još plače, jezero diže,
Voda se burka i pjeni,
Vali primiču njoj se sve bliže,
Već osjeća talas im zdeni.

Nitko ovamo na prokleto mjesto
Od svih ne dolazi ljudi,
Jedino Ivanu u srcu često
Za djevu se samilost budi.

Došavši danas zapanjen stade
Zbunjenim očima šiba,
U vale jezera djeva pade
I mrtva se u njima ziba.

Smili se starcu, u goru ode
Da drveni krst isiječe,
Koji za spomen sada kraj vode
Djevici hoće da meće.

Al' u prokletu zemlju kada
Znamen on krsta zabode,
Nestalo bješe svega već tada;
Nema ni djeve ni vode.

Krsti se starac, a strah ga muči,
Groza ga hvata sve više,
Tužan zaputi svojoj se kući
Jedva i može da diše.

Kada al' sjutra selom se veli,
Gdje stoji Ivina njiva:
Jezerom pokrit komad je cijeli,
A djeva po njemu pliva.

TARTARIN TARASKONAC.

(Nastavak.)

A. DAUDET. Prevodi dr. D. CEPULIĆ.

BORBOM, GOSPODO, BORBOM, A NE ZABRUNDAVANJEM.

Je li on doista ozbiljno kanio otputovati?...... Škakljivo pitanje, na koje bi historiku Tartarinovu bilo vrlo teško odgovoriti.

Svakako stoji, da je menažerija Mitaineova ostavila Taraskon već pred više od tri mjeseca, i da se lovac lavova maknuo nije... Napokon je bezazleni junak možda bio u posve dobroj vjeri, kad je zaslijepljen nekom novom obmamom držao, da je bio u Africi. Možda je pričajući vazda o svojem budućem lovu mislio, da je već bio na tom lovu, isto onako iskreno, kako je mislio, da je istakao konzulsku zastavu i pucao na Tatare u Šangaju: pum, pum!

Na nesreću, ako je Tartarin Taraskonac bio i ovaj puta žrtvom omame, Taraskonci to nisu bili. Kad oni poslije tromjesečnog čekanja opaziše, da lovac još nijednog svog kovčega za put spremio nije, oni stadoše mrmljati.

»Bit će kao sa Šanghajem!« reče Costecalde smijući se. I oružareva riječ bude gradskom senzacijom, jer nitko više ne vjerovaše u Tartarina.

Naivnici, kukavci, ljudi poput Bézuqueta, koje bi i jedna muha nagnala u bijeg i koji ne mogu ispaliti jednog hitca, a da ne zatvori oči, ti su pogotovo bili nemilosrdni. U cerceleu, na trgu oni susretahu ubogog Tartarina s posprdnim malim smijehom.

»I ovaj, kad ćemo dakle na put?«

U dućanu Costecaldeovu u njegovo mišljenje nije bilo više vjere. Lovci na kape odricahu se svog gospodara!

Zatim dođoše epigrami. Predsjednik Ladeveze, koji je u svoje slobodno vrijeme pomalo udvarao provencalskoj muzi, sastavi u domaćem narječju jednu pjesmicu, koja je imala mnogo uspjeha. Govor bijaše o nekom velikm lovcu, majstor Gervais zvanom, čija je strašna puška imala da istrijebi sve afričke lavove do zadnjega. Na nevolju ta vražija puška bijaše takova ustrojstva, da je vazda bila punjena, ali naboj nigda polazio nije.

Nigda polazio nije! Vi već razumijete aluziju....

U tren oka ova pjesmica postade popularnom i kad Tartarin prolažaše, trhonoše s kea ili mali oni čistioci obuće pred njegovim vratima pjevahu u zboru:

Čudne li puške u majstora Gervaisa,
Puni je vječno,
Čudna li zrna u majstora Gervaisa,
Ne polazi nigda.

Samo se to pjevalo iz daljine zbog dvostrukih mišića.

O prolaznosti oduševljenja taraskonskog! . . .

A veliki čovjek se činjaše, da ništa ne vidi, da ništa ne čuje, no zapravo ovaj potajni i otrovni rat mnogo ga rastuživaše. On osjećaše, kako mu Taraskon izmiče iz ruku, kako narodna naklonost prelazi na druge, i to mu zadavaše strašne boli.

O, divna zdjela popularnosti, kako je slatko sjesti za te; ali ti gorko opečeš, kad se prelliješ!....

Usprkos sve svoje boli Tartarin se smiješio i mirno provodio isti život kao i prije, kao da se ništa zbilo nije.

Katkad bi mu ipak ta maska vesele bezbrige, što ju je iz ponosa na lice navlačio, iznenada spala. Tada se mjesto smijeha na njegovu licu čitala ljutina i bol...

Tako dopriješe jedno jutro glasovi malih onih nevoljnih čistioca cipela, koji su pjevali pod njegovim prozorom: Čudne li puške u majstora Gervaisa, do u sobu ubogog velikana, kad se baš pred zrcalom brijao. (Tartarin je nosio potpunu bradu, ali kako je bila odviše jaka, bio je primoran njegovati je).

Iznenada prozor se silovito otvori, i Tartarin se pojavi u košulji, glave povezane rupcem, nasapunjen dobrim bijelim sapunom, vitlajući svojom britvom i poviče strašnim glasom:

— Borbom, gospodo, borbom, a ne zabrundavanjem!«

Lijepih li riječi, dostojnih da ih zabilježi povijest, samo što su nažalost bile upravljene ovoj maloj derišćadi, koja je bila velika kao i njihove škrinjice za čišćenje cipela, i posvema nesposobna za plemenitu borbu.

XII.

ŠTO BI REČENO U BAOBABOVOJ KUĆICI.

Usred općenitog odmetanja jedino je još vojska stajala čvrsto uz Tartarina.

Hrabri zapovjednik Bravida, kapetan kod odjevnog odljenja u penziji, i dalje mu iskazivaše isto počitanje kao i prije: »To je sila!« tvrdoglavo je on tvrdio, i ta tvrdnja ne bijaše, držim, manje vrijedna od one ljekarnika Bézuqueta... Ni jedamput nije hrabri zapo-

vjednik učinio kakvu aluziju na put u Afriku. Ali kad se javno stalo odveć glasno govoriti, on se odluči da napokon progovori:

Jedne večeri, kad nesretni Tartarin sjeđaše sam u svojoj radnoj sobi zabavljen tužnim mislima, evo zapovjednika gdje ulazi ozbiljan, u crnim rukavicama, zakopčan do grla.

— Tartarine ,reče umirovljeni kapetan autoritativno, Tartarine, treba da pođete!

I ostade u vratima — nepomičan i velik kao dužnost.

Sve, što bijaše sadržano u ovome »Tartarine, treba da pođete«, sve je to Tartarin Taraskonac razumio.

Sav poblijedivši ustade Tartarin, pogleda oko sebe raznježenim pogledom taj lijepi radni odasvud zatvoreni kabinet, pun topline i blaga svijetla, taj tako udobni široki naslonjač, svoje knjige, svoj sag, velike bijele zavjese na prozorima iza malog vrta, i prišavši k hrabrome zapovjedniku on ga uze za ruku, snažno ga stisnu, i reče mu glasom gorko zaplakanim ali stojičkim mirom:

— Ja ću poći, Bravido!

I pođe, kako što reče. Samo ne odmah. Trebalo mu je vremena, da se opremi.

Ponajprije on naruči kod Bomparda dva velika kovčega obložena bakrom s dugom pločicom, slijedećeg napisa: TARTARIN TARASKONAC.

Sanduk s oružjem

Oblaganje i urezivanje natpisa stajalo je mnogo vremena. Isto tako naruči kod Tastavina jedan veličanstveni putnički album, da u nj piše svoj dnevnik i svoje impresije. Jer napokon može čovjek biti i lovac lavova, pa opet misliti putem.

Zatim naruči u Marseilleu cijeli jedan tovar hranivih konzerva, neki preparat od isušenog mesa u pločicama za pravljenje juhe, jedan šator novog modela, koji se u jedan čas razapinje i sklapa, moravske čizme, dva kišobrana, jednu od kiše neprobojnu kabanicu, plave očale za sprečavanje očne upale. Napokon mu ljekarnik Bezuguet opremi jednu malu ručnu apoteku krcatu engleskim flastrom, arnikom, kamforom, antiseptičkom octom.

Ubogi Tartarin! On nije to činio sebe radi, već se nadao, da će raznim obzirima i nježnom pažnjom žestinu Tartarin-Sancha, koji od dana, u koji bi polazak napokon zaključen, nije prestajao danju ni noću da bjesni.

XIII.

Polazak.

Napokon dođe onaj svečani, onaj veliki dan.

Od rane zore sav je Taraskon bio na nogama zakrčujući avignonski put i pristup kućici baobabovoj.

Po prozorima, po krovovima, po drveću bilo je svijeta. Lađari s Rone, trhonoše, čistioci obuće, građani, tkalje, radnici svile, cercle, ukrako sav grad. Zatim ljudi iz Beaucaira, koji bijahu prešli most, povrćari iz okolice, kolica s velikim krovom, vinogradari na lijepim mazgama okićeni tracima, kitama, praporcima, vezana zvoncima, pače je bilo tuitamo vidjeti i koju lijepu djevojku iz Arlesa s modrom vrpcom oko glave; dojahale su za leđima svojih dragih na surim konjićima iz Camarguee.

Sva se ova svjetina tiskala i gurala pred vratima Tartarina, tog dragog g. Tartarina, koji je polazio u lov na lavove među Turke.

Za Taraskon naime Alžir, Afrika, Grčka, Perzija, Turska, Mezopotamija, sve to tvori jednu golemu zemlju, vrlo maglovitu, gotovo mitološku, i to se onda zove Turci.

Kroz sav taj metež lovci na kape tumarahu amo tamo, ponoseći se triumfom svog vođe i ostavljajući za svojim stopama kao neke tragove slave.

Pred kućicom baobabovom bile su dvoje velike tačke. Od vremena se do vremena otvorila vrata, i kroz njih su se vidjela neka lica, koja su se dostojanstveno šetala u malom vrtu. Ljudi su donosili kovčege, sanduke, putne torbe, što su ih tovarili na tačke.

Kod svake nove škrinje masa je uzdrhtala. Pojedini se predmeti glasno imenovahu »Ovo je šator . . . Ovo su konzerve . . . ljekarna . . . škrinje s oružjem . . . I lovci na kape sve objašnjavahu. Najednom oko 10 sati nastane neko gibanje u masi. Vrata se vrta silovito okrenuše.

— On! to je on! ozvanjalo se. To doista bijaše on . .

Kad se na pragu pojavi, dva se uprepašćena krika izviše iz mase:

— To je Turčin! . . .

— Nosi očale!

Tatarin je Taraskonac idući u Alžir smatrao doista svojom dužnošću, da obuče alžirsko odijelo. Široke napuhnute hlače od bijelog platna, mali kaput s metalnim pucetima, posve uz tijelo, dvije stope široki crveni pojas okolo trbuha, goli vrat, obrijano čelo, a na glavi divski fes s plavim čuperkom konaca beskrajne duljine! Usto dvije teške puške, po jedna na svakom ramenu, veliki lovački nož za pojasom, na trbuhu jedna patrontaša, o boku revolver, koji se ljuljao u svojoj kožnatoj torbici. To bijaše sve.

O, oprostite zaboravio sam očale. Ogromne plave očale, koje vrlo zgodno ublaživahu izgled našeg junaka, u koliko bijaše nešto odveć divlji!

»Živio Tatarin! . . . Živio Tatarin!« urlaše puk. Velikan se nasmješi ali ne ozdravi zbog pušaka, koje mu bijahu na smetnju. Uostalom sad je već on znao, što vrijedi naklonost puka. Možda je pače u dnu duše svoje proklinjao svoje strašne zemljake, koji ga prisiliše da napokon pođe i da ostavi svoju lijepu domaću kućicu bijelih zidova i zelenih šaluporka. No to se nije vidjelo.

Mirno i ponosno, premda nešto blijed, on iziđe na ulicu, promotri svoje tačke, i vidjevši, da je sve u redu, on se veselo zaputi na stanicu, a da se ni jedamput nije okrenuo prema kući baobabovoj. Za njim je stupao hrabri zapovjednik Bravida, penzionirani kapetan od jednog odjeljenja, predsjednik Ladivese, zatim oružar Costecalde i svi lovci na kape, onda tačke i napokon puk.

Pred peronom ga je čekao glavar postaje, stari Afrikanac iz g. 1830., koji mu više puta toplo stisnuo ruku.

Ekspres Paris—Marseille ne bijaše još stigao. Tartarin i njegov glavni stožer uđoše u čekaonicu. Da spriječe prenatrpalost, glavar postaje dade za njima zatvoriti ogradu.

Neko četvrt sata Tartarin se šetao gore dolje u čekaonicama sred lovaca na kape. Govorio im je o svom putovanju, o svom lovu obećavajući im poslati kože. U njegovu su se bilježnicu upisali za kožu kao što se zapisuju kod plesa za kadrilu.

Miran i mio poput Sokrata u času, kad je imao da ispije kukutu, neustrašivi je Taraskonac našao pravu riječ za svakoga, pravi posmijeh za sve. Govorio je jednostavno, prijazna lica. Čovjek bi bio rekao, da hoće da prije odlaska ostavi za sobom kao neki trag čara, uzdisaja, dragih uspomena. I kad su čuli, kako njihov vođa govori, svim su lovcima na kape došle suze, neki se pače kajali kao predsjednik Ladevéze i ljekarnik Bézugnet.

Radnici zabavljeni pri tom poslu plakali su u kutovima. Puk je vani gledao kroz rešetke ograde i vikao »Živio Tartarin!«

Napokon zvono zazvoni. Nijemo neko valjanje, jedan oštri žvižduk potrese svodovinu . . . »U kola! U kola!«

— Zbogom, Tartarin! . . . zbogom, Tartarin! . . .

— Zbogom svi! . . . promrmlja velikan, i na lice hrabrog zapovjednika Bravide on poljubi svoj dragi Taraskon.

Zatim se zaleti na prugu i pope se u svoj vagon pun Parižanki, koje malo da ne pomriješe od straha videći ovog čudnovatog čovjeka, gdje dolazi s toliko karabinki i s toliko revolvera.

XIV.

Marseljska luka. — Na brod! Na brod!

Prvog decemba 186 . . u podne jednog sunčanog zimskog dana provencalskog — vrijeme bijaše vedro, sjajno, obasjano — uprepašteni Mersiljani vidješe, gdje ulazi u Canebiéreu jedan Turčin, o, i to još kaki Turčin! . . . Nikad oni takova ne vidješe. Pa opet se znade, da u Marsilju imade Turaka !

M. Gjurić: Ex libris.

Turčin, o kom je govor — je li potrebno da vam to i rečem? — bijaše Tartarin, veliki Tartarin Taraskonac, koji stupaše duž kejova uz pratnju svojih škrinja s oružjem, svoje ljekarne, svojih konzerva, da stigne u pristanište društva Touache na parobrod Zuav, koji ga je imao da preveze onamo dolje.

Uši mu još bijahu pune taraskonskog pijeska, a opit bijaše svijetlom sunca, i mirisom mora tako, te je stupao kao obasjan srećom sa svojim puškama na leđima, podignute glave, motreći svojim očima ovu divotnu marsiljsku luku, koju je po prvi puta vidio, i koja ga je začarala . . . Ubogi čovjek mišljaše, da sniva. Činjaše mu se, da se zove Mornar Simbad i da luta po jednom od onih fantastičnih gradova, kakih imade u Tisuću i jednoj noći.

Bijaše to daleko i široko jedna šuma jarbola, jarbolskih križaka, što se križahu u svim smjerovima. Zastave sviju zemalja: ruske, grčke, švedske, tuniške, amerikanske . . . Lađe u visini keja, kojih se jarboli na kljunu pružali do obale kao redovi bajoneta. Ispod njih najade, božice, Presveta Djevica, i druge skulpture od pisanog drva, koje davahu ime brodu; sve to izjedeno, vodom morskom izgrizeno, promočeno, pljesnivo . . . Tuitamo između lađa komadićak mora poput velike tkanine, što se prelijeva, uprljane uljem. Usred zamršenog klupka jarbolskih križaka cijeli oblaci galebova, koji su činili lijepe pjege na modrom nebu, mladi mornari, koji su se dozivali u svim jezicima.

Na keju sred potoka, koji poticahu od tvornica sapuna, potoka zelenih, gustih, crnkastih, punih ulja i sode, čitav jedan narod carinika, služnika, trhonoša s njihovim dvokolicama, u koje su bili upregnuti mali korzikanski konji.

Magazin čudnovatih gotovih odijela (konfekcija), čađave barake, u kojima su mornari kuhali, trgovci lulama, majmunima, papagajima, užetima, platna za jedra,

fantastička, staretinarska roba, gdje su se nalazili izmiješani stari kanoni, velike pozlaćene laterne, stari vitlovi, stara krezuba sidra, stara užeta, stari kotači za dizanje tereta, stara doglašala, pomorski dalekozori iz vremena Jeana Barta i Dugnay-Tranina. Prodavačice oštriga i školjka čučahu i vikahu kraj svoje robe. Mornari prolažahu sa sudovima katrana, s loncima, koji su se pušili, s velikim košarama punim polipa, koje su išli ispirati u bjelkastoj vodi zdenaca.

Posvuda čudnovato nakrcana roba svake ruke: svila, rude, splavi, komadi olova, sukno, šećer, karube, repica, slatki korijen, šećerna trska. Istok i zapad izmiješani. Velike hrpe holandskog sira, koje su Genovljanke svojim rukama crveno bojadisale.

Tamo dolje bijaše kej za žito. Nosači sterećuju svoje vreće na obalu s visokih skela. Pšenica bijaše poput zlatne bujice. koja se valjala kroz plavi dim. Ljudi u crvenim fesovima sijahu je postepeno u velikim sitima od magarčeve kože i tovare je na kolica, koja se udaljivahu praćena četom žena i djece s metlicama za klasje . . . Malo podalje, bazen od škvera, veliki brodovi, provaljeni na bokove, koje su upalili s trnjem, da se očiste od morske trave, okrižnice zaronjene u vodu, miris smole, zaglušna buka tesara, koji su oblagali truplo lađa velikim bakrenim pločama.

Katkada se između jarbola vidjela čistina. Tada je ugledao ulaz u luku, živo gibanje brodova, englesku fregatu na putu za Maltu, prekrasno opremljenu i dobro opranu, s oficirima u žutim rukavicama, ili kaki veliki marsiljski brik, koji je kretao sred vike i psovke, a straga bijaše jedan debeli kapetan u redengotu i svilenom šeširu, koji je zapovijedao na provencalskom. Lađe, koje su išle kao da lete sa svim jedrima razvijenim. I druge je brodove vidio tamo dolje vrlo daleko, gdje dolaze lagano u suncu, kao da dolaze u zraku.

Zatim besprekidna strašna buka, valjanje kola mornarsko, »o! is«, kletve, pjesme, zviždanje parobroda, bubnjevi i trublje s tvrđave Saint-Jean, Saint-Nicolas, zvonovi s crkve Major, Accoules, Saint-Victor; povrh svega toga mistral (vjetar), koji je hvatao svu

M. Gjurić: Ex libris.

ovu buku, svu ovu larmu, valjao je, tresao njome, miješao je sa svojim vlastitim glasom i tako stvarao jednu glazbu ludu, divljačku, junačku, poput velike putne fanfare, koja rađaše u čovjeka želju da pođe, da pođe daleko, da krila ima.

Uz zvuk ove fanfare ukrcao se neustrašeni Tartarin Taraskonac za zemlju lavova! . . .

DRUGA EPIZODA.

MEĐU TURCIMA.

I.

Put po moru. — Pet položaja Tartarinova fesa. — Večer trećeg dana. — Milostivi Bože.

Želio bih, da sam slikar, veliki slikar, dragi moji čitaoci, da uzmognem predočiti vam u početku ove druge epizode razne položaje, koje poprimi Tartarinov fes za ova tri dana putovanja na Zuavu između Francuske i Alžira.

Predočio bih vam ga ponaprije pri polasku na palubi, kako bijaše heroičan i tašt, sjajući se nad ovom lijepom glavom taraskonskom poput aureole. Predočio bih vam ga zatim pri izlasku iz luke, kad je zatim počeo da igra na valovima: predočio bih vam ga, kako dršće, u čudu je, i kao da već sluti prve napadaje svoje bolesti.

Zatim bih ga vam predočio, kako se u lionskom zatonu, što su više odmicali na pučinu i more postajalo gorče, uhvatio u koštac s burom dižuće se uprepašten na junakovu zatiljku sa svojom velikom kitom plave vrpce, koja se kostrušila na morskoj magli i jakom vihoru. . .

Četvrta pozicija. U šest sati naveče, na dogledu korzikanskih obala. Nesretni se fes naginjao preko ograde i tužno motrio i ispitivao morsku pučinu. Napokon peta i posljednja pozicija, u jednoj tijesnoj kabini na malom krevetu, koji izgledaše kao kakva ladica u ormaru, nešto bezoblično i očajno valjalo se jecajući na jastuku. Bijaše to fes, onaj junački fes od polaska, koji je sada dospio da postane prostom kapom sa čuperkom i natukao se do ušiju jedne blijede bolesne i grčevima obuzete glave.

(Nastavit će se)

RAD HRVATSKIH REFORMATORA U ISTRI.

(Nastavak.)

Dr. F. BUČAR.

Najmarkantnija je ličnost iz doba reformacije u Istri a za hrvatski književni pokret bez sumnje Stjepan Konzul Istranin. Rodio se u Buzetu, te je bio pop glagolaš, a kad je u Kopru počeo Vergerije s reformacijom, prione i Konzul uz novu vjeru. Mletačka uprava protjera ga sa župe u Starom Pazinu, te se on (1549.) iseli u Kranjsku, a i odanle protjeran u Njemačku. Konzul krene Trubaru u Rothenburg na Tauberi, a kad je Trubar postao g. 1553. župnikom u Kemptenu, pođe on opet s njime. Tamo je s Trubarom po inicijativi Vergerija počeo razmišljati, kako bi se protestantske knjige dale prevesti i na hrvatski jezik i izdati glagolicom. Doskora postade učiteljem u Regensburgu, gdje je imao uza se i ženu Walburgu i dvoje djece. Izatoga se odluči Konzul na prevođenje biblije na hrvatski jezik, te napusti službu i započne na Božić god. 1557. prevođenjem. Po savjetu Trubarovu pođe Konzul god. 1559. na jug, da dade svoj rukopis pregledati. Konzul krene u Metliku, gdje se sastadoše neki odlični glagolaši te pregledaše i odobriše njegov prijevod, te izjaviše, da bi se isti mogao izdati i ćirilicom. Konzul se povrati u Urach, gdje je međutim Trubar postao župnikom, te stupi u službu barunu Ivanu Ungnadu, koji je tamo osnovao hrvatsku glagolsku a kasnije i ćirilsku tiskaru. Poslije je Konzul pošao u Nürnberg, gdje su se po njegovoj uputi rezala i lijevala glagolska slova, koja su kasnije prevezena u Urach, gdje su se izdavale mnogobrojne glagolske protestantske knjige. Tiskara u Urachu bila je neprestano u vezi s tiskarom u Tübingenu, te su se tamo štampale neke stvari, kano i naslovi, jer u Urachu nijesu imali sve vrsti slova, pa zato imadu i sve knjige naslovne listove iz Tübingena, kao da je Tübingen mjesto izdanja. Prve dvije knjižice, koje je konzul izdao u glagolskoj tiskari, bile su Abecedarij i Katekizam (1561). Međutim se pomišljalo i na veća djela i na izdavanje i ćirilicom, pak jer je Konzul pobolijevao, bio je još pozvan u Urach i Antun Dalmatin, koji je već u Ljubljani bio zaposlen korigiranjem Konzulovih prijevoda, a bio je vješt i ćirilici. God .1562 .zaputi se Konzul ponovo na jug,

Amandenhof u Urachu, gdje se nalazila hrvatska tiskara.

da dade ispitati svoje nove prijevode. Posjetio je Istru te se na sam Božić sastao u Pazinu s nekim svećenicima, s kojima je na novu godinu utanačio ugovor glede korekture i rukopisa, zašto se imalo platiti po 4 nvč. po arku. Tom prilikom sastade se Konzul i u Buzetu, Žminju, Gradišću i Borutu s nekim svećenicima, koji su odobrili njegov književni rad. Poslije je krenuo u Metliku, gdje je opet dobio svjedočanstvo za svoj rad, te poveo sa sobom jednog saradnika Gjuru Drinovačkoga, a posjetio je i bana Petra Erdödija u Želinu, koji mu je obećao izdati naredbu, da će se njegove knjige po svim banskim zemljama smjeti raspačavati. Kad se Konzul povratio, preuzeo je vodstvo cijele hrvatske tiskare u Urachu, te se brinuo i za slagare i za vezanje knjiga.

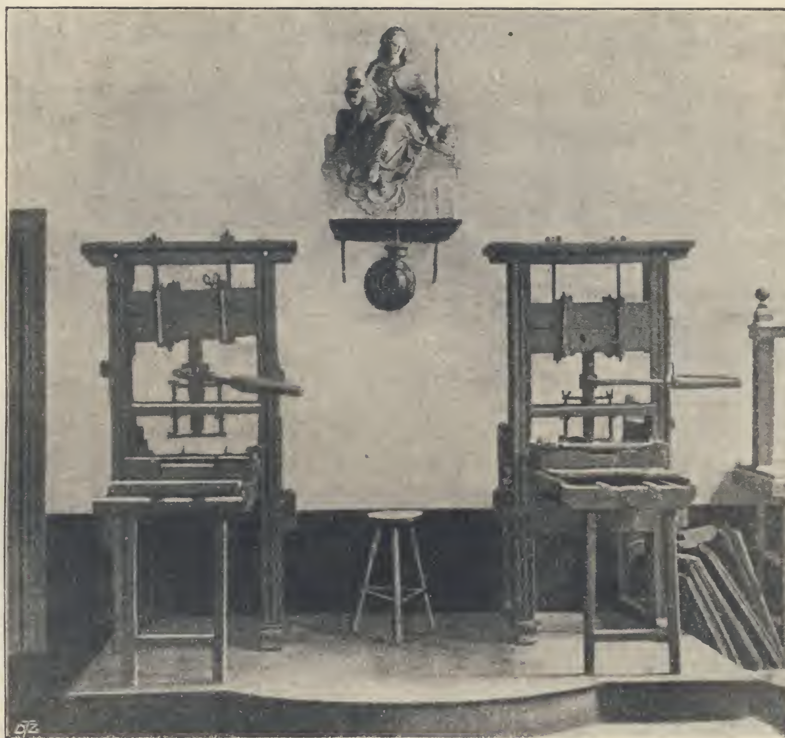
Po nalogu Ungnada pošao je Konzul skoro po čitavoj Njemačkoj s molbom, da se podupre hrvatska tiskara, jer će se na taj način riječ božja raširiti po cijeloj Hrvatskoj, Dalmaciji, Slavoniji, Bosni i Bugarskoj sve do Carigrada. Ujedno je Konzul sa sobom vozio i lijepo uvezane knjige na poklon gradovima i knezovima, koji su uto ime novčano poduprli hrvatsku tiskaru. Na tom putu kupio je Konzul i latinska slova, jer su se poslije izdavala hrvatska protestantska djela i latinicom, a trebala su i za talijanska izdanja, kod kojih je Konzul također sudjelovao. Kad se radilo na tome, da se izda cijela biblija, pobrinuo se Konzul i za ilustracije, te za češku bibliju. Brinuo se također, da pribavi ljude, koji će na jugu knjige raspačavati, što je međutim išlo vrlo slabo. Konzul je ujedno potpisivao sve račune, koji su bili u vezi s tiskarom zajedno s Ungnadom, koji je iste poradi javne kontrole polagao pred sveučilištem u Tübingenu. Računi hrvatske tiskare vodili su se od god 1560. do god. 1564., te su nam se sačuvali do danas s mnogobrojnom korespondencijom i prilozima u sveučilišnoj knjižnici u Tübingenu kano dragocjeni materijal za proučavanje tog doba.

Djelovanje Konzula i hrvatske tiskare u Urachu prestade, kad je umro Ivan Ungnad 27. XII. 1564. Konzul je ostao još jednu godinu u Urachu, gdje je izdao zajedno s Antunom Dalmatinom posljednju knjigu u toj tiskari latinicom »Govorenje prudno.« Poslije toga pođoše obojica vojvodi u Stuttgart, koji im je dao i najljepše svjedodžbe te ih otpusti iz službe. Pođoše zatim u Regensburg, gdje su izdali latinicom Postilu (1565.) za donjoaustrijske Hrvate na poziv tamošnjih plemića Hansa od Weispriacha te Maksa Polheima od

Ottenschlaga. Konzul je bio tamo propovjednikom, te je po svoj prilici ondje i umro.

Još je bio jedan Istranin, koji je aktivno sudjelovao kod hrvatske protestantske tiskare u Urachu, a to je bio Juraj Cvečić iz Pazina. Na poticaj Flacijev, koji ga je od kuće poznavao, pošao je u Sasku na nauke, te je bio u Wittenbergu imatrikuliran kao »Ilirac.« Jedno vrijeme bio je u Istri svećenikom, no kad se oženio, protjera ga njegov biskup, te on pođe u Metliku Vlahoviću, a njegovom preporukom dođe kano saradnik u hrvatsku tiskaru u Urach. Cvečić je dobro došao, jer je znao njemački, latinski i talijanski, ponešto i grčki te hebrejski. Cvečića su također poslali na jug s Konzulom, da dade pregledati i svoje prijevode, te je pisao Ungnadu (10. I. 1563.), kako su hrvatske knjige u mletačkoj Istri i po Dalmaciji strogo zabranjene, pa ga zamoli, da nastoji utjecati na biskupe od Poreča i Pićna, te na opata u Pazinu, neka ne prave zapreke hrvatskim knjigama. Brinuo se, da dobije rukopis »Knjige kraljeva« s otoka Cresa, te je pošao tamo s gotovim prijevodom od jednog hrvatskog saradnika Juričića iz Vinodola, pa je htio da rukopise samo isporedi, što mu nije pošlo za rukom, jer su tamošnji fratri previše tražili. Cvečić nije više pošao u Urach, nego je dalje kod kuće radio, te je prijevode slao Ungnadu. Cvečić se kod kuće bavio i raspačavanjem hrvatskih protestantskih knjiga, no malo je u tom pogledu uspio.

Kada su istarski biskupi postali sve stroži s novovjercima, morao je i Cvečić ostaviti Istru, te je pošao u Metliku Vlahoviću, a odanle je imao krenuti u Regensburg, gdje bi i nadalje imao raditi za hrvatsku tiskaru. Međutim od svega toga ne bude ništa, jer je prestala raditi god. 1565. hrvatska tiskara u Urachu, te Cvečić pođe na sveučilište u Padovu, gdje se upisao kao jurista. Kasnije je opet bio Cvečić propovjednikom

Hrvatska štamparija u Urachu.

u Kranjskoj, te se konačno još spominje g. 1581. u Ljubljani. Gdje i kada je umro, ne zna se. Od svećenika, koji su pripadali reformaciji, spominje se i dalje Matija Živčić, koji je bio kapelanom i vikarom u Pazinu, a kasnije propovjednikom po Krasu i ostaloj Istri. I on je prevodio za hrvatsku tiskaru kod kuće, napose Postilu (1561.-3.), te je pregledao Konzulov rad, i potpisao s Konzulom ugovor glede korekture hrvatskih prevoda. Također je obećao, da će se i brinuti za raspačavanje hrvatskih protestantskih knjiga. God. 1569. bude Živčić od svog buskupa lišen svećeničkih funkcija, te pređe u Kranjsku, odakle je dolazio i na Rijeku. Kapetan od Rijeke dobio je nalog od biskupa od Pule i od austrijskog nadvojvode Karla, kojemu je Rijeka u crkvenom i političkom pogledu pripadala, da imade Živčića zatvoriti, te bude pače »in effigie« osuđen na lomaču. Po čitavoj biskupiji zvonila su zvona, objavljujući narodu, da je krivovjernik proklet. Kasnije je bio hrvatskim propovjednikom u Ljubljani te umre (25. XII. 1585.) u Ravnom, a bude pokopan na protestantskom groblju sv. Petra u Ljubljani. Živčić je imao sina Grgura rođena u Pazinu, koji je učio na sveučilištu u Tübingenu i Strassburgu, te je bio god. 1574. predložen za učitelja na protestantskoj školi u Ljubljani.

Daljnji saradnik iz Istre za hrvatsku protestantsku tiskaru u Urachu bio je Ivan Fabijanić, svećenik iz Pazina, koji je također sudjelovao kod pregledavanja Konzulovih rukopisa, te je i potpisao ugovor s Konzulom glede korekture. Na njega se također pomišljalo kano na saradnika za prevođenje hrvatskih knjiga na jugu, jer je bio vrsna sila.

Još se spominje župnik u Gradišću Franjo Klaj, koji je također konferirao s Konzulom glede prevođenja hrvatskih knjiga, te je i potpisao ugovor glede korekture. No koliko je on uistinu sudjelovao kod tog poduzeća, nije poznato.

Važan faktor za dobavljanje hrvatskih radnika za Urach i oko korekture hrvatskih knjiga bio je Ivan

Lamella iz Pazina, župnik u Toplicama u Doljnjoj Kranjskoj. On je nagovarao Franju Vajića u Gradišću, kapelana Baltazara u Pazinu, te Živčića i Klaja, a bio je u savezu i sa Cvečićem i Konzulom, te Trubarom i Ungnadom. Lamella je nosio jednu glagolsku protestantsku knjigu pokazivati po Istri nekim svećenicima, koji su opazili, da imade u tekstu ortografskih pogriješaka i jezičnih netočnosti. Ovi su držali, da bi bilo bolje prevoditi na jugu, gdje se može korektura lakše obavljati. Nadalje se spominje i župnik u Vodicama u Istri i mnogi hrvatski svećenici po Kranjskoj, koji su se imali zamoliti, da sudjeluju kod prevođenja hrvatskih protestantskih knjiga.

Među radnicima u Urachu spominje se i Matija Pomazanić iz Istre, kojeg je Lamella pribavio, te je tamo radio od god. 1562. do god. 1564. kano slagar i korektor. Njegov je otac Đuro želio, da mu sin postane svećenikom, no drži, da će se knjige teško moći raspačavati po Istri, ali da bi neki redovnici htjeli imati ove knjige, a jednako i njegov župnik. Pomazanić je slao knjige i Vincencu Vernkoviću, župniku u Tinjenu, a molio ga je za knjige i Jure Krabet iz Berma za svog druga Gašpara Hrastića, te pop Mikula Kolarić iz Berma.

Najviše se zanimao za hrvatski protestantski pokret istarski plemić Franjo Barbo od Waxensteina/-Kozljaka kraj Čepićkog jezera. Barbo je bio gorljiv protestant, te je na svom dvoru Kozljaku držao vlastite propovjednike, a među ostalima bio je i Živčić. Barbi su dolazili mnogi pouzdanici hrvatskih protestanata, a među njima i Konzul, da se dogovore glede hrvatskih knjiga. Barbo se osobito zanimao, da nađe već gotovi hrvatski prijevod biblije, i da nađe prevodioce za bibliju. Tako nađe nekog padovanskog doktora rođena dubrovčanina, kojega je htio predobiti, da pođe u Urach, ali nije uspio. Jednako je saznao, da imade neki fra Nikola Mojzes na Cresu već gotovi prijevod biblije, koji je dao još sačiniti knez Bernardin Frankopan. Kad se Cvečić nalazio na jugu, htio je dobiti tu bibliju, no nije mu, kao niti Barbu uspjelo, da je nabavi. U istom smislu radio je Barbo dogovarajući se i s uglednim pristalicom reformacije u Istri nekim Josipom Nikolićem, te istarskim plemićem Hanibalom de Comitibus-Knežićem, koji se također mnogo trsio oko nabave biblije sa Cresa.

Barbo se također mnogo zanimao oko raspačavanja hrvatskih protestantskih knjiga na jugu, te su mu odmah slali svaku knjigu iz Uracha, čim je izašla. Barbo je pače zatražio i po 100 komada od svake knjige, čim bi izašla. Njemu je imao doći i posebni knjigoveža, koji će knjige vezati i raspačavati, a našao je i čovjeka, koji će knjige nositi od župnika do župnika, te se brinuo i za kolportažu hrvatskih knjiga po Hrvatskoj, Dalmaciji i Dubrovniku. No prilike su tada bile u našim krajevima takove, da je Barbo više knjiga raspoklanjao nego li prodao. Barbo je također bio među onima, koji su predlagali, da se te knjige, osobito za Dalmaciju, izdaju latinicom. Ujedno su Barba pitali i glede čistoće jezika u knjigama i pod koju cijenu bi ih raspačavali.

Vidjeli smo, koliku je djelatnost razvila Istra u pogledu crkvene reformacije, a osobito u pokretu oko izdavanja hrvatskih glagolskih protestantskih knjiga. Sve to međutim propade doskora uslijed velikog pritiska sa strane protureformacije, sa strane mletačke inkvizicije i sa strane austrijske vlade. Niti jedno stoljeće nije se održala reformacija po Istri, te se katolička vjera i opet raširila po svim krajevima cijele Istre. Na taj je način nestalo i novovjerskog književnog pokreta među tamošnjim glagolašima Hrvatima i uopće nove vjere u istarskom hrvatskom narodu, gradovima i plemstvu.

BRIBIR VINODOLSKI.

E. LASZOWSKI.

Bribir je vrlo poznato ime u hrvatskoj povijesti, a naročito onaj Bribir u Dalmaciji, gdje bijaše sijelo slavne porodice knezova Šubića Bribirskih, od koje potekoše slavni knezovi Zrinski. Ima Bribir i u Bosni, a treći evo nalazi se u Vinodolu, i o tom posljednjem govorit ćemo ovdje. Bribir leži na glavnoj cesti, što presijeca Vinodol od Novoga prema Bakru. Od Novoga je 4·8, a od Cirkvenice 8·2 klm. udaljen. Spada u kotar crikvenički. Broji oko 350 žitelja, i prvo je mjesto u Vinodolu.

Bribir leži usred svoga teritorija na niskom humku, a bio je cijeli opasan zidom i kulama, kojih se ostanci još dobro vide. Bilo je to vrlo sigurno nekoć mjesto. Ne samo, da su ga branila dva brda, jedno od sjevera, drugo s juga, već su Bribirci svi stanovali unutar zidina, dok su izvan mjesta imali svoje blago, koje bi u slučaju neprijateljske navale također utjerali u grad. Kad su pogibli minule, mnogi si sagradiše kuće u polju, i tako ih je malo ostalo u samom mjestu. Gradska su se vrata svaku noć zatvarala, i vazda je bila budna straža. Kod gradskih vrata bili su sve do g. 1809., kad je Vinodol spao pod francusku upravu, namješteni topovi, a tako i u kaštelu. Da ih Francuzi ne uzmu, odvezoše ih nekuda u Ugarsku, gdje i ostadoše.

U starim pismima često se Bribir nazivlje »varošem« i »gradom«, u opreci prema tamošnjoj tvrdinji, »kaštelu«. Tako veli knez Bernardin Frankopan, kad čini Ivana Arbanasa plemenitim i slobodnim: »zapovidam svojim oficirom, da mu imaju davati obrok vsak dan iz mojega kaštela, u gradu Bribiru«. A knez Stjepan Frankopan i Gjuro Zrinski, dajući otvoreno pismo obitelji Sušić sive Barešić, vele: »u gospodstvu našem a u Primorju varoša našega Bribira«.

U Bribiru je škola, općina i krasna bazilika sv. Petra i Pavla sa više oltara. Na glavnom je slika sv. Petra od M. Brodnika (1842). Još je slika sv. Antuna od Renis-a (1793.) pak slika Isus pere noge apoštolima od Thysa. Ima i drugih prilično dobrih slika u toj crkvi. U crkvi ima više grobnica s napisima. Na pročelju crkve je ploča s napisom, da je ovo učinjeno 1524. za vrijeme Bernardina Frankopana. Ima i drugih novijih napisa.

Od crkvenih starina vrijedno je istaknuti srebreni, dobro pozlaćeni križ, kojega je sačinio neki Milonja, za vrijeme kaštalda Jurka Andričića g. 1491. U tornju je zvono od g. 1411. Osim toga ima i drugog vrijednog crkvenog suđa i ruha. Vele, da je ova crkva nekoć bila na dragocjenostima najbogatija u cijelom Primorju. Sve do vremena cara Josipa drugoga bilo je kod te

crkve 7 kanonika modruškoga kaptola sa župnikom. U samoj varošici još su dvije stare kapele sv. Antuna i sv. Pavla pustinjaka. Župni dvor je također doličan. Među kućama ima vrlo starih i neke nose glagolske i latinske napise. Tako kuća nekog kanonika Kalimana ima glagolski napis od g. 1516., a kuća nekoč Bassana-Kukuljevića ima cijeli niz spomena na porodicu Basana uklesan u kamen.

Na sjevernoj strani varošice stajao je nekoć jaki kašteo, s jugozapadne strane opasan dvostrukim zidom. Imao je dugo i usko dvorište, i u dijelu prema varošici bila je škola, kasnije općinski ured. U novije vrijeme porušeni su ti dijelovi grada, i podignute nove zgrade za školu i općinu. Od cijeloga toga kaštela stoji samo još četverouglata kula s nešto debelih zidova do nje. — Kula je na dva sprata, a sa strane prema općini ima obla zazidana vrata s kamenim nosiocima spoda, na koje bijaše nekoć naslonjen trijem, kojim se je ulazilo u kulu. Na gornjoj kamenoj nadvratnici i na kamenom luku iznad ove je napis: ANO DNI MCCCII., a na nadvratnici E. D * G P, sve u gotskim pismenima. Zvijezda između slova zacijelo ima da prikazuje zvijezdu staroga grba knezova Krčkih — Frankopana. Napis je nejasan, možda se odnosi na kneza Dujma Frankopana. U ovu kulu još je ulaz prizemno do vanjskoga zida. Ta su vrata novija i načinjena zacijelo, nakon što su zazidana spomenuta vrata s napisom. Ova imadu kamene vratnice, a nad njima je prozorčić s rešetkom. Prizemno i u I. spratu je uska prostorija, iz koje se ulazi u tri tijesne odajice, nekoć

Bribirska kula.

tamnice. U II. spratu je prostorija presvođena. Između kule i škole, bile su nekoć odaje gradske zgrade, nu to je sve razrušeno g. 1900.

Ne znamo, je li se gdje sačuvala slika kaštela iz vremena, dok je bio još cijel.

Oko Bribira imade dosta vode, od koje je najbolji izvor Orih ispod kastela. Ima ugodnih i lijepih šetnja. Zanimljiva je i špilja »Bribirska peć«, o kojoj se mnogo priča, i o velikom hajdučkom blagu, koje da je ondje zakopano. Bribir je na glasu sa svoga raznovrsnoga voća, koje se na daleko prodaje, a tako su i vrsna dobra njegova vina. U visokim planinama oko Bribira, a naročito u Viševici, bilo je nekoć mnogo divljači, tako medveda, jelena, kuna i dabrova. Ma da je zemljište oko Bribira kamenito, ipak je ponešto plodno, jer imade dosta vode.

* * *

Stari historici drže Bribir vrlo starim mjestom. Beli hoće, da je Bribir stari rimski grad Assessia, grad u Japodiji, gdje je stolovao prokonsul. Taj grad spominje i Ptolomej i Plinije, pak i Schönleben traži Assessiju u Bribiru.[1]) I doista na brdu kod kapele sv. Jurja, nedaleko mora, nalaze se još i danas tragovi starih zidina, neznanoga staroga mjesta. I narod priča, da su ga sazidali Grci i Rimljani, što svakako odaje davnu tradicijonalnu starinu mjesta.

Bilo kako mu drago, izvjesno jest, da je Bribir staro hrvatsko mjesto, i da ga već vrlo rano spominju sačuvani pismeni spomenici. Bribir je bio dio stare hrvatske župe vinodolske, koja je kao županija-knežija došla početkom XIII. vijeka (1225.) u vlast knezova

[1]) Ptolomaeus l. 2. c. 17. — Plinius l. 3. c. 21. — Lud. Schönleben: Annales.

Krčkih, potonjih Frankopana. Zacijelo je već tad uz mjesto stajao i tvrdi grad, kojim u ime kneza upravljaše »satnik«. Prigodom sastavljanja poznatoga »Vinodolskoga zakona« g. 1288. zastupaju Bribirce arcipop Dragoslav, pop Bogdan, satnik Zlonomer i Jurislav Gradenić.[2])

Za vrijeme kneza Dujma Frankopana, zacijelo starješine porodice, čini se, da je Bribir držao njegov rođak (nećak po djedu) knez Anž Frankopan, jer vidimo, da je taj g. 1309. odredio »pristava« Hranka iz Bribiru kao suca u parbi između Ledeničana i Novogračana (Novljana) radi posjeda Žlemišlja. Iste godine pravdali su se Bribirci s Novogracima radi međa svojih posjeda. Sud je držan u »sali« grada Novoga. Kneza je zastupao »pristav«, njegov službenik Sutko. Dašto došli su na sud i »dobri ljudi« iz Bribira i Novoga i ustanoviše međe. Bribirci su izgubili parnicu. Preporno zemljište dosuđeno je Novogracima, pod globu od 100 zlatnika, ako bi koja stranka u buduće pogazila pravorijek.[3])

Kad je g. 1428. knez Nikola Frankopan potvrdio crikveničkim Pavlinima pravo ubiranja trgovine od Jesenove do Črnina ,odredio je, da to i Bribirci plaćaju. Vlastela bribirska mogla su bez plaćanja trgovine krcati svoje blago od rodnoga doma.[4])

U parnici s međe između Bakrana i Hreljinčana, koja se vodila g. 1437. za vrijeme vinodolskoga gospodara kneza Stjepana Frankopana, spominje se »poštovani vitez Roše iz Bribira«. Svakako je to bio vrlo odličan čovjek, koji je u parnici toj vršio čin pristava. God. 1445. spominje se Luka, sin pok. Mavra Stričića iz Bribira, kojemu je bakarski svećenik Toma Partinić oporukom namro neke posjede, a god. 1447. primaju crikvenički Pavlini u bratstvo svojega reda Bribirca Stjepana, sina Dokšina i njegovu djecu. Stjepanovi sinovci bili su Ivan i Petar, sinovi viteza Roše. U to vrijeme bio je plovan bribirski pop Juraj. Čini se, da je to potonja obitelj Maurovića.[5])

Na diobi Frankopana god. 1449., koja se obavila u gradu Modrušu 12. juna pripali su knezu Martinu Frankopanu gradovi Okić, Starigrad, Novi, Bribir, Kotor, Bakar i Trsat te udjel Senja i Krka.[6]) Tako postade Martin Frankopan gospodarom Bribira. Te godine drži knez Martin u Bribiru svoga podknežina Jakovčića, a satnika Kersula, koji se spominju u pravdi Grižanaca, Belgrađana i Driveničana poradi nekih goveda. God. 1470. spominju se braća Jakov i Juraj Mikuletići iz Bribira, sinovi Jurka, koji obdariše crkvu sv. Marije na Ospu kod Novoga.[7])

Knez Martin Frankopan bio je vrlo nabožan i vrijedan čovjek. God. 1468. zapisao je trsatskim Franjevcima mnoge pospjede i dohotke, a među ovima od dohodaka grada Bribira godišnjih 60 libara solida i 10 pudova vina.[8]) Martin Frankopan ne imajući djece, zapisao je kralju Matiji sve svoje gradove, a to je učinio god. 1477. i sa Novim i Bribirom, tako, da ih kralj može poslije njegove smrti bez svake zapreke zaposjesti.[9])

[2]) Monum. hist. jurid. (Jugosl. akad.). I. 5.
[3]) Šurmin: Act. Croat. I. 75. 76.
[4]) Ibidem. 129.
[5]) Šurmin o. c. 147. 158. 168.
[6]) Thallozy-Barabas: Cod. Frangep. I. 371 .
[7]) Šurmin o. c. 181. 260.
[8]) Fermendžin: Acta Bosnae 276.
[9]) Thallozy-Barabas o. c. II. 139.

Kad je g. 1479. umro vrli knez Frankopan, zauzeo je brat njegov Ivan oružanom rukom s Krka grad Bribir i Novi, ma da je knez Martin, ne imajući djece, sve svoje gradove zapisao kralju Matiji Korvinu. Nu knez Ivan Frankopan nije se održao u ovim gradovima, jer ga skoro iz ovih istisne kralj po svom senjskom kapetanu Blažu Podmanickom, Madžar zvanom, koji postade tako kapetanom Novoga i cijeloga Vinodola.[10]) Taj već tu sjedi g. 1480.

Blaža Madžara naslijedio je u časti senjskoga kapetana Maroje Žunjević Dubrovčanin, koji se već kao takav spominje g. 1480. I on je bio kapetanom Novoga i Bribira. Kako je dugo Maroje bio u Bribiru, ne znamo, nu čini se, da je onamo sobom doveo i svoju braću Nikolu i Jeronima, koji se skoro tamo spominju. Čini se, da su Žunjevići morali dobiti neku darovnicu ili zapis na Bribir. Jer kad je g. 1481. kralj Matija Korvin izdao u Zagrebu novu darovnicu knezu Stjepanu Frankopanu i sinu njegovu Bernardinu na neke vinodolske gradove, ne spominje se tu grad Bribir.

God. 1485. spominje se plovan bribirski Martin. U to doba postojala je u Bribiru bratovština Sv. Stjepana. Nu ova bratovština je nešto smalaksala, i za to vidimo, da se g. 1487. organizuje. Brojila je dosta velik broj članova, a bilo ih je i iz Novoga i Senja. Bilo je tad u Bribiru pet popova: Jurko, Mihovil, Grgur, Ivan i Ilija. Zacijelo su to bili modruški kanonici. Gospodovahu tad Bribirom »plemenita gospoda« Mikula Žunjević i brat mu Jeronim. God. 1490. spominje se gospodarom Bribira Mikula Žunjević, »gospodin Bribira podani svitloga kralja Matijaša«, koji je crikveničkim Pavlinima darovao neko trsje, što im ga je obećao njegov pokojni brat Maroje.[11]) Kako se čini, u to vrijeme živio je samo Nikola Žunjević Dubrovčanin. Kako dugo je ovaj držao Bribir, ne znamo, nu svakako ne dugo. Jer doskora nalazimo Bribir u vlasti kneza Bernadina Frankopana, »muža neukrotive hrabrosti i smjelosti«, koji je taj grad zacijelo odmah iz smrti kralja Matije Korvina zaposjeo za svoju porodicu. To je on tim lakše mogao učiniti, jer bijaše tad veliki metež u državi, za koje prijestolje se otimahu tri pretendenta, a među ovima i Bernardinov potonji zet herceg Ivan Korvin, naravni sin kralja Matije. U njemu držao je knez Bernardin Frankopan svoga kapetana, a takovim se g. 1499. spominje Gašpar Budišić, koji se spremaše sa svojim knezom na otok Krk, da ga opet osvoje od Venecije.[12]) Nikola Žunjević povuko se je natrag u Dubrovnik, te je od onuda g. 1502., po poslanicima dubrovačkim, koji su polazili ka kralju Vladislavu II. namislio podići pravdu protiv kneza Bernardina Frankopana, koji mu je, kako veli, oteo njegove gradove.[13]) Zacijelo sve je to bilo bezuspješno, kako i ono g. 1846., kad mu brat Jeronim nije mogao dokazati, da je kralj založio pokojnom mu bratu Maroju uz Bribir i Grižane. — God. 1503. spominje se pop Ilija Pečanić rodom Bribirac kao beneficijar u Roču u Istri. Knez Bernardin ostao je neosporiv gospodar Bribira i za njega se je zidala g. 1524. župna crkva bribirska, kako to svjedoči glagolski napis na ulaznim vratima. Plovan bribirski bio je tad Jurko.[14]) Knez Bernardin dozidao

[10]) Ljubić: Commiss. et relat. Venetae I. 47 i dalje.
[11]) Šurmin o. c. 302. 320. 338.
[12]) Sanudo: Diarii (1499.).
[13]) Gelcich: Diplomatarium Ragusinum 665.
[14]) Kukuljević: Act. Croat. I. 184. 213.

je g. 1527. jedan dio grada. O tom govori glagolski napis, koji se čuva u arkeol. muzeju u Zagrebu.

Knez Bernardin držao je Bribir sve do svoje smrti g. 1529, preživivši svu svoju djecu. Imanja naslijedio je njegov unuk Stjepan, sin Ferdinandov uz ovoga bila je još i sestra Stjepanova Katarina te jedan nezakoniti sin, kojemu ime ne znamo. Stjepan i Kata naslijediše ova imanja. Kata udala se za kneza Nikolu Zrinskoga, sigetskoga junaka. Oboje je bilo još nedoraslo, kad im je otac umro, pak je kralj Ferdinand, kao tutor njihov po svojim ljudima upravljao njihovim imetkom. Glavni upravitelj u Vinodolu bio je Nikola Ruber i Gabriel Kraicer. U to vrijeme, g. 1530. bio je kapetanom bribirskim Franjo Veslarić. Ovaj je oteo Šimunu, biskupu modruškom, lagav vina, ne pokoravajući se odredbama kraljevim pogledom na dohotke biskupove.[15])

Kad je knez Stjepan Frankopan preuzeo sam upravu svoje očevine, stupio je u tijesni odnos sa šurjakom svojim knezom Nikolom Zrinskim. Raznim nasljednim ugovorima, darovanjima i oporukom itd. (1544. 1550. 1562. 1566. 1572.), došao je Bribir u vlast knezova Zrinskih, najme sinova kneza Nikole: Jurja, Krsta i Nikole Zrinskih. Zrinski zaostaše u plaćanju elemosine, koju je još knez Bernardin Frankopan namijenio od grada Bribira trsatskomu samostanu. Zato je g. 1574. pozvao kralj Maksimilijan II. kneza Jurja Zrinskoga, da to izvršuje prema oporuci kneza Bernardina.[17]) Godine 1570. posjetiše Vinodol knezovi Krsto i Juraj Zrinski i tom zgodom učiniše

Bribirski kašteo sa sjeverne strane.

po svom gubernatoru vinodolskom Mihalju Desiću Jurka Mavrovića Bribirca od kmeta da bude »plemeniti človek« i da bi »služil nih gospoctvu službom, kom i kako ostali knapi bribirski služe«. U to vrijeme bio je porkulatom bribirskim Juraj Suden.[18])

God. 1585. 6. aprila u Bakru pisanom ispravom oslobodio je knez Juraj Zrinski Nikolu Župana iz Bribira od podaništva gradu, i dao mu znatne pogodnosti u trgovini s drvom.[19])

Knez Juraj Zrinski postavio je g. 1599. upraviteljem svojih vinodolskih imanja Ludovika Čikulina, kojega skoro naslijedi u toj službi brat mu Julije. U to doba sastavljen je urbar gospoštije bribirske, koji nam podaje lijepu sliku tadanjih prilika i gospodarstva u Bribiru. Kmetovi plaćali su »bir« te razna podavanja u naravi od stoke, »žulj« i nališak«, pak pšenicu, vino itd. Bilo je i kuća oslobođenih od »bira«. Od vina davahu u naravi daću »potoku« i to po uredbi pok. kneza Bernardina Frankopana petnajstinu. Slobodnjaci i plemići bili su slobodni od takovih podavanja. Crkvama: sv. Martinu, sv. Jeleni, sv. Stjepanu, sv. Vidu i sv. Nikoli podavala je svaka kmetska kuća po nekoliko kvarta pšenice. Osim kmetova, slobodnjaka i plemića bilo je u Bribiru još i »knapa«, koji su podavali daću u novcu, i služili su kao teklići za Mletke, imali su pomagati uzdržavanje 10 konja, koji su služili za nošenje tovara u Ozalj te iz Trsata u Grobnik. Dužni su bili i obrađivati gospoštijske vinograde uz plaću od 10 soldina na dan. Osim toga dužni su bili držati u redu krov »turna« i grada.

[15]) Laszowski: Monum. Habs. I. 455.

[17]) Sladović: Povêsti biskupija 88.

[18]) Lopašić: Urbari 384.

[19]) Prijepis u arkivu Jugosl. akademije.

I poslije smrti kneza Jurja Zrinskoga ostao je Julije Čikulin upraviteljem i kapetanom Zrinskih primorskih imanja. Kao takav služio je i Jurjevu sinu knezu Nikoli Zrinskomu. S ovim je kasnije došao u sukob, jer ga obijediše, da je počinio razna djela na štetu Zrinskih i njihovih vinodolskih imanja. Gotovo je pao u nemilost kneza Nikole Zrinskoga i brata mu Gjure. Čikulinu uspjelo je opravdati se, dokazavši ujedno, da su Zrinski ljudi na njegovim imanjima počinili užasne štete do 75.000 for. bez obzira na uvrijedu poštenja, što je ustanovio prepošt zagrebački Baltasar Napuli. To je ražalilo kneza Nikolu Zrinskoga i brata mu Gjuru, tad već bana, te da tu nanesenu nepravdu Čikulinu poprave, izdao je knez Nikola Zrinski u svoje ime i u ime brata Gjure u Čakovcu 18. augusta 1624. ispravu, kojom je za 10.000 zlatih dukata — u ime otštete — založio Čikulinu gradove Grobnik i Bribir, tako, da se otkup mogao učiniti svake godine na Martinje.[21])

I u kulturnoj i crkvenoj povijesti ističe se Bribir svojim imenom. Godine najme 1624. sazvao je senjsko-modruški biskup Ivan Agalić crkveni sinod u Bribir, na kojem je bio među mnogim svećenicima i trsatski Franjevac Franko Glavinić. Na tom sinodu raspravljalo se je ne samo o dušobrižničkim stvarima, već i o novom izdanju glagolskih liturgičkih knjiga. Stare su knjige bile već nestajale i trošne, pa je trebalo novih. Biskup Agalić i bosanski biskup Tomko Marnavić zauzeše se za tisak tih knjiga kod pape Urbana VIII. Posao je bio povjeren Glaviniću, i tako je došlo do izdanja novih crkvenih glagolskih knjiga, što su štampane troškom propagande u Rimu pod redakcijom O. Rafe Levakovića.[22])

Po smrti knezova Nikole i Gjure Zrinskih, naslijediše Zrinska imanja braća Nikola i Petar, sinovi kneza Gjure Zrinskoga (†1626). Kako iz potonjih spisa razabiremo nisu knez Nikola, ni Gjuro, a ni mladi Petar i Nikola izvršivali spomenuti ugovor s Čikulinom. Tako za života Zrinskih nije došao do svoje tražbine ni Julije Čikulin, ni sin mu barun Franjo. Čini se, da Čikulini nijesu uopće došli u posjed založenih gradova. U njima su gospodarili i nadalje knezovi Zrinski.

Urota, koju zasnovaše ban Petar Zrinski i šurjak mu knez Franjo Frankopan s drugim još hrvatskim plemićima i mađarskim velikašima, stvorila je znatan preokret u Hrvatskoj, a pogotovo pogledom na Zrinsko-Frankopanska imanja.

Kad su g. 1670. Petra Zrinskoga utamničini, određena je odmah i zaplijena njihovih imanja. I tako vidimo, da je pljenitbeno povjerenstvo 27. juna osvanulo i u Bribiru i stavilo pod zapljenu i varoš i kašteo. Ustanovilo je otprilike i dohotke toga grada te postavilo novoga službenika ili kaštelana Mihalja Kalafatića. Jedva se ovi makoše, nahrupio je senjski kapetan Gaal i otočki kapetan Franjo Lamberger, dakako Nijemci sa svojim vojnicima i vojvodama u Bribir e oteše 190 kabala vina i 150 vagana pšenice. Ovi, pak Petar Cicilja, Vinko Desantić i drugi ugrabiše iz grada množinu talijanskih pušaka i mušketa, škrinja od orahovine, stol, brave od dviju škrinja, sa vratiju dvije brave, plahte, kabanice, tanka pokrivala, strunjače, sag, tanjure, bubanj i jednu svilenu zastavu, mnoštvo praha, olovnih kugalja i koješta drugoga. Među puškama bila je jedna vrlo dragocjena vrijedna 12 škuda. Ovo razbojničko grabljenje potvrdiše pod prisegom kaštelan Kalafatić i župnik bribirski Nikola Karlović. Uslijedila je potom i procjena Bribira. Kašteo je bio zidan i imao je zidanu kulu stare gradnje, koja je imala tri poda, i jedino mogla služiti za stan službenika. Sam kašteo je procijenjen na 400—500 for. — Kmetova je spadalo pod grad 277 i 14 slobodnjaka, koji su bili obvezani na službu tekličku i vojničku. Kmetovi su podavali godišnji »bir« u novcu, »nališke« od ovaca. Vinograd »knežija« davao je godimice 21 barilu vina. Kmetovi su od svojih vinograda davali daću »potoku« na godinu 199 i pol »spuda«. Bilo je tu dohodka u naravi od pšenice i oranica te sjenokoša. Prema tom dohotku procijenjeno je bribirsko imanje na 18.007—25.421 for.[23])

Kako su se razni tuđinci otimali, da ugrabe koji dio Zrinskih i Frankopanskih imanja, tako se je g. 1672. javio i grof Strassoldo, koji je molio kralja, da mu dade Bribir i još neka vinodolska imanja.[24]) Ustao je i barun Franjo Čikulin, tražeći od komore ispunjenje zaloga od g. 1624. Sa kamatima narasla je ogromna zatad svota. Parnica je bila u rukama Grgura Pavešića, računovođe požunske komore. I taj je, u ime komore kao otštetu doznačio barunu Franji Čikulinu Šestine i Zrinsku kuću u Zagrebu.

Carski erar dugovao je u to vrijeme Mlečaninu Danielu Antunu Bertoliju, inspektoru carske galerije i zbirke umjetnina u Beču svotu od 9700 for. Da mu se to namiri, to mu car odnosno austrijska komora zapisala g. 1732. imanje Bribir za 10.000 for. uz uvjet, da plaća daće kraljevini Hrvatskoj, dok su dvije tunere i trgovina drvom u Selcima, što je spadalo pod Bribir, ostale eraru. Komora može iskupiti to imanje uz otštetu melijoracija. Daniel Bertoli umro je g. 1744. te su sva prava na Bribir prešla na njegova nećaka Ludovika Bertolija, ujedno s pravom jurisdikcije.

Bertoli je proveo u gradu mnoge popravke, a sagradio je neke utvrde i pred varoškim vratima. Za sigurnost protiv razbojnika nabavio je 14 pušaka i 9 puščanih cijevi, a za crkvu jednu monstrancu za 20 dukata. U gradu je držao svoga kaštelana Petra Petrinija. God. 1768. otkupljen je Bribir od Bertolija uz otštetu za inventar i melijoracije u iznosu od 898 for. Tad je hotio i riječki kapetan Ivan Feliks Gerličić uzeti u zalog Bribir, ali to se razbilo. Otad su upravljali Bribirom kaštelani. Najprije bio je Ivan Krst. Defranceschi a onda Antun Marija d'Orebić.[25])

Tako je Bribir ostao komorskim imanjem te je dijelio sudbinu s ostalim Zrinskim imanjima u Vinodolu. Potčinjen je bio jurisdikciji bakarskoga kaštelanata. Kad su se Bribirci otkupili od robote i podavanja u naravi, urediše općinu i svoj magistrat, pridržavši i staru službu satnika sve do god. 1848. Satnik je bio više ekzekutivni organ općine te je vodio brigu nad redom i čistoćom u mjestu, poput nekadašnjih gradskih kapetana slobodnih gradova.

[21]) Contractus et conventiones fasc. 16. No. 51. u kr. zem. arkivu u Zagrebu.

[22]) Sladović: Pověsti biskupija.

[23]) Rački: Acta conjur. 579. — Conscripto bonor. Zr.-Frang. 1673. u bečkom ratnom arkivu 3. 26. apr. 1672. Prepis u mene. — Aestimatio bonor. Zr.-Fr. (Protokol) u zem. arkivu.

[24]) Index resol. reg. U kr. zem. arkivu.

[25]) Acta Buccarana B. fasc. 4. invol. 2.

HUDOŽESTVENICI U ZAGREBU.

Prilikom njihova drugog gostovanja).

Dr. M. OGRIZOVIĆ.

Moskovski »Hudožestveni teatr«, osnovan prije 25 godina od glumca amateura Stanislavskoga i profesora dramatske škole, književnika Nemirović-Dančenka, značio je psihologijski prosvjed mladih talenata protiv nežive rutine starijih škola, prirode i istine protiv namještenosti i laži, života protiv mrtve tradicije. No da nije bilo u njih dubokog studija, neprestanog rada, a najpače velike ljubavi za umjetnost, kojoj su upravo religijoznom odanošću poput svećenika služili — ne bi bili g. 1906. sa svojim već gotovim, velikim umjetničkim hramom doživjeli onoliko slavlje u Njemačkoj, u kojem je i velika slava Reinhardtove pozornice blijedjela, a ne bi danas kao najviša glumačka družina svijeta (unatoč političkih potresa u domovini) plovili oceanom iz Evrope u Ameriku, da svim ljudima kažu, do kojeg savršenstva može doprijeti izgovorena čovjekova riječ i u kakve se idealne slike može prometnuti igra umjetnikove iluzije.

Prije gotovo dvije godine nanio nam je val građanskog rata jedan dio njihova kazališta, koji je pod vodstvom gđe Knipper-Čehove i Kačalova gostovalo u južnoj Rusiji, tu bio zbog nemira od Moskve odsječen, pa se morao preko Carigrada i Balkana probijati kroz srednju Evropu, da se preko Skandinavije sjedini sa svojom moskovskom metropolom za američku turneju. Prvo je dakle gostovanje došlo slučajno, a ovo drugo nedavno u studenom o. g., također nije bilo u njihovu programu, ali sjećanje na krasan doček prije dvije godine, a naročito na našu publiku, koju oni sami, što se shvaćanja i umjetničkog uživanja tiče, stavljaju u prvi red svjetskog općinstva — dovelo ih je i opet i potpune u Zagreb, a mi smo se i opet mogli da divimo njihovoj velikoj umjetnosti. Laskavu i za našu kulturu časnu njihovu posjetu vratili smo mnogobrojnim posjetom nakrcanih i unaprijed rasprodanih kuća.

U prvom im je repertoaru bio Čehov (Tri sestre, Trešnjik i Ujak Vanja), Gorkij (Na dnu života), Dostojevski (Braća Karamazovi, u dva dijela), pa Hamsun (U pandžama života i Na vratima slave) uz još neke manje vrijedne stvari. U ovom je drugom također predavao Čehov (Tri sestre i Trešnjik), ponovio se Gorkij (Na dnu), a nov je bio A. K. Tolstoj s historičnom dramom »Car Fjodor Joanović«.

Kako se vidi, Hudožestvenici ističu u prvom redu svoj, ruski repertoar i na svojoj su umjetničkoj rezonanci razapeli žice ruske zagonetne i mistične duše, koja je po svojim velikim piscima prošlog stoljeća onamo od Puškina, Gogolja, Lermontova, Turgenjeva, Dostojevskoga, Lava Tilstoga i Gončarova, pa ovamo do Čehova, Gorkoga, Andrejeva, Kusmina i Blocka progovorila cijelome svijetu i dala mu novo evenđele. No glavni je svetac njihova hrama onaj karakteristični pisac ruskog ladanja i malogradskog okoliša, onaj na međi starije i nove generacije, jednako velik u satiri i u komediji, kao i u analizi ljudske duše s perspektivama vječnosti — Antun Pavlović Čehov, o kojem je jedan od rukih mladih »dekadenata« Andrej Bjelij prigodom piščeve smrti g. 1904. napisao: »Mogu njegovi junaci govoriti i besmislice, jesti, spavati i živjeti u svoja četiri zida i hodati uskim sivim stazama, ipak se u njegovoj suštini osjeća, da su te sive staze zapravo putevi vječnog života i da tamo nema četiriju zidova, kud se pruža vječno i još neistraženo prostorje ... Zna se posve sigurno, da, kad se ovim sivim stazama pođe sve dalje i dalje, da tamo, gdje sija večernje rumenilo, trepti odsjev nadzemaljskog i vječnog. (Isp. A. Eliasberg: »Russische Literaturgeschichte in Einzelporträts«. München 1922. s uvodom D. Mereškovskoga).

Hudežestveni su uopće Čehova digli i učinili mu ozbiljne stvari pozorišno mogućima. Dok su mu komedije (kao »Medvjed« pa »Prosac« i dr.) sa svojom izravnom i često krupnom komikom uspijevale, dotle su finije duševne analize (izuzevši drame »Ivanov«) nalazile slaba odziva u publici. »Ujak Vanja« i »Galeb« slavno su kod svojih premijera propali, a istom je hudožestveno kazalište oba komada rehabilitiralo (galebova krila njihov su umjetnički grb), tako da je pisac naročito za njih napisao svoje dvije posljednje i najzrelije drame: »Trešnjik« i »Tri sestre«, te biserе njihove izvedbe, koje smo i ovog puta mogli u po tri predstave ogledati tako reći sa sviju strana i s izmijenjenim igračima. A nismo samo razabrali sadržaj, inače jednostavan i bez osobite radnje (kao što su većinom Čehovljeve i uopće ruske drame), nismo se samo divili do u tančine izdjelanim karakterima i savršeno ocrtanom okolišu u skupnoj igri, nego smo uzato i mi kao i oni osjetili bol propadanja kulture u degeneriranim i lijepim potomcima intelektualaca u opreci sa zdravim i sirovim zastupnicima rada i života, proživjeli smo ove »sive staze« ideja životne mijenje sa spomenutim odsjevima vječnih zakona. U tom i jest veličina Hudožestvenika, što nam svojom proučenom, proživljenom i virtuoznom igrom oživljuju ono netvarno, ono »između redaka« piščevih, ono vječno, duhovno, koje kod prosječnih igrača i ne dolazi do izražaja, pa komad »propadne«. — Istu su oduhovljenost pokazali i kod također nedramski i nearhitektonski postavljenih prizora iz »dna života« od Gorkoga: iza svakog je onog propalog i zahirenog lica, sniženog do životinje, treptila ipak tiha aureola »bivšeg čovjeka«, koja je dolaskom ubogara Luke (vanredna kreacija prvaka im Moskvina) nešto jače proplamsala. I upravo tim proplamsajima u oprečnom, naturalističkom okolišu očitovala se nedostižna umjetnost Hudožestvenika, kojima — bar u ruskim stvarima — dosad nema i nije bilo premca u svijetu.

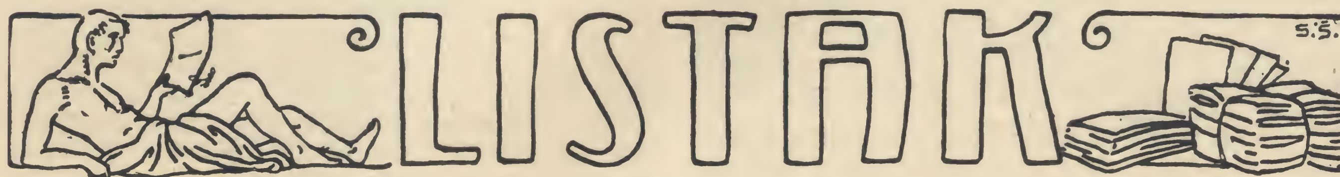
Novi su nam za ovog gostovanja bili Hudožestveni u historičnoj drami, opet svojoj, ruskoj: u »Caru Fjodoru« grofa Alekseja Konstantinovića Tolstoga (1817.—75.), koga dakako ne valja zamijeniti s velikim stari Lavom Nikolajevićem iz Jasnaje poljane kao ni s mladim modernim Aleksejem Nikolajevićem, piscem realističnih novela i nastavljačem Turgenjeva. Ovaj je naš Tolstoj izašao na glas sa svojom historičnom trilogijom iz doba stvaranja moskovske monarhije i uopće ruskog carstva, napisanom po njegovu najpopularnijem romanu »Knez Serebrjani«, od koje je prvi dio »Smrt Ivana Groznoga«, najdramatskiji i izrađen na način Schakespearovih historija, imao najveći uspjeh, ali mu je poslije bilo prikazivanje zabranjeno. (Izvodio se u Zagrebu g. 1905.). Drugi dio trilogije »Car Fjodor Joa-

nić«, u kojem je prikazan posljednji potomak Ivana Groznog, slabić na prijestolju i lutka u rukama poznatog Borisa Godunova (koji čini treći dio trilogije) — nije došao do izvedbe za života piščeva, očito zbog prozirnih aluzija na vladu slabog a dobrog cara Aleksandra II., koji je pao žrtvom nihilističkog atentata (g. 1881.). Moskovsko Hudožestveno kazalište ponovo je nakon ove duge stanke iznijelo najprije Ivana Groznoga g. 1895., a tri godine izatoga premijeru »Cara Fjodora« kao najveći svoj uspjeh, s I. M. Moskvinom.

I ovdje se na nedramatskoj stvari pokazala velika snaga uobličavanja i plastičnog izrađivanja Hudožestvenika. »Car Fjodor« je naime dramski slabiji od Ivana Groznoga, a po nosiocu radnje prava mu opreka. Čak i treća drama »Boris Godunov« (različna od Puškinove, po kojoj je rađena opera Musorgskoga, u tom, što se Godunova ne dovodi u izravnu krivnju smrti padavičavog Dmitrija) — čak i ta po borbi s lažnim Dimitrijem ima više radnje nego Fjodor. Dok je Ivan više Rikard III., Boris pak Macbeth, dotle je Fjodor Hamlet ili neagilni Rikard II. U historiji je idijot, a u izradbi Tolstoga također »idijot« ali u smislu glasovitoga romana od F. M. Dostojevskoga, onaj po Isusovim riječima »siromah duhom«, koji će doći u kraljevstvo nebesko, bezazleni i dobri luđak, Wagnerov »der reine Tor« u liku Parsifala ili čovjek, kako naš narod veli, od božje strane kao što je junak romana Gerharta Hauptmanna »Der Naar in Christo«. Svakako pasivna natura, koja se ne može snaći na prijestolju i koja na koncu pred portalom katedrale piše Bogu: »Zašto si me carem postavio?« Samo je onda dramatičan, kad iz njega provali kao fizični zaostatak dio naslijeđene divlje ćudi Ivana Groznog, kad i on hoće da bude »grozan«. Ali i te se energije lome na oštrici lukave diplomacije Borisa Godunova, koji je dramatskiji u ovom dijelu trilogije nego li u onom trećem, svom, gdje je on glavni junak, ali gdje i pada upravo stoga, što hoće biti blag i što prašta svojim protivnicima. Boris je jedna poluga u kretanju drame »Car Fjodor«, a druga je knez Ivan Petrović Šujski, najznačajniji zastupnik moćnih boljara, poštenjak ali i naivan On bi možda i uspio, da nije car tako dobar i mekan, tako »božji čovjek«, protiv koga se Šujski upravo ne može da bori i polaže oružje, koje Boris protiv njega upotrijebi. Drama je zanimljiva i po svojoj historijskoj perspektivi, koju je Tolstoj kao dobar poznavač onoga doba punim bojama oslikao. Čovjek upravo osjeća antiku i dah prošlosti nesamo u vjernim dekoracijama i slikovitoj nošnji nego poglavito u davanju ljudi s onim davnim poluživotinjskim instiktima podmuklosti, nevjere, ubijanja itd., jednako kod pojedinaca kao i u masi, koja je kod Hudožestvenika poseban studij (na pr. trgovci pred carem, boljari u vrtu ili narod pred crkvom!). Nema tu šablone i dosadnih jednomjernih nastupa ili deklamacija, u koje zapadaju prosječni glumci historijskih drama, već život, život i uvijek život s prirodnošću, logikom i istinom. Tu nema razlike između modernog realizma (ili naturalizma) i historijske romantike.

»Cara Fjodora« igrala su dva njihova prvaka: Moskvin i Kačalov, jedan bolji od drugoga. Obojica bi zajedno dala idealan tip ovog cara slabića, kojega više nitko ne bi stigao. Ovako su dali dvije kreacije, od kojih bi jedna stala u drugu: ona personalna, pojedinačna, uža Moskvinova u onu općenitu, tipičnu, parsifalsku i užu Kačalovljevu. To dakako u glavnim konturama, dok su pojedinosti, različne i s druge strane zahvaćene, kod jednog i kod drugog zapanjivale. I opet dokaz, kako Hudožestvenici ne rade po šablonama i gotovim (ili naslijeđenim) utrenicima, nego svaki sebi krči staze vlastitim shvaćanjem i uživljavanjem. Tako smo i u »Tri sestre« i u »Trešnjiku« vidjeli, kako alterniraju Kačalov i Stanislavski (pukovnik Verinin i Ranjevski), pa bismo tu mogli samo ispoređivati različne ekspresije njihova bogatog talenta, a da nikog od njih ne podcijenimo. Ipak se čini, da kraj korektne igre sve trojice ovih prvaka ipak najviše prosijeva vatra onog oduhovljavanja i projekcija u vječnost kod Kačalova, koji je najviše osvojio zagrebačku publiku.

Vrijedi zabilježiti, da je Kačalov upravo u Zagrebu prvi put nastupio kao car Fjodor a iste večeri i Stanislavski u ulozi Šujskoga prvi put, pa se mi možemo ponositi tom svakako osobitom premijerom. Mi se ponosimo i ovom reprizom njihova dolaska u »prekrasnu prijestolnicu Hrvata«, kako su nam na rastanku s pozornice rekli, a veselimo se njihovu ponovnu posjetu, koji su nam na povratku obećali, da i treći put zaleprše krila njihova galeba na jarbolu naše Talije.

Kako je u Americi. Za ilustraciju života i na razmišljanje onima, koji žele poći u Ameriku, donosi »Hrvatski Glasnik«, list, koji izlazi u Chicagu u Americi, slijedeći članak:

Svaki čas nam stižu pisma iz staroga kraja od poznate i nepoznate školovane mladosti, u kojima izriču želju, da bi došli u Ameriku. Najveći dio ne imaju pojma, što je Amerika, na koji se način živi u Americi. Pošto nam je fizički nemoguće svakome odgovarati i objašnjavati, — što je Amerika, — vrlo nam zgodno dolazi slijedeće pismo, na koje skrećemo pažnju domovinske mladeži, s preporukom, da ga promozga i prouči. Ovo je pismo napisao dvadeset godišnji mladić, koji je u starom kraju svršio realku i bio neko vrijeme državnim činovnikom. Pismo glasi:

Dragi gospodine Lupisu:

Pred nekoliko dana javih vam, da nađoh radnju, ali je tada ne bijah još nastupio. Sad sam na toj radnji, pa pošto ne strahujem za komad kruha, a s druge strane prema vama se osjećam intiman, dapustite mi, da vas o svojoj radnji i o svom životu po istini obavijestim.

Ja sam postao dish-washer (kržoper). Radim, što nikad prije nisam radio, i nikad mislio, da bi mogao raditi:

perem tanjire, čistim u kuhinji krumpir, rotkve, luk, salatu, kupus, ribam kuhinjsko posuđe, metem, u dva puta na tjedan očistim prašinu po cijeloj gostionici, koja je dosta velika.

Možda ćete me pitati: zašto se nikad nisam nadao, da bi ovakav posao jednoga dana mogao obavljati? Evo zašto: Vi me poznate od rođenja pa do dana današnjega. Vi znate, da je moj mladi vijek u starom kraju sastojao od učenja, a poslije: trbuhom za kruhom, ali uvijek intelektualnim radom. Kako sam dakle uz svoju izobrazbu mogao misliti, da ću se ikada morati podvrći ovako prostom i teškom tjelesnom radu!

U početku, kad dođoh u Sjedinjene Države, ja mišljah, da ću kao mladi gospodin sjesti za neki stol u nekom uredu, primati dobru plaću, ali . . . dogodilo se protivno!

Dva sam mjeseca tražio rada — bez uspjeha. Sve, što mi se nudilo, bijaše: pranje tanjira, ali ja to uzeh za uvredu, ne htjedoh ni govoriti sa čovjekom, koji mi tu radnju ponudio zbog . . . povrijeđena ponosa.

Poslije ipak nađoh radnju po mojoj želji, iako za malu plaću, preživjeh par mjeseci, ali . . . dobih otkaz. Zašto? Za vrlo dobar razlog — što nisam znao engleski.

Onda me jedan domorodac, po samoj milosti, primi na posao u svoj ured — kako vam je poznato — ali plaća je bila desetak dolara tjedno, čime ne mogoh živjeti, tako da sam trpio glad i spavao po parkovima.

Bijeda je bijeda, glad je glad, pa rekoh: do đavola sram i ponos, moram raditi, što bilo, da se riješim oskudice, u kojoj sam kuburio tri mjeseca. Ponos starokrajskog đaka poče iščezavati. Počeh drugačijim naziranjem promatrati svijet i život. Najprvo se uvjerih, d a r a d, p a i n a j t e ž i, n i j e n i k a k o v a s r a m o t a, a onda ako ću pošteno da živim, ne ostaje mi nego, da se prihvatim i najtežeg rada. Bez poznavanja engleskog jezika šta mi sva moja izobrazba vrijedi? Poslije mjesec dana trajanja uspjelo mi, da me evo danas kao gospodina dish-washera.

I, biste li mi, gopodine Lupisu, vjerovali, ja se sada osjećam potpuno zadovoljan. A, znate zašto? Jer skršivši svoj ponos i prihvativši se dragovoljno i najprostije radnje ja se više ne bojim crne budućnosti.

Kadgod, kad se sjetim svoga djetinjstva i lagodna života, čini mi se u poredbi s današnjim životom, da ono prvo nikad nisam bio. Da! Pravo ste mi vi kazali prvih dana moga dolaska amo, a i poslije više puta napomenuli: **»Amerika je teška škola života«.** Uvijek su mi te riječi na pameti, jer me i život svakog dana uvjerava o njihovoj istini.

Moji »pretpostavljeni« su u prvom redu gazde, a onda kuhar. Gazde su dobri, ali je kuhar strog i naprasit. Uvijek me goni i goni. »Nije ti ovo gimnazija, radi«. Boli me takovo vrijeđanje, duboko boli, ali šutim, jer šutjeti moram, hoću li da preživem, i jer je danas vrlo teško i ovakovu radnju naći.

Šutim i radim, i radeći vjerujem u bolju budućnost, koja će doći nakon iskustva stečenog u borbi s teškoćama života.

Za danas ništa drugo, već primite pozdrav od odanog vam.

M.

Iz umjetničkog atelier-a M. D. Gjurića.

I. D r v o r e z i.

U ovome broju »Omladine« donosimo reprodukcije načinjene po originalnim otiscima sa drvoreza, što ih je rezao naš umjetnik Milenko D. Gjurić. Kao profesor crtanja na obrtnoj školi u Zagrebu izlagao je on već višeput svoje radove, u kojima je pokazao svoju mnogostranost i umjetničku solidnost. Pored većih uljenih slika osobito je mnogo načinio akvarelnih slika (vodenom bojom) i litografija (kredom risanih slika na kamen). Osobito su uspjele one iz staroga Zagreba. Zanimajući se za grafičku umjetnost (tiskarsku) stao se Gjurić zanimati i za ilustrovane knjige. Ta sklonost za ilustraciju izazvala je u njemu osobiti interes za umjetnički drvorez. Među ostalim umjetnicima on je jedini, koji se s uspjehom počeo baviti drvorezom, i u njima postigao tehničku savršenost.

Između njegovih drvoreznih radova većega opsega donosimo reprodukciju velikog drvoreza: ljevaonica zvona u Zagrebu. Stara zagrebačka ljevaonica zvona i sadašnji život u njoj, privlačila je umjetnika te ju je ovjekovječio u velikom drvorezu. Na taj se posao spremao Gjurić zdušno, pravio za nj skice, u kojima se pripravljao za izradbu ove velike slike. Druge dvije reprodukcije uzete iz ciklusa, što ga je umjetnik zamislio i počeo izrađivati pod naslovom »Rad«, a u kojima misli prikazati čovjekov rad u raznim granama njegova zvanja. U otisnutim reprodukcijama u jednoj je prikazan stolarski rad, a u drugoj zidarski i graditeljski. Kako je naša umjetnost siromašna drvorezima, jer se dosad najintenzivnije njima bavio samo Gjurić, to imadu njegovi doista lijepi drvorezi u razvoju naše umjetnosti specijalnu vrijednost. Pogotovo kad se uzme na um, da već drvorez treba po nekoliko mjeseci u drvu rezati, dok ploča ne postane valjanom za otisak. Danas se kod nas jedva zna u širim slojevima inteligencije procijeniti prava vrijednost drvoreza. U velikim narodima, gdje je umjetnička tradicija velika i neprekidna, drvorez se snažno razvijao na razne načine, služeći za umnožavanje umjetničkih djela. Osobito se raširio u Njemačkoj, gdje su umjetnici Dürer i Holbein dotjerali u drvorezu do velike visine. I u Francuskoj, Italiji i Engleskoj razvio se drvorez do potpune samostalne umjetnosti. Radovi Gjurićevi prvi su pokušaji, da se i kod nas tehnika drvoreza digne na onu visinu, na kojoj stoji drvoreska umjetnost po srednjoj i zapadnoj Evropi.

II. E x l i b r i s.

Kaošto se obično đaci na svojim knjigama potpisuju, da ih označe kao svoje vlasništvo, tako isto običavaju posjednici velikih i bogatih knjižnica (biblioteka) obilježavati svoje knjige mjesto svoga potpisa posebnim znakovima. Ti grafički znakovi, kojima se u isti čas knjige označuju i urešuju, zovu se »ex libris«. Izrađuju ih umjetnici u raznim grafičkim tehnikama: na pločama, iz drva (drvorez), bakra (bakrorez i bakropis), kamena (litografija) ili gumene mase (linoleum). Sa gotovih (originalnih) ploča otiskuju se otisci na papir i prilijepljuju na unutarnju stranu uvezane knjige. Time dobiva knjiga potvrdu, kome pripada. Ex libris-znakovi, koji su prema umjetnikovu nacrtu pomoću fotografije reprodukovani na cinku (cinkografija, autotipija) i onda otisnuti, nijesu više grafički originali već grafičke reprodukcije, nemaju onu izvornu vrijednost kao oni znakovi, što ih je umjetnik grafičar vlastoručno izradio. Počeci ukrašivanja knjiga sa ex libris-znakovima javljaju se već koncem XV. vjeka. Znameniti njemački umjetnik dr. Albrecht Dürer načinio je nekoliko takovih znakova u drvu i bakru. U našim vremenima počeše se mnogi ljubitelji sitne umjetnosti baviti sakupljanjem ex libris-znakova, kaošto se mnogi bave sabiranjem maraka. Danas pače postoje u velikim kulturnim središtima čitava društva ex libris sabirača, koja izdaju i svoje časopise, u kojima se raspravlja o sitnoj grafičkoj umjetnosti. Među našim umjetnicima poklonio je i ovoj grani umjetnosti osobitu pažnju prof. M. Gjurić, koji uređuje i izdaje u Zagrebu časopis ovoga

smjera pod naslovom: Grafička umjetnost. U svome mnogostranom umjetničkom djelovanju, izradio je on mnogo ex libris znakova, od kojih evo donosimo nekoliko u današnjem broju. Ti su ex libris-znakovi otisnuti s originalnih drvoreza te su prema tome pravi otisci drvoreza.

Srednje i osnovne škole u Herceg-Bosni. Bosna i Hercegovina imaju 41 srednju školu, a 600 osnovnih. Prema tome otpada na 14 osnovnih škola po jedna srednja škola, no uza sve to gotovo svaki grad, koji nema srednje škole, šalje molbe na sve strane, da i on dobije kakvu takvu srednju školu.

KRONIKA

DVIJE SPOMEN-PLOČE.

Braća Hrvatskog Zmaja otkrila su 29. X. o. g. svečanim načinom u Zagrebu dvije spomen-ploče: jednu na zgradi gr. vjećnice, a drugu u Županijskoj ulici br. 6. Sadržaj ploča glasi: Na gr. vijećnici:

Slijeva: Ovdje je do 1810. stajala stara gradska vijećnica. — G. 1833. položen je temelj kazalištu i redutnoj dvorani. — 7. I. 1835. bila je prva kazališna predstava. — U sredini: U redutnoj dvorani kasnijoj gradskoj vijećnici — održani su hrv. sabori: god. 1845., 1847., 1861., 1910. i 1911. — 23 X. 1847. proglasio je sabor na predlog Ivana pl. Kukuljevića hrvatski jezik uredovnim i službenim jezikom. — 5. VI. 1848. saborovao je I. hrv. sabor, kojemu je predsjedao Josip barun Jelačić. — Zdesna: 23. III. 1847. pjevana je I. hrv. opera »Ljubav i zloba« od Vatroslava Lisinskoga. — 24. IX. 1860. istisnut je njemački jezik sa pozornice — 16. VI. 1895. bila je posljednja predstava u ovoj zgradi. — 1897. preudešeno je kazalište za potrebe gradskoga poglavarstva. Druga ploča ima ovaj tekst: Ovdje je umro 18. IV. 1881. Josip Freudenreich, glumac, redatelj, pisac, stvaratelj hrvatskog kazališta. O 200. prikazanja »Graničara« »B. H. Z.« 1922. god.

U isto su naime vrijeme i to prilikom dvjestote predstave Freudenreichovih »Graničara« nabavila Braća hrv. Zmaja spomen ploču Josipu Freudenreichu kao zaslužnom kulturnom radniku oko stvaranja stalnoga hrvatskoga kazališta u Zagrebu. Josip Freudenreich nije bio samo odličan glumac, već redatelj i pisac, kojega je poznato i popularno djelo »Graničari« doživjelo 200 prikazivanja. To djelo poznato je nesamo u našem kazalištu u Zagrebu već i kazalištima u Beogradu, Ljubljani, Varni, Varaždinu, Osijeku, Novom Sadu i drugim slavenskim pozornicama. Ploča je postavljena u gornjem gradu na kući u Županijskoj ulici br. 6. (vlasništvo gdje. Hallavanja), gdje je Freudenreich umro 28. aprila 1881. Otkriće spomen ploče obavilo se u nedjelju 29. listopada t. g. u 11 sati prije podne u prisuću Braće hrv. Zmaja i ostalih poštovatelja pokojnika. Prije otkrića ove spomen ploče obavila se svečana predaja historijske spomen ploče na staroj kazal. zgradi, sada grad. vijećnici, na čuvanje grad. općini. Spomen ploča je dar Braće hrv. Zmaja.

KAZALISTE.

Hrvatsko kazalište. Uprava se hrvatskoga kazališta nije ove godine na početku sezone držala staroga običaja, da se početak kazališnoga prikazivanja otvori znatnijom kojom domaćom stvari. Razlozi bit će možda više u nutarnjem poslovanju kazališta, a ne možda u tome, što bi uprava htjela prekidati uobičajenu tradiciju, s kojom je naša javnost svake godine redovno računala. — Niti među prvim predstavama nije bilo znaka, da se ovogodišnja sezona upravlja po nekim umjetničkim načelima, odnosno da je uprava postavila kakav određeni program, koji bi i prema kakvoći iznesenih predstava i prema književnoj vrijednosti odnosno prema općoj znatnosti pojedinih pisaca imao biti određeni neki književni i umjetnički uzgojni pravac. Čini se po svemu, da se ovogodišnji kazališni naš život naprosto nastavio prema lanjskoj godini. To se time lakše nadaje, što se odmah u prvome mjesecu ovogodišnjega kazališnog života sastajemo skoro redovno s predstavama, kojima je zadnja sezona i završila. Istom nešto kasnije počinje se zapažati neki nov život u našem kazalištu. Pa ako taj i nije od tolike znatnosti, da bismo i po njemu mogli podavati određeni neki programni značaj za kasniji način kazališnoga našeg života s obzirom na literarnu vrijednost prikazanih komada, ipak je barem vrijedna dobra volja kazališne uprave u tome, što nas kuša upoznati s književnim produktima mlađih naših dramatika.

Tako su donesena dosada dva noviteta iz domaće naše književnosti i to od Pecije Petrovića Stojanda i od Miroslava Krleže Golgota. Stojanda je kratak novelistički prikaz iz ličkog života u jednom činu, a iznesen je na pozornicu kao pendant poznatoj Petrovićevoj drami Rkać, koji je ovaj put donesen pred općinstvo u novijoj preradbi. Stojanda je drama s tom zanimljivosti, što joj glavnoga lica u opće na pozornici ne vidimo, pa se i radnja prikazana pred gledaocima imade smatrati samo kao odraz čina i karaktera nevidljivoga glavnog lica. Da li je time dramatskoj umjetnosti što pomoženo, drugo je pitanje; jer kod drame osim radnje i karakteristike pojedinih lica tražimo i obrazloženje i samih lica, ali još više njihovih čina, što izviru iz njihova značaja kao nužna im posljedica. Ali je i bez obzira na to ta drama za nas zanimljva, što pokazuje poznat već način pisanja Pecije Petrovića. To je dodatak onima brojnim slikama iz ličkoga života, što ih je pisac skoro u svima svojim djelima dosljedno i za tamošnji život a i za način njegova pisanja karakteristišno proveo. Osobitu važnost takovu načinu prikaza ličkoga života podaje i izbor glumačkih naših umjetnika, koji su, da tako kažemo, baš posebno birani za iznošenje onakovih slika, kako ih to Petrović zamišljao i na pozornicu iznosi. Napose valja među njima spomenuti g Raškovića i gdju Dimitrijević. Po načinu njihova prikazivanja rekli bismo, da je Stojanda, ako ne baš po sadržaju a ono svakako po svima okolnim prilikama, da sam govor oso-

ba i ne spominjemo, nastavak odnosno jedan odraz samoga Rkaća.

U četvrtak dne 26. listopada 1922. proslavilo je naše kazalište rijedak jubilej: proslavu 40 godišnjice umjetničkoga djelovanja Dragutina Freudenreicha i 200. prikazivanje omiljele pučke drame Graničari. S jubilejem g. Freudenreicha mogli bismo reći, da je naše kazalište odalo počast onome brojnom nizu naših umjetničkih velikana, koji su najvećim dijelom podigli naše kazalište na niveau najkulturnijih naroda, pa nije čudo, da je ta proslava i dočekana i provedena s najvećim simpatijama i zanimanjem kazališne zagrebačke publike. Jubilarac je obdaren te večeri brojnim iskazima simpatija, velikim brojem vijenaca i drugih darova, a nadasve možemo reći, ljubavlju i odobravanjem općinstva, koje je oduvijek u obitelji Freudenreicha gledalo stupove naše kazališne umjetničke zgrade. Zato je i bilo vrlo zgodno, što je prije same predstave te večeri održao g. Cihlar Nehajev predavanje o povijesti i značenju »Graničara«, na našemu kazalištu. — Sama je predstava uz simpatični sklad umjetnika i općinstva protekla kao jedna od najsavršenijih naših večeri, što ih je igda naše kazalište doživjelo. Drugovi svečarevi upravo su se natjecali, da svojom igrom i očitim raspoloženjem podadu i umjetničke vrijednosti staroj našoj drami.

U petak dne 3. studenoga o. g. donesena je na našu pozornicu nova drama u 5 činova od M. Krleža, pod natpisom Golgota. Kakogod je u samome natpisu drame sadržan već neki misticizam i neke simbolike, pa je s te strane zanimljivo pitanje, da li je s literaturnoga gledišta za današnje doba dramske umjetnosti nužno, da se misticizam tako napadno odrazuje u glavnim licima i u bitnosti same radnje. Čini se, da je ta tendencija uhvatila maha u svoj novijoj a priznatoj dramatskoj književnosti. Međutim možda je to i puko oponašanje pojedinih sjevernjačkih dramatskih pisaca, kod kojih se prema sadržaju njihovih drama mogao misticizam i opravdati. Za nas je zanimljivije promotriti našu dramu prema tome, kako je pisac izveo svoj zadatak s određenom tendencijom. Ta je u tome, da pokaže, kako radnik, inače muž i otac, iz bilo kojih razloga služi vlasti kao uhoda i izdajnik planova svojih radničkih drugova i kao takav služi toj vlasti dotle, dok ga smrt vlastitoga djeteta ne trgne, ako ne na potpuni popravak, a ono barem da mu probudi uspavalu savjest. Ta je ideja mogla biti i na više raznih načina prikazana. Naš ju je pisac donio tako, da nam je volio prikazati razne slučajne fragmente iz života radničkih grupa, nego da poda kolektivnu sliku radničke mase, ali se pri tomu nije brinuo toliko za duh te mase, koliko mu je bilo stalo do vanjskoga očitovanja njezina kretanja rada, bune, očajne obrane i konačne obnemoglosti pred oružanom vlasti. Toj tendenciji poslužila je vrsnoća redatelja g. dra. Gavelle, pa ako je uopće govor o uspjehu ove drame, onda se kod toga zajedno mora govoriti i o uspjehu pisca kao i redatelja. Ta je drama uspjela scenerijom kazalištne tehnike. Čitana takova drama s istrgnutim komadima radničkog života mogla bi imati zanimljivosti u tome, što nas upoznaje sa životom i gibanjem takovih masa, — ali drama to ne bi bila. Napose je nužno istaknuti, da su sa gornjega gledišta prva četiri čina doista uspjela, dok je peti čin i prema cjelini drame i prema psihologiškim razlozima života radničke mase potpuno suvišan i neuspio. Liječnik, pa makar to bila i probuđena savjest s nekim mističkim velom zastrta, ne će nikada zbog kazne oca sam ubiti bolesno dijete. Napose su dialozi u petom činu između liječnika i Kristijana previše opširni pa prema dramskim pravilima i pogrješni.

S jedne osobite strane valja istaći dobro nastojanje naše kazališne uprave, a to je, što se je odmah kod početka pobrinula oko davanja đačkih predstava. U tu je svrhu iznešeno već ponešto i boljih stvari, pa je osim toga, što u tome vidimo korist za literarni ukus naše školske mladeži, važna stvar za nas u tome, što se na taj način pruža našoj mladeži, koja je danas i previše obuzeta raznim športskim željama, da ne kažemo strastima, prilika, da se za malen novac i pozabavi umjetničkim plodovima i da se nekim načinom privuče opet lijepoj knjizi i još ljepšoj kazališnoj umjetnosti.

Dne 29. listopada o. g. zakazala je kazališna uprava matineju, na kojoj je naš poznati dramatski pisac Ivo Vojnović ima čitati svoju najnoviju dramu. Međutim kako je piscu onih dana majka umrla, otkazana je spomenuta matineja. Nadamo se, da kazališna uprava ne će napustiti ovakav dobro smišljeni način propagiranja dramatske knjige i umjetnosti.

Fr.

ŠPORT I SOKOLSTVO.

OLIMPIJSKI DAN U ZAGREBU.

Da se učini nešto više reklame za priredbu narednih olimpijskih športskih svečanosti po cijeloj kraljevini, zaključio je izvršni odbor Jugoslavenskog odbora u Zagrebu, da se priredi olimpijski dan po cijeloj našoj državi. Taj dan imale su se prirediti razne športske priredbe i utakmice u svim većim gradovima Jugoslavije, a čisti dobitak imao se poslati glavnome odboru u Zagrebu, koji imade da prikuplja sredstva za sve priprave, kako će se što više i što boljih sportaša poslati na narednu VIII. olimpijadu, koja će se održati god. 1924. u Parizu.

Olimpijski dan je proveden dne 8. oktobra u svim većim a i nekim manjim mjestima, poglavito u Hrvatskoj, no održan je i u nekim drugim mjestima naše države. Ponajbolje je organizovan i proveden u Zagrebu.

Dopodne bilo je po gradu uređeno javno sabiranje po zagrebačkim prvim ulicama, te su sabiranje preuzeli razni zagrebački sportski klubovi i zagrebačke gospođe. U jedanaest sati bila je u Hrvatskom narodnom kazalštu priređena svečana muzikalna matineja, kod koje su prisustvovali zastupnici vlade i vojništva, strani konzuli, gradonačelnik te zagrebački sportski klubovi.

Program matineje bio je slijedeći: Predsjednik J. O. O. prof. dr. Fr. Bučar održao je predavanje o olimpijskim igrama, izatoga izvedeno je nekoliko glazbenih i pjevačkih točaka uz sudjelovanje Glazbenog društva intelektualaca te Zagrebačke Filharmonije, koje su izvedene na sveopće zadovoljstvo. Tim načinom se htjelo dukumentirati, da se na olimpijadama mora gojiti i tjelesna i duševna i glazbena umjetnost. Žalibože ta je matineja bila dosta slabo posjećena

Poslijepodne održan je športski program na igralištu Concordije na Tratinskoj cesti. Najprije je bilo trčanje na 100 m., kod kojeg je pobijedio Kojić od Haška za 11.9 s. Kod bacanja koplja pobijedio je Gašpar od Haška sa 37.50 m. U skoku u dalj bio je prvi Schlesinger od Haška za 5.67 m. Kod hrvanja od lake kategorije pobijedio je Omerzo od Herkulesa, a od teške kategorije Kopp od Herkulesa. Dalje su nastupili u floretovanju i mačevanju Murković od Herkulesa i Kereč od Herkulesa iz Varaždina, te su prikazali vrlo lijep

način borbe i u školskom i u slobodnom vježbanju. Kod boksanja su nastupali dva para od Herkulesa, te je pobijedio Rupčić u prvom paru, a drugi je par svršio neodlučno. Slijedila je biciklistika. U 2 s. bio je start na 40 klm. za veliku utrku oko Zagreba, koja se svršila s finalom na igralištu, gdje je bilo voženo zadnjih pet kola, te je prvi došao na cilj Dukanović od Sokola. Biciklisti su vozili prugu od Zagreba preko Podsuseda na Svetu Nedelju,Kerestinec i Stupnik do Concordijinog igrališta. Poslije toga bilo je trčanje na 800 m. te je pobijedio Butković sa 2.08. 9 m. od Concordije. Lakoatletsku priredbu svršilo je stafetno trčanje sa 2×100 m., te je pobijedila momčad Haška momčad od Maratona sa 47.9 s. Konačno je odigrana nogometna utakmica, kod koje igrala konbinovana mmčad Ilirije—Sparte protv Haška-Concordije, te je prva pobijedila sa 3 : 2 na veliko iznenađenje mnogobrojne publike. Na igralištu sakupilo se je mnogo svijeta, te su bile reprezentovane vojničke i civilne oblasti, a kod svih priredbi sudjelovao je gradonačelnik. Na igralištu svirala je vojnička glazba, a bilo je pozvano i mnogo vojnika zagrebačke posade, da i oni vide ovakove velike sportske priredbe. Uglavnome je taj dan u Zagrebu prilično uspio, makar da je bilo kšovito vrijeme, te je za olimpijsku svrhu sakupljeno oko sto tisuća kruna. Nadamo se, da je i u provinciji sakupljeno bar nešto, koja će svota služiti, da se namaknu bar prvi troškovi oko priprava za narednu olimpijadu. Žalibože je na mnogim mjestima ružno vrijeme osujetilo priredbe oko sportskih utakmica za olimpijski dan, te je isti održan gdjegdje bez ikakve materijalne koristi. Ne valja međutim sustati, već se mora uznastojati, da na godinu ispadne olimpijski dan po cijeloj državi s još mnogo više materijalnog i moralnog uspjeha.

Dr. B.

ŠAH.

A. OPĆENA PRAVILA IGRE.

1. Šahovnica.

Šah se igra u dvoje s 32 kamena na daski, koja predočuje četverokut, razdijeljen na 64 polja, po 8 u 8 redova. Polja su naizmjence bijela i crna. Ova se daska zove šahovnica. Šahovnicu treba tako postaviti, da u desnom uglu bude bijelo polje.

Svako polje šahovnice leži na ukrštavanju vodoravnoga i okomitog smjera, pa je točno određeno, čim opredijelimo, koji se okomiti stupac i koji vodoravni red tamo ukrštavaju. U tom je cilju prihvaćeno gotovo općenito, da se stupci označuju (s lijeva na desno) slovima a do h, a redovi, računajući od postave bijelih, brojevima 1 do 8. Prema tomu znači na pr. d 4 ono polje, koje leži na ukrsnici stupca d i četvrtog reda.

(Ovo bilježenje olakšava orijentaciju na šahovnici, pa ga treba dobro uvježbati. Englezi i Francuzi služe se svojim načinom bilježenja, ali taj nije tako praktčan.)

2, Kameni.

Kako su polja bijela i crna, tako su i kameni bijeli i crni, a ima ih 32, za svakog igrača po 16. Dijele se u dvije gomilice: 8 pješaka i 8 figura.Figure su ove: 2 topa, 2 skakača ili konja i 2 lovca, dama ili kraljica i kralj.

Za kraću oznaku figura služi prvo slovo njihovih imena, pisano velikim pismenom. Dakle T za top, S za skakača, L za lovca, D za damu, K za kralja. Kratice za figure stavlja se pred oznaku polja, pa tako na pr. Ta_1 znači, da na polju a_1 ima top.

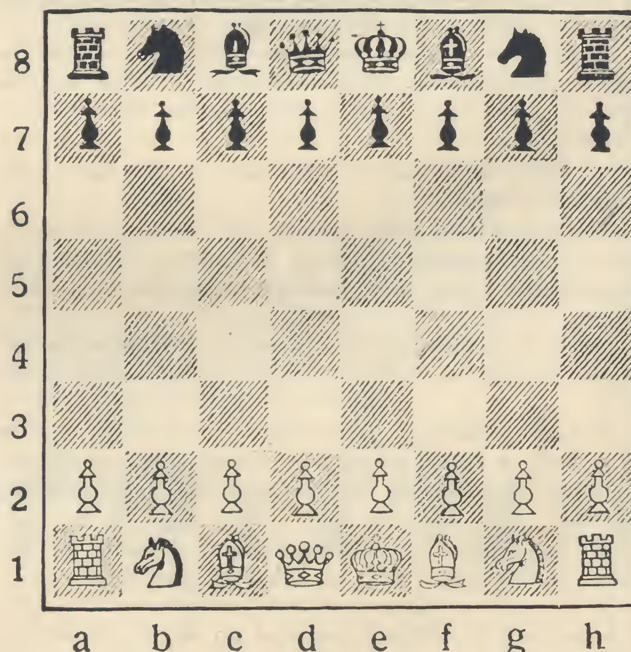
3. Postava.

Kameni se poredaju na dvije suprotne stranice šahovnice tako, da pješaci dođu u drugi red, pred figure. Smještaj figura je ovaj: uglove zauzimaju topovi, do njih su skakači, pa onda lovci. Od preostala dva polja pripada kraljici, po pravilu : regina amat colorem, polje njene boje. Bijela kraljca biva dakle na bijelom, crna na crnom polju. Tako svaka figura dođe jednakoj sučelice. Ovako postavljeni kameni predočuju bojni red, koji se dijeli na dva krila : od dame do njena topa damina, od kralja do njegova topa kraljevo.

4. Red i cilj igre.

Počinje onaj, koji ima bijele, a to se određuje ili prijateljskim sporazumom ili — vazda kod natjecanja — žrijebom. Pošto bijeli pomakne jedan kamen, igra crni i tako se redaju naizmjence do kraja igre.

Kako je šah igra boja, bojovan mu je i cilj: da se uhvati protivničkoga kralja. To se positzava razvijanjem kamena, koji predočuju bojne jedinice, uz postepenu i postojanu navalu na protivnikov položaj, primičući se sve više kralju i zagrađujući mu po mogućnosti kretanja dotle, dok najposlije ne bude neugrožena mjesta, na koje bi napadnut mogao da se sklone. U takovu položaju kralj je mat. Označuje se to znakom (=). Napadaj na kralja bilo kojim kamenom navješćuje se riječju : šah. Znak je za to : (+). Napadnuti je dužan, da se brani. Ali on ne smije da bude pri tom samo pasivan, t. j. da se tek brani, već mora nastojati, da i on razvije aktivnu igru, idući sa svoje strane za ciljem, koji je postavljen igri za oba igrača jednako. Navala i obrana dva su načina borbe, koja je najbolje primjenjivati po mogućnosti uporedo. Da to uzmognemo u potpunoj mjeri, treba nam znati jednako dobro, kako ćemo voditi i jednu i drugu.

5. Kretanje kamena.

Svaki kamen ima svoja svojstva i kreće se drugojačije, pa tim upravo šah i postaje igrom zapletenom i domišljatom. Nijedan kamen u šahu — izuzevši skakača — ne preskakuje, već može samo da uznapređuje najdalje do polja, koje zauzima drugi kamen. Ako je ovaj protivnikov, onda ga može tući (znak je za to ×), a čini to tako, da zauzme njegovo mjesto, dok tučeni kamen izlazi iz igre. Kako se koji kamen kreće, tako on i tuče. Izuzetak od ovog pravila čini tek pješak.

Pješak se pomiče svagda samo za jedno polje naprijed u svom stupcu. Ipak smije, ali ne mora, sa ovog ishodišnog položaja (dakle u 2. i 7. redu) da se pomakne za dva polja naprijed. Ne učini li to, nego pođe samo za jedno polje, onda gubi pravo, da još uznapreduje za dva polja.

Krečući se naprijed može pješak da tuče pritivnički kamen, koji se nalazi koso pred njim, dakle za jedno polje dalje u stupcu lijevo ili desno. Recimo na pr. da bijeli ima pješaka na l_5, a crni na d_6 ili f_6, onda bi bijeli pješak mogao kojega god od njih tući, a isto bl tako svaki od ona dva pješaka mogao da tuče bijeloga.

Ako je pješak, krenuvši s ishodišnog položaja, pošao za dva polja, pa prošao pri tom pokraj protivničkog pješaka, može ovaj da ga tuče na prolazu, to će reći, onako, kako bi ga tukao, da ga nije mimoišao, t. j. kao da je pošao tek za jedno polje. Tako bi na pr. bijeli pješak na f_5 mogao da tuče na g_6 crnoga pješaka, koji bi sa g_7 stupio na g_5. Ali ne učini li se to odmah u narednom hodu, nego se vuče što drugo, onda se poslije gubi pravo tući protivnikovog pješaka, koji je uznapredovao bio za dva polja.

Pješak je jedini kamen, koji ne smije da uzmakne natrag.

Kad pješak stigne sa svog ishodišnog položaja na suprotni kraj šahovnice, dakle u 1. ili 8. red, može da se preobrne u bilo koju figuru, samo ne smije ostati pješakom, niti može da postane drugim kraljem. Bilježi se to tako, da se poslije oznake polja, na koje je došao pješak, stavi kratica one figure, u koju se prometnuo. Na pr. g_7—g_6D znači, da je pješak sa g_7 stupio na g_6 i postao damom.

(Hod se pojedinih kamena bilježi tako, da označimo, otkud je kamen pošao i kamo je stupio. Kod figura dolazi sprijeda još kratica. Za pješaka nema kratice. Kraći je način, da se piše samo polje, na koje kamen stupa. Prema tome na pr. e_2—e_4 ili samo e_4 znači, da je pješak sa e_2 stupio na e_4; Lb_7 reći će, de je lovac sa polja, na kojem je bio, stupio na b_7 itd.

Kralj može samo za jedno polje dalje u svakom smjeru; okomito, ravno i koso. Ali ne smije — jedini od svih kamena — da stupi na polje, ugroženo protivnikovim kamenom.

Osobitost kod kralja je tako zvana rochada, o kojoj će dalje biti riječ.

Lovac ide za jedno polje ili više njih naprijed ili natrag, u smjeru diagonale, dakle vazda ili po bijelim il po crnim poljima, prema tome, da li mu je ishodišno polje bijelo ili crno.

Top se pomiče u smjeru okomitom i vodoravnom naprijed i natrag, za toliko slobodnih polja, koliko je po volji.

Dama sjedinjava u sebi svojstva lovca i topa, pa može da se kreće u smjeru okomitom i vodoravnom i po crnim i po bijelim diagonalama. Ova osobitost čini damu najjačom figurom.

Skakač skače naprijed, natrag i u strane na ono treće polje suprotne boje, do kojeg se stiže idući najprije za jedno polje u smjeru okomitom ili vodoravnom, a onda za jedno polje u diagonali, dakle na pr. Sb_1—a_3 ili Sb_1—c_3 ili Sb_1—d_2 itd.

6. Kvaliteta.

Kako je naprijed rečeno, dama je najjača figura, pošto sjedinjava u sebi svojstva i topa i lovca. Ali je ona jača i od obe ove figure zajedno zbog toga, što ima mogućnost da skreće (učinivši hod kao top) s jedne dijagonalu na drugu. Poslije dame dolazi po jačini top, a dva topa smatraju se i ponešto jačima od dame. Lovac i skakač općenito su jedan drugome ravni, a oba zajedno, pa i dva lovca ili dva skakača jači su od topa samog. Još se računa, da jedan skakač ili lovac vrijedi za tri pješaka. Ova razlika u jačini zove se kvaliteta. Gubitak kvalitete, t. j. jačega kamena za slabiji treba izbjegavati, jer slabi položaj jednoga igrača u korist njegova protivnika, koji tim dobiva već izvjesnu nadmoć. Ima doduše slučajeva, gdje gubitak kvalitete nije štetan, već može, da bude probitačan, pa se kvaliteta žrtvuje, da se tim dobije neka prednost. Ali da se na takovu žrtvu odlučimo, da nam ona bude opravdana, treba daleko predvidjeti i dobro promisliti sve mogućnosti daljnjeg razvoja igre, a to je moguće samo poslije duge prakse. Princip igre ostaje, da se kvalitete čuva. Valja još primijetiti, da ova poredba jačine pojedinih kamena ne vrijedi apsolutno, t. j. u svakoj zgodi. Tako na pr. pješak, koji je uznapredovao prema rubu šahovnice, može da vrijedi koliko i najjača figura. Značenje nekog kamena zavisi mnogo i o položaju. To valja naročito za svršetak igre.

7. Navala i obrana.

Razvijanjem na šahovnici dolaze kameni postepeno u u takav položaj, da ovaj ili onaj može biti uzet ili tučen. Kažemo, da je onda kamen napadnut ili ugrožen. Na grožnju može da se odgovori na više načina: 1. da tučemo protivnikov kamen, kojim je izvršen napadaj; 2. da pojačamo položaj ugroženoga drugim kamenom tako, da možemo njim tući protivnikov kamen, ako bi on uzeo naš; 3. da pokrijemo ugroženi kamen stavivši među njega i napadača neku figuru, razumije se manje vrijednosti od napadnute. Ovaj se način obrane ne može upotrijebiti, ako je napadaj izvršen pješakom ili skakačem. 4. da navalimo s naše strane na koji protivnikov kamen; 5. da se ugnemo napadaju odstupivši na neugroženo polje.

Po volji možemo da biramo način obrane sve dok napadnuti kamen nije kralj. Kralj ne smije nikako da ostane pod udarom, u šahu, već mora da se ukloni napadaju, ako ne može inače da se obrani. (Koji od ona pet načina obrane dolaze u obzir u slučaju napadaja na kralja?)

Gdjekad nastaje šah kralju nakon odstupa jednog kamena tim, što se otvara jednoj figuri slobodan put za navalu, koii je prije bio zakrčen onim kamenom. Ovakav šah odstupom brani se jednako kao i prijeki šah. Ali može i ona figura, koja je odstupila, da ugrozi kralja. Onda nastaje t. zv. dvostruki šah. Proti dvostrukom šahu nema druge obrane osim uzmaka na neugroženo polje. Nema li kralj mogućnosti da se kamo sklone, nego mu svuda prijeti pogibao, da će biti tučen, on je mat. S tim je postignut cilj igri i ona je svršena. Cijelu igru od početka do kraja nazivamo obično partijom.

NOVE KNJIGE.

»Maškarate ispod Kuplja«. Tako se zove posljednje djelo Iva conta Vojnovića, koje on naziva »tri časa jednog pokladnog scherzo«, a koje je ovih dana izišlo kao 310. knjiga zabavne biblioteke. Pjesnik nas opet prenosi na tri sata u svoj Dubrovnik i pokušava da nam dočara uspomenu nestalih gospara dubrovačkih, koji ovđe dolaze kao »Maškarate gospođa antikijeh« i »Maškarate gospara antikijeh«. Radnja se zbiva na pokladno popodne u kući dviju dubrovačkih usidjelica, gospođa Jele i Ane Nikšinica. Kao kontrast ovoj pokladnoj buci, kojoj pjesnik posvećuje svoj

drugi čin (»Drugi čas«), umire u istoj kući mlada Anica, a njezina se smrt već unaprijed sluti i očekuje baš za peti sat popodne, kad pjesnikova radnja i svršava.

Pjesnik je u ovu svoju dramu unio doduše kolorit dubrovački, ali ona je po svojoj jakosti daleko zaostala iza pjesnikove Dubrovačke trilogije. Ona se ne može mjeriti ni s Majkom Jugovića, a ipak ova drama po svojoj sadržini podsjeća na sve ranije njegove radnje: — od svake ima nešto. — U tehnici ona se, čini se, najviše približuje njegovoj »Gospođi sa suncokretom« t. j. ona ima najviše kinematografije ili drugim riječima, ona ima momenata, koji bi u filmu izvrsno djelovali, a koji su kao drama, koja mora i riječju djelovati, slabi. — U djelu prevladava verbalizam i sentimentalnost i to lična, subjektivna, a to je na štetu drame. Pjesnik je — po svom običaju — mnogo pažnje poklonio opisima ljudi, scenerije, prizora, a ti se u prikazivanju gube, pa od drame ne ostaje gotovo ništa. — Motivi, kojima se pjesnik služi u pojedinim epizodama, nijesu svagdje novi ni originalni, a gdjekada pače i nevjerovatni.

Djelo nam je Vojnovićevo pored svega toga drago. Ono nam u nekoliko samo sitnih crtica kazuje gdješto o prošlosti našeg dragog Dubrovnika, uskrisuje pred nama još jednom, makar i »maškarane gospare dubrovačke u zaprašenim starinskim velatama (frakovima),« u kojima su uljegli u »Salun« Orsata Velikoga, da zabiju čavle na mrtvački sanduk Republike! Od toga se časa sačuvala i svila i srma i vezovi odora, ispod kojih je onda grcala u agoniji iscijeđena duša aristokracije, preslabe već da odoli oštrome vazduhu »nove slobode« — ali ni jedan prašak ni jedan balzam nije mogao da spasi od rasula trule »mannequin« Saba, Gjiva, Nikša, Gjora i svih ostalih »Atura« one jadne tragikomedije u zalazu majskog napoleonskog sunca.«

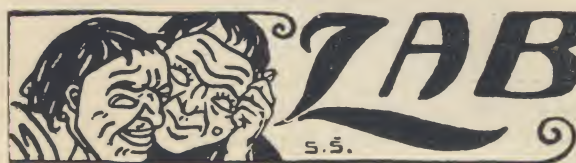
Pjesnik ipak ne zaboravlja ni ovdje istaknuti ponos tih davnih plemića dubrovačkih, kako ga je istaknuo i u svojoj Dubrovačkoj trilogiji. I žene su im takove. — Te »vladike« sjedaju doli u salunima ukočene i tvrde na »konopu« primajući posjete od pô grada, a po starom cerimonijalu gospodstva ni jednom riječi, ni jednom suzom ne bi spomenule pokojnika, za kime im je srce pucalo, a krv od grozote bola u žilama stinula«.

Djelo je Vojnović posvetio »Pragu, miljeniku svome«. — Pjesnik je valjda u historiji toga jednog i drugoga grada našao sličnih momenata, iako ta dva grada nemaju u prošlosti nikakovih dodirnih točaka. — Vojnović je tu svoju posljednju dramu namjeravao sam čitati kod jedne matineje u zagrebačkom kazalištu, ali ga je u tome pomela bolest i smrt njegove drage majke, koja je dala pjesniku u njegovim radovima mnoge, jake i žive motive i inspirirala njegovu Dešu, Pavu, Majku Jugovića, Imperatrix, stvorila Vojnovićevu Tetralogiju Majke i bila tako duševni pokretač najjačih njegovih kreacija, u kojima će preživjeti pjesnika sina.

Dr. F. N.

Franjo Prešern: Antologija. Kao druga knjiga »Naših pjesnika« izašle su izabrane pjesme ovog velikog slovenskog pjesnika u redakciji i s predgovorom o životu i djelu Fr. Prešerna od poznatog slovenskog kritičara dr. J. Glonara. Djelu je dodana praktična gramatička uputa u slovenštinu i rječnik manje poznatih riječi. Prešern je prvi veliki slovenski pjesnik, savremenik i drug Vraza i naših Iliraca, borac za slobodu umjetničkog stvaranja još u ono doba. »Krst pri Savici«, »Luna sije«, »Nezakonska mati« i druge njegove najljepše pjesme, sabrane u vrlo dobrom izboru u ovoj zbirci, ostat će trajno u našoj poeziji. Ovo prvo hrvatsko izdanje Prešerna izašlo je nakladom »Narodne knjižnice« u vrlo ukusnom obliku i umjetničkoj opremi prof. Joze Kljakovića. Ne bi smjelo biti naše kuće, koja ne bi imala ovu antologiju velikog slovenskog lirika. Cijena din. 5.—, na vrlo finom papiru i tvrdo ukoričeno din. 8.—. Adresa: »Narodna knjižnica« Zagreb, Vojnička 13.

Dr. J. Bidlo: Povijest Rusije. Posljednjih dana dobili smo jedno odlično djelo, za koje se punim pravom može reći, da je obogatilo našu prevodnu književnost. To je »Povijest Rusije od početka XIX. stoljeća do naših dana« od profesora slavenske povijesti na praškom sveučilištu dr. J. Bidla, koji je baš za ovo hrv. izdanje produžio svoje djelo sve do g. 1920. Zbog silne važnosti Rusije u današnje vrijeme to će djelo zanimati svakoga tim više, što su u njem prikazani perom i metodom savjesnog historika i najnoviji događaji i ljudi (boljševici, Lenjin, Vrangel i t. d.). No što ovom djelu daje naročitu vrednost, jest to, što autor ne crta samo ratne događaje, nego još više socijalne, ekonomske i kulturne prilike velike sjeverne države. Čitalac dobiva jasnu i potanku sliku života ruskoga seljaka, građanina, činovnika i plemića u XIX. vijeku, dokumentovani prikaz ruskog društva, državne uprave, socijalnih pokreta i velikih reforma, što ih je Rusija preturila do god. 1920. Naročito su opširno prikazani poljski ustanci g. 1830./1. i 1863., onda velika seljačka reforma g. 1861. (ukinuće kmetstva) i njezine socijalne posljedice, zatim razvitak industrije, nihilizam, revolucionarni socijalizam, terorizam, atentati, slavjanofilstvo, pa kraj apsolutizma, svjetski rat, revolucija i najnoviji događaji. Sve je to prikazano na tako jednostavan i zanimiv način, da se čita lako poput novina. Na kraju je dodana opširna literatura.

ZABAVA i ŠALA

ZAGONETKE.

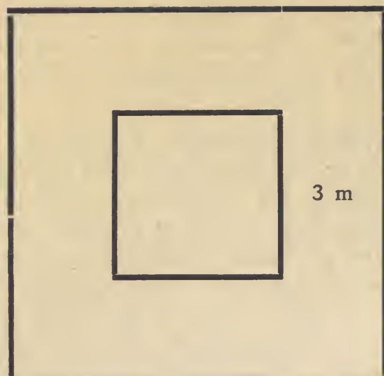
I. Narodne pitalice.

1. I bez ruku i bez kista narisat ću stvari trista.
2. Ćućur kapu podiže, sve se selo razdiže, ćućur kapu spušta, sve se selo skuplja.
3. Lele meni do Boga, sve sam žito pozoba', još se nisam nazoba'.
4. Doletješe ptice bez perja, padoše na drvo bez lišća, dođe momče bez usta i pojede ptice bez perja.
5. Tko je svagda napolju, a ipak je uvijek kod kuće?

II. Zagonetni spas.

Na otvorenoj terasi neke tamnice našao se sužanj, a oko te je tamnice bio u udaljenosti od 3 metra jednako visok zid, među zidom i tamnicom dubok ponor. Sužanj nije imao uza se upravo ništa do dvije jače jednake daske, ali obje su bile za sama 3 cm prekratke, da bi dosegle od tamnice do zida, da bi se sužanj mogao spasti (a nije dakako mogao daske ni pričvrstiti jednu do druge). On se ipak spasio.

Kako?

III. Rodbinska zagonetka.

Na klupi sjede dvije žene i drže svaka dijete. Uto naidu dva čovjeka, pa će nato jedna od žena: »Eto naših muževa!« Druga će nadovezati: »Eto naših otaca!« Na ovo doda napokon prva: »Eto naše djece otaca!« — Njihove su riječi bile ispravne, kako to?

IV. Rebus.

?
ima
s
e e
m
ć h
o

ODGONETKE ZAGONETAKA 1. BROJA 1922./23.:

I. Narodne pitalice: 1. Oblak. — 2. Led. — 3. Krumpir iz »kućice« (kupića). — 4. Krtinjak. — 5. Pile u jajetu.

II. Zagonetni kvadrat. Od više mogućih rješenja navodimo:

● ● ● ●
● ● ● ●
● ● ● ● ● ●
● ● ● ● ● ●
● ● ● ● ● ●
● ● ● ●

III. Skrivačica: SVAKI JE POČETAK TEŽAK.

IV. Rebus: Slava pet r u hektor ov ić u = Slava Petru Hektoroviću!

V. Zagonetni krst:

10
9
8
10 9 8 7 8 9 10
6
5
4
3
2
1

VI. Računarka: Trgovac treba da ima utege od 1, 3, 9 i 27 kilograma.

Odgonetači zagonetaka 1. broja 1922./23.:

Došen Vlatka, Gospić: I (1, 4, 5), III — Horvat Franjo, Čakovec: I (4, 5), II, IV, V (Zagon. krst) — Barlović Ivan, Zagreb: I (1, 5), II, V (Zag. krst) — Moses Dragutin, Zagreb: I (1, 4) — Filipović Milivoj, Zagreb: I (1, 5), III — Klein Vladimir, Zagreb: I (1), III — Breberina Milan, Mitrovica: II, III — Eugen K., Zagreb: I (1), III — Spindel Albert, Zemun: II — Radaković Stjepan, Zagreb: I (1), II — Franković Branko, Zagreb: II — Kogoj Josip, Zagreb: I (5), II,, III — Podaubsky Leo, Zagreb: I (1, 4, 5), II, III — Kokotović Vladimir, Zagreb: I (1, 4), II — Reich Ivo, Zagreb: I (1, 4, 5).

J. Šijaković, Mahovo. »Nesretna noć« je dospjela u koš.

M. Ljubinac, Sarajevo: Vaša pošiljka, koju ste ne znam zašto, nazvali »portret«, po zamisl ne bi bila loša, i ako ne donosi ništa novo, da je bolje obrađena. Ovakove se moralne lekcije ne daju ovako »ex cathedra«, kako Vi to činite. Vi velite na kraju ovako:» Ah, slepče, slepče! Hvali Prirodu, što ti je oduzela vid, da ne vidiš, kako tvoj »bližnji« propada, kako se izopačuje. Ah, što mene nije stvorila Priroda takvog, sretni čovječe, da ne gledam ovo...« Ovako mogu govoriti samo izabranici i to tek onda, ako je oko njih samo zlo i trulež. Vašoj dobi to ne dolikuje.

B. G., Realac, Zagreb. Javite potpuno ime i razred, koji polazite, pa ću Vam reći, što mislim.

Slavonski Zmaj. Vašu pjesmu ne možemo štampati, jer bi nam je zaplijenili, a Vas i možda i mene zatvorili.

S. S., Brod na Savi. Vašu sam pošiljku primio. To je prozom »Iz jednog života«, a ostalo su stihovi. Među njima ima i »aforizama«, od kojih jedan glasi:

Za čim težim,
Toga ni sam ne znam,
Samo znadem
Idealu idem
Njemu se približujem ja.

Pjesmu »Bezdan« donosim Vam na ovom mjestu, da je ipak ugledate štampanu, pa da — prestanete pjevati.

BEZDAN.

Po hrapavoj cesti od kamina
Drnda već auto — bezdanosti —
On, sa izleplenim reklamama
Buči, da se sve praskozorje trese —
— — — — — — — — — — — — — —
Oj vilo — vilo — nosi me dalje
Ja ne smem jadnik auto sledit
Strah me je — a i jeza me hvata
Kad pomislim dokle li on vodi.
— — — — — — — — — — — — — —
Tolike dane već tu neman sledim
Veselja, radost — žalosti sam imo. —
— — — — — — — — — — — — — —
Benzina davno već nema ni kapi
Al' duše zlih moraju da ga gone.
I juri auto tratinom niz cestu
Već vidim tunel doći će sad —
I još me nosi moja vila
Al već — klonjenih krila
— — — — — — — — — — — — — —
Po prašini blatu kamenju ciglama
Udara auto — grmi trese lupa
Aj vilo muzo ti me sad izbavi
U zadnji čas — jadnog.